

1408

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
Καθηγητού του Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
Καθηγητού της Βαθβακείου
Προτύπου Σχολής

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ

Έγκριμένη διὰ μίαν πενταετίαν 1932—1937

20,2 x 14

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΕΣ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Ι΄

Ἀντίτυπα 1000

Ἀποθ. Ἐργου. ἀποτάσεως 45%

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
ΑΘΗΝΑΙ - ΣΤΑΔΙΟΥ 52
1937

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

Μαζαριόου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὅλοι ἔχομεν τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν πῶς ἔζησαν καὶ τί ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι. Δηλαδή θέλομεν νὰ μάθωμεν τὴν ἱστορίαν των

Ἱστορία λοιπὸν εἶναι ἡ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

Ὅλοι ὅμως αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον. Θέλομεν κυρίως νὰ μάθωμεν τὰ σπουδαιότερα, τὰ σημαντικότερα ἔργα των. Ποῖα εἶναι ὅμως αὐτά;

Τὰ παλαιότερα χρόνια ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀμαθής. Δὲν ἤξευρε νὰ ράπτῃ ἐνδύματα, νὰ κτίσῃ σπίτια, νὰ κατασκευάζῃ ἔπιπλα, σκεύη οἰκιακά, μὲ μίαν λέξιν τίποτε ἀπ' ὅσα κάμνουν εὐχάριστον τὴν ζωὴν. Ἡ ἀνάπτυξις του ἔγινε μὲ κόπον καὶ εἰς διάστημα χιλιάδων ἐτῶν. Ἀργότερα ὅμως ἄρχισε νὰ προχωρῇ γληγορώτερα. Εὐπνήσεν ὁ νοῦς του, ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, μεγάλην ἰκανότητα εἰς τὰς τέχνας, τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον, πού εὐρίσκεται σήμερα.

Τὴν πρόοδον αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὀνομάζουν μὲ μίαν λέξιν πολιτισμόν. Ἀπ' ὅλας τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερον ἐκεῖναι, πού ἔκαμαν νὰ προκόψῃ ὁ πολιτισμός, καὶ αὐτὰς μελετᾷ κυρίως ἡ ἱστορία.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Σήμερα γνωρίζομεν παραπολλά διὰ τοὺς παλαιότερους ἀνθρώπους. Οἱ ἱστορικοὶ ἐμελέτησαν τὴν ζωὴν των καὶ τὴν ἐφώτισαν πολὺ. Ἀπὸ ποῦ πῆραν τὰς πληροφορίες των;

Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι δὲν ὑπάρχουν πλέον, διὰ τὰ μᾶς διηγηθοῦν τὴν ἱστορίαν των, ἀλλὰ δὲν ἐχάθη κάθε σημάδι των. Ἐκείνοι οὖν παλαιότεροι ἄνθρωποι ἔχοντες διάφορα ἀπομεινάκια, ὄπλα, ἐργαλεῖα, οἰκιακὰ σκευῆ, κοσμήματα, κατοικίας, ἀνάκτορα, ναοὺς, ἀγάλματα, εἰκόνας, ἐπιγραφάς, ἔγγραφα, βιβλία κλπ. Ὅλα αὐτὰ τὰ λέγουν ἱστορικὰ μνημεῖα εἴτε πηγὰς τῆς ἱστορίας, διότι ἀπ' αὐτὰ ἀντλοῦμεν τὰς πληροφορίες μας διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν παλαιότερων ἀνθρώπων. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ φωτίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τὰ περασμένα χρόνια, εἶναι ἡ γραφή. Ἡ ἱστορία ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τότε ποῦ σώζονται γραπτὰ μνημεῖα.

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Τὰ παλαιότερα γραπτὰ μνημεῖα δὲν ἀνεβαίνουν πέραν ἀπὸ τὰ 5000 π. Χ. Ἡ ἱστορία λοιπὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ ἐνωρίτερα ἀπὸ τὰ 5000. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰς τὴν γῆν χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους αὐτοὺς ἀνθρώπους ἔχοντες ὀλίγας εἰδήσεις, διότι τὰ μνημεῖα ποῦ μᾶς ἄφησαν εἶναι πολὺ πτωχικά, μερικοὶ σκελετοὶ, ὀλίγα ἐργαλεῖα, μερικά ὄπλα, ὀλίγα ἰχθυογραφήματα, τάφοι, λείψανα ἀπὸ κατοικίας κλπ. Μὲ αὐτὰ τὸ πολὺ παίρνομεν μίαν ἰδέαν διὰ τὴν ζωὴν των, τὴν τέχνην κλπ. Δὲν μανθάνομεν ὅμως τὸ ὄνομά τους οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν μερῶν ὅπου ἔζησαν οὔτε τὰς πράξεις των οὔτε τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὅποια ἔλαβαν μέρος. Μὲ τὰς πληροφορίες ποῦ μᾶς δίνουν τὰ μνημεῖα αὐτὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάωμεν τὴν ἱστορίαν των.

Διὰ τοῦτο τοὺς παλαιότερους αὐτοὺς χρόνους τοὺς εἶπαν προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τὴν μελέτην των προϊστορίαν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑΣ

Οἱ ἀρχαιολόγοι συνηθίζουσιν νὰ διαιροῦν τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους ἀναλόγως τοῦ ὕλικου ποῦ μεταχειρίσθηκεν ὁ ἄνθρωπος :

1ον. Ἐποχὴ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου εἴτε παλαιολιθικὴ ἔποχῃ.

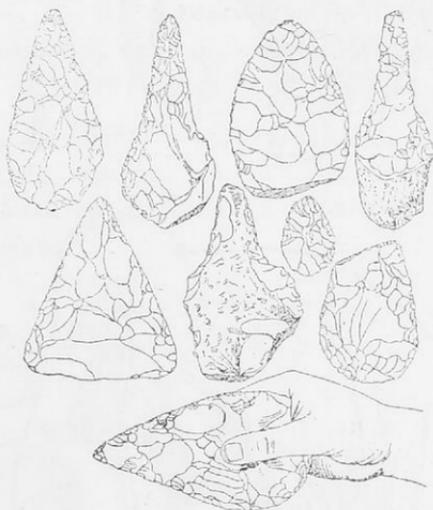
2ον. Ἐποχὴ τοῦ κατεργασμένου λίθου εἴτε νεολιθικὴ.

3ον. Ἐποχὴ τῶν μετὰλλων.

Ἡ κάθε μία ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐποχάς, προπάντων αἱ δύο πρῶται, διήρκεσαν πολλὰς χιλιετηρίδας.

1. ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ἐκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερον μεγάλοι ἐκτά-

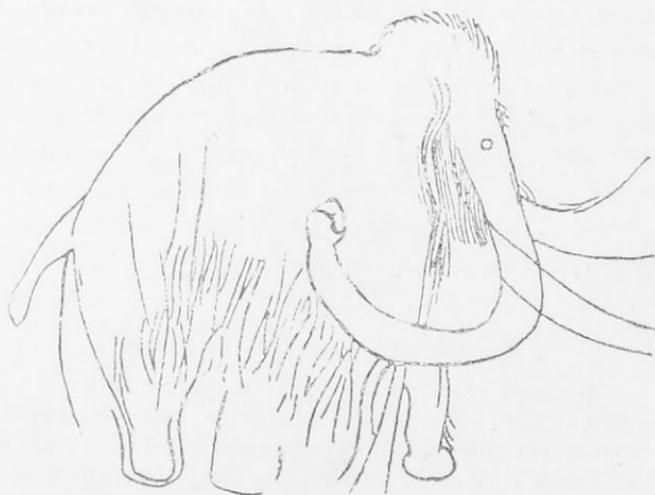
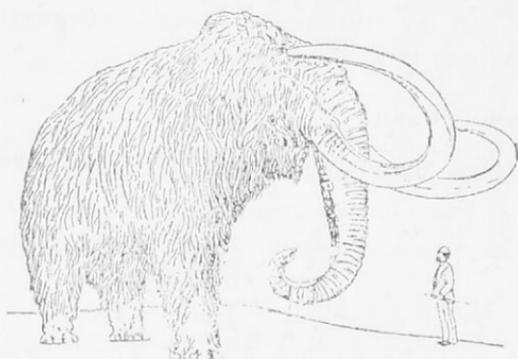
Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

Διάφοροι τύποι ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ παλαιότερος ἄνθρωπος ὥπλισε τὸ χεῖρ του, ἓνα εἶδος ἐργαλείου δι' ὅλας τὰς χρήσεις. Μὲ αὐτὸ ἤμποροῦσε νὰ τρυπήσῃ, νὰ σουβλίσῃ, νὰ σκάψῃ, νὰ κόψῃ, νὰ ξύσῃ. Ἀπὸ τὴν ἀνάποδη πάλιν νὰ καταφέρῃ δυνατὸ κτύπημα.

σεις εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς ἦσαν σκεπασμένοι ἀπὸ πάγους, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ἐπροχώρουν νοτιώτερον ἢ ἀπεσύροντο. Ἦλθεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης ἦτο ἄρκετὰ θερμόν, ὥστε ἔζησαν ἐκεῖ ζῶα, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν σήμερον εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ἐλέφαν-

τες, ρινόκεροι, τεράστια τίγρεις, με μακρούς και κοπτερούς κυνόδοντας

Κατά την εποχήν αὐτήν ἔζησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἄνθρω-

Μαμούθ

Ἐπάνω ὁ φυσικός, ὅπως εὐρέθη παραχωμένος εἰς τοὺς πάγους τῆς Σιβηρίας (Μουσεῖον Πετρούπολεως) Κάτω ἰχνογραφία παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸν τοῖχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας.

ποι, οἱ ὅποιοι οὔτε ἐφύτευον οὔτε ἔσπειρον, ἐτρέφοντο μὲ καρποὺς καὶ μὲ τὰ ζῶα, τὰ ὅποια ἐφόνευον καὶ μετηνάστευον εὐκόλως, ὅταν ἐξήντλουν τὴν τροφήν των, ἀκολουθοῦντες τὰ

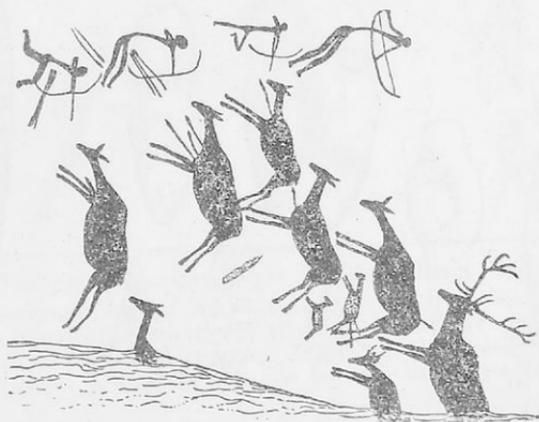
ζῶα, τὰ ὁποῖα ἀλλάζουν βοσκήν. Ἐκαμαν ὁμως δύο σημαντικὰς ἐφευρέσεις, ἐγνώριζον νὰ ἀνάπτουν φωτὶ ἀν καὶ

Τάρανδος

Σκαλισμένος ἐπάνω εἰς κέρασ. Κοιμωτέχνημα
παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

νὰ σπάζουν τὸν πυριτόλιθον, ὁ ὁποῖος χωρίζεται εὐκόλως εἰς τεμάχια, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ κατασκευάζουν ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα. Δέν ἔμαθαν ὁμως ἀκόμη νὰ τὸν κατεργάζονται.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν ταρανδοῦ
Τοιχογραφία εἰς σπήλαιον τῆς Ἰσπανίας.

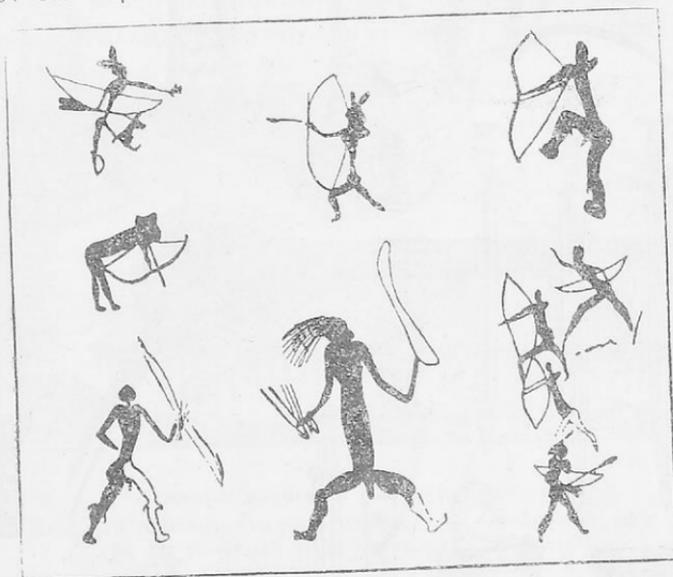
Ἐπέρασαν χιλιάδες χρόνια, τὸ κλίμα ἔγινε ψυχρότερον καὶ οἱ πάγοι κατέβησαν εἰς τὰς πεδιάδας. Νέα εἶδη ζῶων, ἰδίως ζῶα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, βόνασοι, μεγάλοι ἔλαφοι, ἵπποι, φαιοὶ ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι ἐξαπλώνονται εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ χαρακτηριστικώτερα ὁμως ζῶα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ

Εργαλεία νεολιθικής εποχής

Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐπάνω 1) κοπίδι, 2) σκαπάνη ἀπὸ πέτρα, 3) καὶ 4) πέλεκυς καὶ σφυρι ἀπὸ πέτρα καὶ κέρατο (ἢ λαβὴ πρὸσεξε τὴν διαφορευτικὴν προσαρμογὴν). Εἰς τὸ μέσον ἓνα δείγμα ἀπὸ τὸν τρόπον πὺν δένουν οἱ Ἰνδιᾶνοι τῆς Ἀμερικῆς τὸν πέλεκυν εἰς τὴν λαβὴν. Δεξιὰ δύο βαριεὲς ἀπὸ πέτρα καὶ μὲ τρύπα εἰς τὸ μέσον, τρεῖς αἰχμαὶ βέλους ἀπὸ πυριτόλιθον καὶ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ μαχαίρη ἐπίσης ἀπὸ πυριτόλιθον.

μαμούθ, είδος ύψηλοῦ ἐλέφαντος μὲ παχὺ τρίχωμα, καὶ ὁ τάρανδρος, είδος ἐλάφου, ὁ ὁποῖος ζῆ σήμερον εἰς τὰς πολικὰς χώρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔζησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἄνθρωποι περισσότερον ἀνεπτυγμένοι. Ἐπειδὴ ἔνεκα τοῦ ψύχους καὶ τοῦ φόβου τῶν θηρίων κατοικοῦσαν εἰς σπήλαια, τοὺς ὠνόμασαν ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων. Οἱ νέοι ἄνθρωποι εἶναι ἐξυπνότεροι καὶ διακρίνονται προπάντων διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν. Σκαλίζουν ἐπάνω

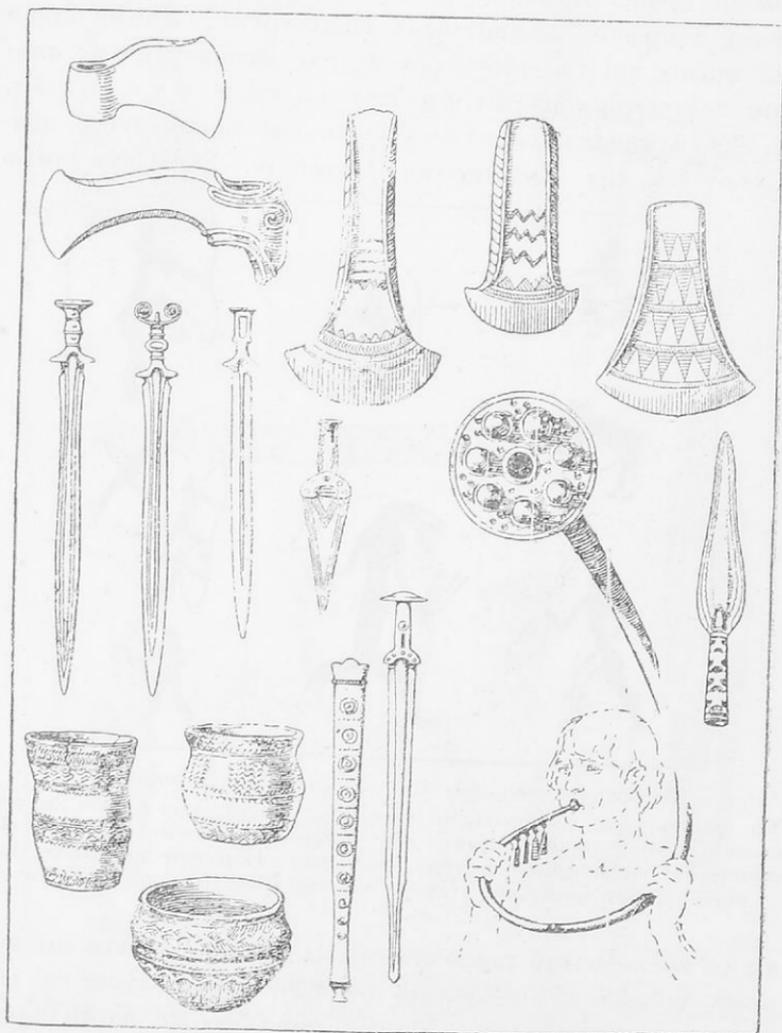
Τοξόται (τοιχογραφία ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἰσπανίαν)

Τὸ ἰχνογράφημα ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων καὶ παρουσιάζει προχωρημένην τέχνην τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ ψυχικὰς διαθέσεις Ἡ σκηνὴ παριστάνει κυνήγι ἢ χορόν ἢ μαγικὴν τελετὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυνηγίου.

εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμούθ ἄνθρώπους καὶ ζῶα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους καὶ τὴν ὄροφὴν τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα κυνηγοῦν. Τοιαῦτα σπήλαια εὐρέθησαν εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἰσπανίαν. Ἐξακολουθοῦν ὁμως καὶ αὐτοὶ νὰ μεταχειρίζονται τὸν ἀκατέργαστον λίθον.

Ὅλην αὐτὴν τὴν μακρὰν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ

ἄνθρωπος μεταχειρίζεται τὸν ἀκατέργαστον λίθον, ὠνόμασαν
Παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἢ ἐποχὴν τοῦ ἀκατεργάστου λίθου.

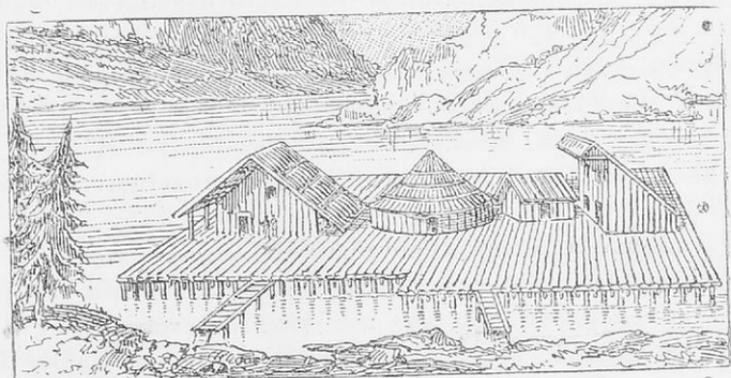

Ἔργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειγάλου

Ἀπὸ τὰ ἄριστερά ἐπάνω δύο πελέκει ἀπὸ χαλκόν, τρεῖς πελέκει ἀπὸ
ὄρειγάλου. Εἰς τὸ μέσον τρία ξίφη, ἓνα ἐγχειρίδιον καὶ μία αἰχμὴ βέ-
λους. Κάτω 3 ἀγγεῖα, θήκη καὶ ξίφος, σάλπιγγα ἀπὸ ὀρειγάλου.

2. ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ἐργότερα οἱ πάγοι ἀποσύρονται πάλιν εἰς τοὺς πόλους, ἢ Ἐυρώπῃ ἀποκτᾷ τὸ εὐκρατον κλίμα, τὸ ὁποῖον ἔχει σήμερον, ὁ μαμουθ καὶ αἱ ἄρκτοι ἐξαφανίζονται καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων ἐκλείπουν ἢ ὀλιγοστεύουν. Τὴν θέσιν των καταλαμβάνουν ἄνθρωποι ὀλιγότερον καλλιτεχνικοί, ἀλλὰ μὲ πρακτικώτερον νοῦν. Ἀνήκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλὴν, ἢ ὁποία ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὰς χώρας γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Κυνηγοὶ κατ' ἀρχὰς καὶ νομάδες ἐγκα-

Λιμναῖαι κατοικίαι (ἀναπαράστασις)

Πῶς ἦτο περίπου ἓνας συνοικισμὸς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς λίμνης τῆς Ἑλβετίας.

θίστανται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ γίνονται γεωργοί. Ἔμαθαν νὰ ἀροτριοῦν τὴν γῆν, νὰ καλλιεργοῦν σιτάρι καὶ κριθάρι, νὰ κάμνουν ἀλεύρι καὶ ἐνδύματα ἀπὸ λινόν. Ἔχουν ποιμνία ἀπὸ ἀγελάδας, αἰγας, πρόβατα, χοίρους καὶ ἐξημέρωσαν τὸν ὄνον καὶ τὸν σκύλον. Κατεσκεύαζον ἀγγεῖα ἀπὸ ἄργιλον, τὰ ὁποῖα ἔψηνον.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν νὰ κατεργάζωνται τὸν λίθον. Τὸν λειαίνουν, τὸν τρυποῦν καὶ κατασκευάζουν ἀξίνιας, πριόνια, ἐργαλείδια, βέλη, τὰ ὁποῖα πολλάκις κάμνουν ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὠνόμασαν **Νεολιθικὴν ἐποχὴν** ἢ ἐποχὴν τοῦ κατεργασμένου λίθου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην συνήντησαν μεγάλας δυσκολίας, διότι ἡ χώρα ἦτο σκεπασμένη ἀκόμη ἀπὸ ἔλη καὶ λίμνας, τὰ ὁποῖα ἦσαν λείψανα τῶν πάγων, καὶ τὰ ἀπέραντα δάση ἔκαμνον τὸ κλίμα ὑγρὸν. Εἰς πολλὰ μέρη ἠναγκάζοντο νὰ στήσουν τὰς κατοικίας των εἰς τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Αὐταὶ εἶναι αἱ λιμναῖαι κατοικίαι, τῶν ὁποίων λείψανα εὐρέθησαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν.

3. ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Περὶ τὸ 5000 π.Χ. οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν τὴν χρῆσιν τοῦ μετάλλου. Τὰ πρῶτα μέταλλα, τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψαν, ἦσαν ὀχάλκος καὶ ὀχρυσός, τὰ ὁποῖα πολλάκις εὐρίσκονται πρόχειρα εἰς τὴν φύσιν. Ἀμέσως κατόπιν ἔμαθαν νὰ ἀναμιγνύουν τὸν χαλκὸν μὲ τὸν κασίτερον καὶ κατεσκεύασαν τὸν ὀρειχάλκον, οὐσίαν πολὺ στερεωτέραν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὀρειχάλκου.

Ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου σημειώνει μεγάλην πρόοδον. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τώρα στερεώτερα ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα τὸν βοηθοῦν νὰ καλλιεργῇ καλύτερα τὴν γῆν, νὰ ἀναπτύξῃ τὴν τέχνην καὶ γενικῶς νὰ καλυτερεύσῃ τὴν ζωὴν του. Ἐπίσης ἔχει στερεώτερα ὄπλα, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν εἰς μερικοὺς λαοὺς νὰ ὑπερισχύσουν. Μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ὀρειχάλκου καὶ τὴν ἐπικράτησιν ὠρισμένων λαῶν ἀρχίζουν οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι (5000 π.Χ.).

Πολὺ ἀργότερα, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους καὶ εἰς χώρας τῆς Β. Εὐρώπης (2000 π.Χ.) ἀνεκάλυψαν τὸν σίδηρον, ὁ ὁποῖος ἔφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν συγκοινωνίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην.

ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν πολιτισμοῦ. Ὅσοι ἀνεπτύχθησαν σημαντικὰ καὶ κατέχουν ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν, λέγονται ἱστορικοὶ λαοί. Οἱ σημαντικώτεροι ἱστορικοὶ λαοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν Λευκὴν ἢ Καυκασίαν φυλὴν.

Ἡ Λευκὴ φυλὴ διαιρεῖται εἰς δύο ὁμοειδίας, εἰς τὴν Σημιτικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν. Οἱ ση

μῖται εἶναι μελαχροinoί, ἔχουν ἀνάστημα μέτριον καὶ λεπτόν μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά. Οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι ἀντιθέτως εἶναι ὑψηλοί, ἔχουν δέγμα λευκόν, ξανθὰ μαλλιά καὶ μάτια γαλανά.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Λευκῆς φυλῆς ἐπροόδευσαν οἱ σημίται. Οἱ σημίται προέρχονται ἀπὸ τὴν μεγάλην φυλὴν, ἣ ὁποία, καθὼς εἶδομεν, ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τοῦ ὀρειχάλκου ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐσχημάτισαν κοινωμίαν καὶ κράτη. Τοιοῦτοτρόπως διεμορφώθησαν οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, Φοίνικες, Ἑβραῖοι, Ἀραβες.

Αἰς τὰ βορειότερα ὅμως τῆς Εὐρώπης ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μία ἄλλη δυνατὴ φυλὴ, ἣ λεγομένη βορροεῖα φυλή. Ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί.

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἐγίνε μεγάλη κίνησις τῶν λαῶν τῆς βορείας φυλῆς. Οἱ βόρειοι ἐξηπλώθησαν σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἔφθασαν ἕως τὰ νοτιώτερα ἄκρα αὐτῆς, εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον, καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλημύρισαν τὸ Ἰρὰν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπεκράτησαν παντοῦ, διότι εἶχον σῶμα ἰσχυρότερον, ἐγκέφαλον περισσότερον ἀνεπτυγμένον καὶ ἔφεραν δύο νέα ὄπλα, τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἵππον. Ἀπὸ τὴν βορείαν φυλὴν κατάγονται οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἱστορίας, Ἕλληνες, Ρωμαῖοι, Κέλται, Γερμανοί, Σλαῦοι, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοί.

Τέλος εἰς τὴν ἀπωτάτην Ἀνατολήν, Κίναν, Ἰαπωνίαν κτλ. παρουσιάζεται μία ἄλλη πολυάριθμος φυλὴ, ἣ ὁποία ἐξαπλώνεται ἀπὸ τὰ Οὐράλια ἕως τὸν Εἰρηνικὸν Ὀκεανόν. Εἶναι ἀνθρώποι μὲ μικρὸν ἀνάστημα, μικρὰ καὶ ἀμυγδαλωτὰ μάτια, μὲ παρειὰς ἐξωγκωμένας καὶ χρῶμα κιτρινωπόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ Κιτρίνη φυλή, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν Μογγόλοι, Σῆναι, Ἰάπωνες, Τάταροι, Λάπωνες κλπ. Οἱ Ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς φαίνεται ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν φυλὴν αὐτὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄
ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. Οί Αιγύπτιοι

ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Ἡ Αἴγυπτος εὐρίσκεται εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν ποτίζει καὶ ζωογονεῖ ὁ Νεῖλος ποταμός. Ἄν ἔλειπεν ὁ Νεῖλος, ἡ Αἴγυπτος θὰ ἦτο ἔρημος, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὀλόγυρά της. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὴν Αἴγυπτον *δωρογονοῦ Νείλου* καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἐλάτρευον ὡς θεόν.

Ὁ Νεῖλος πλημμυρεῖ κάθε χρόνον ἀπὸ τὸν Ἰούνιον ἕως τὸν Νοέμβριον. Ἡ χώρα μεταβάλλεται τότε εἰς μεγάλην λίμνην ἀπὸ τὴν ὁποίαν προβάλλουν τὰ χωρία ὡς νῆσοι. Τὰ νερὰ ἀποσύρονται κατόπιν καὶ ἀφίνουν παχεῖαν λάσπην ἣ ὁποία κάμνει πολὺ εὐφορον τὴν χώραν. Φθάνει νὰ ρίψῃ κανεὶς τὸ σιτάρι καὶ αὐτὸ φυτρώνει μόνον του. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἰδιῶται καὶ κυβερνήσεις ἐφρόντισαν νὰ κανονίσουν τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ. Ἔσκαψαν διώρυγας, κατεσκεύασαν ὕδατοφράκτας, διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ πότισμα. Οἱ ἀρχαῖοι Αἴγυπτιοὶ ἐκαλλιέργησαν δημητριακὰ καὶ λαχανικά, ἐφύτευσαν ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἔτρεφαν ποίμνια, ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα. Ὁ φοῖνιξ, ὁ λωτός καὶ ὁ πάπυρος ἐφύοντο μὲ μεγάλην ἀφθονίαν. Εἰς τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ ἔζων πολλὰ ψάρια καὶ εἰς τὰς ὄχθας του εἰρέφοντο πολλὰ ὑδροβία πτηνά, προπάντων ἀγροπάπιες.

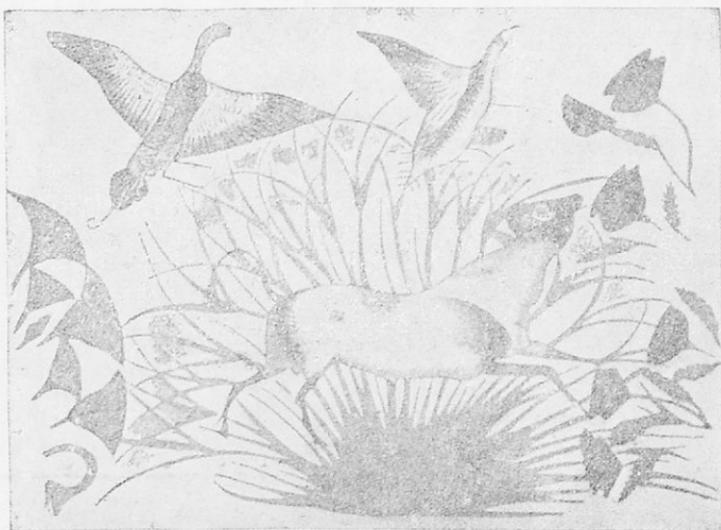
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ

Εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πεδιάδα ἔζησεν ὁ ἀρχαιότερος πο-

λιτισμένος λαός του κόσμου. Οι Αιγύπτιοι ἦσαν σημίται καὶ ἦλθαν πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν προσελκυσθέντες ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ἦσαν μελαχροinoί, ὑψηλοί, λιγνοὶ μὲ δυνατοὺς ὄμους καὶ μεγάλην κεφαλὴν.

Τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς ἔλ-

Ζῶα καὶ πτηνὰ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου

Εἰκὼν εἰς τὸ πάτομα ἀρχαίου αἰγυπτιακοῦ ἀνακτόρου, 4.000 π. Χ.

ληνας ἱστορικοὺς, ἰδίως ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ ὁποῖος περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον τὸν 5ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα

Ἱερογλυφικά

Ἀλέξανδρος

Βερενίκη

Κλεοπάτρα

ἔγιναν πολλαὶ ἀνασκαφαί, εὐρέθησαν πάμπολλα μνημεῖα, τὰ ὅποια συνήθρουν εἰς μουσεῖα, οἱ σοφοὶ ἀνέγνωνσαν τὰ ἱερογλυφικὰ γράμματα καὶ διεφώτισαν πολλὰ μυστήρια τῆς ζωῆς τῶν Αἰγυπτίων.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους λαούς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν κράτος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσχημάτισαν πολλὰ κράτη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα εἶναι πεδινὴ καὶ πλουσία, ἦτο εὐκόλον ἕνα ἀπ' αὐτὰ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ ἄλλα. Αὐτὸ τὸ 5000 ἔκαμαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν Κάτω Αἴγυπτον πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Ἡ Αἴ-

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ

Αἱ πυραμίδες ἔχουν ζωὴν περίπου 6.000 χρόνια. Ἡ μεγαλύτερα εἶναι τοῦ Χέοπος (ῦψος 146 μ. πλάτος 227 μ). Χίλιοι ἄνθρωποι εἰργάστησαν τριάντα ἔτη διὰ νὰ τὴν κατασκευάσουν. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ τάφου αὐξάνει ἡ μεγάλη Σφίγξ, ἕνας τεράστιος λέων δηλαδὴ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου σκαλισμένος εἰς ἕνα βράχον. Ἡ κεφαλὴ, γυρισμένη εἰς τὴν ἀνατολήν, παριστάνει τὸν θεὸν τοῦ ἡλίου ἢ τὸν Φαραὼ τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος φυλάττει τὴν εἴσοδον τοῦ τάφου του. Ἡ κεφαλὴ ἔχει μέγεθος 5 μ. Μόνον ἡ μύτη τῆς εἶναι 2 μ.

γυπτος ἐνώνεται εἰς κράτος περὶ τὸ 5000 π. Χ. καὶ ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Φαραῶ, εἶχαν μεγάλην δύναμιν. Τὴν δύναμιν τῶν παλαιότερων αὐτῶν Φαραῶ φανερώνουν οἱ σωζόμενοι μεγάλοι τάφοι, αἱ πυραμίδες. Τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας οἱ αἰγυπτιολόγοι τὴν ὀνόμασαν Ἀρχαῖον κράτος.

ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περί τὸ 2000 π. Χ. τὴν ἐξουσίαν τὴν πῆραν οἱ βασιλεῖς τῶν Θ η β ῶ ν εἰς τὴν Ἐνωμένην Αἴγυπτον. Οἱ Φαραῶ τῶν Θ η β ῶ ν ἦσαν δυνατοὶ καὶ πλούσιοι, ἐστόλισαν τὴν πρωτεύουσάν των μὲ οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπῆ καὶ διεκρίθησαν ὡς πολεμισταί. Ἐπέρασαν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέξ καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ κράτος τῶν Θ η β ῶ ν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Μ έ σ ο ν κ ρ ά τ ο ς, κατεστράφη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν ἑνὸς νομαδικοῦ λαοῦ τῶν Ὑκσῶς, οἱ ὁποῖοι ἤλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον σχεδὸν δύο αἰῶνας.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

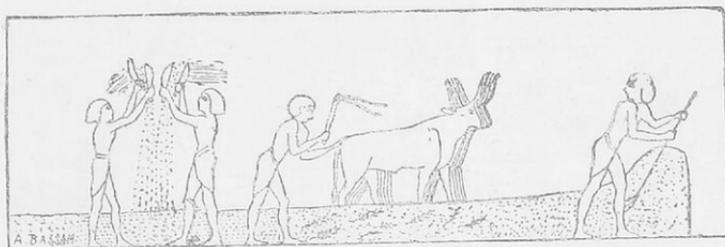
Περί τὸ 1580 οἱ ἡγεμόνες τῶν Θ η β ῶ ν κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Ὑκσῶς καὶ ἴδρυσαν πάλιν τὸ κράτος των, τὸ ὁποῖον ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην λαμπρότητα. Αὐτὸ εἶναι τὸ Ν έ ο ν κ ρ ά τ ο ς τ ῶ ν Θ η β ῶ ν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐνδόξους βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν μεγάλας κατακτήσεις. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Τουτιμὲς ὁ Γ' ἐξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ κράτους μέχρι Εὐφράτου. Ὀνομαστότατος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τοῦ νέου κράτους εἶναι ὁ Ρ α μ σ ῆ ς ὁ Β' (1292 - 1225), τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σ έ σ ω σ τ ρ ι ν καὶ διηγῆθησαν ὅτι ἦτο τολμηρὸς κατακτητὴς καὶ ὅτι ἐπροχώρησεν ἕως τὰς Ἰνδίας.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΑΪΔΟΣ

Περί τὸ 1200 π.Χ. οἱ βασιλεῖς τῶν Θ η β ῶ ν ἔχασαν τὴν ἐπιβολὴν των, διότι ἡ ἱερατικὴ τάξις ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἄμὸν ἔγινε σχεδὸν ἀνεξάρτητος. Ἐμφύλιοι πόλεμοι ἀναστατώνουν τὴν χώραν καὶ τὸ 670 π.Χ. ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Ὀλίγον ἀργότερα ὁ Ψαμμίτιχος ἴδρυσεν τὸ κ ρ ά τ ο ς τῆς Σ α ῖ δ ο ς εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, τὸ ὁποῖον ἐδόξασαν ὁ Ν ε κ ῶ καὶ ὁ Ἄ μ α σ ι ς. Οἱ Φαραῶ δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας τὸ 525 π. Χ. καὶ μένει ἐπαρχία περσικὴ μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἔκαμαν πολλὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Περσῶν χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ αἰγυπτιακὴ κοινωνία ἔχει δύο τάξεις, τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργοὺς. Οἱ εὐγενεῖς εἶναι κύριοι ὅλης τῆς χώρας, οἱ γεωργοὶ ἐργάζονται ὡς δούλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ μεγαλύτερος γαιοκτῆμων, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἐνσάρκωσις

Σκηναὶ Γεωργίας

Ἐπάνω καλλιέργεια καὶ θερισμός, κάτω ἀλώνισμα ἀπὸ αἰγυπτιακᾶς τοιχογραφίας.

τοῦ θεοῦ. Ὁ κλῆρος ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τάξιν καὶ ἔχει μεγάλην ἰσχύν, ὅπως ἐπίσης ἰδιαιτέραν τάξιν ἀπετέλουν καὶ οἱ ὑπάλληλοι, οἱ λεγόμενοι γραφεῖς. Ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ γεωργία. Ἐχουν ὅμως καὶ καλοὺς τεχνίτας. Ἐπιδίδονται εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ ἐπεξεργάζονται τὸν γρανίτην, τὸ μάγμαρον, τὸ ἀλάβαστρον.

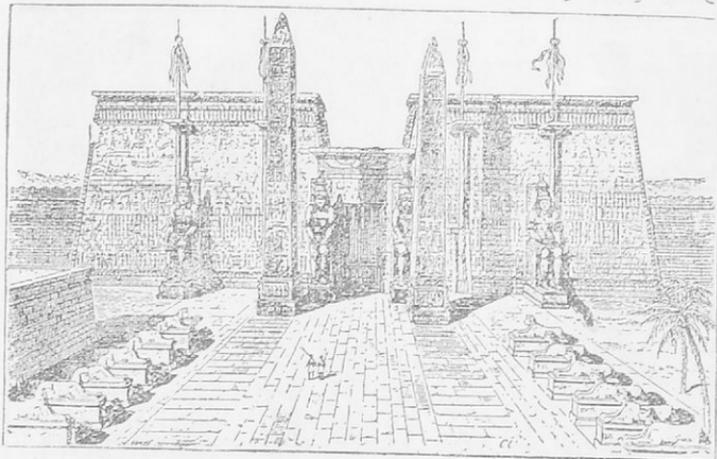
Ἡ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι λαὸς θρησκευτικώτατος. Λατρεύουν πολλοὺς θεοὺς καὶ ἔχουν πολλὰς δεισιδαιμονίας. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὁ λαὸς ἐλάτρευε ζῶα, τὸν κροκόδειλον, τὴν γά-

ταν, τὸν κριόν, διάφορα ὑδροβία πτηνὰ καὶ προπάντων τὸν ταῦρον, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ ἱερώτερον ζῶον τῶν Αἰγυπτίων.

Ἄργότερον οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τὰ οὐράνια σώματα, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην κλπ. Ὁ κυριώτερος θεὸς τοῦ ἀρχαίου κράτους ἦτο ὁ ἥλιος, ὁ θεὸς Ρά, ἐνῶ εἰς τὸ μέσον κράτος ἐλάτρευσαν τὸν θεὸν τῶν Θηβῶν Ἄμὸν. Οἱ δύο θεοὶ ἠνώθησαν εἰς τὸν κατ' ἔξοχὴν θεὸν τῶν Αἰγυπτίων Ἄμὸν-Ρά.

Ἐπίσης ὁ λαὸς εἶχε μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τοὺς νεκρούς.

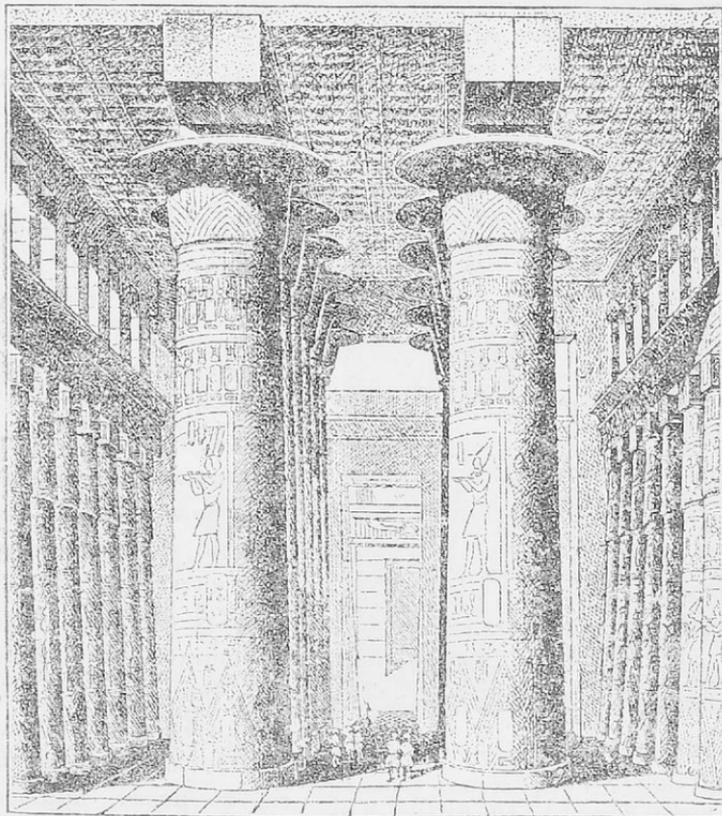
Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Δουκῶρ (ἀναπαράστασις)

Ἐμπρὸς ἓνα πλακόστρωτον προαύλιον, ἀπὸ τὰ δύο μέρη σειραὶ ἀπὸ σφίγγας. Ἐμπρὸς εἰς τὴν πύλην ὑψώνονται δύο ὀβελίσκοι ὑψηλοί, μονοκόμματοι λίθοι ἀπὸ γρανίτην, καὶ ὀπίσω ἀπὸ τοὺς ὀβελίσκους εἶναι δύο κολοσσαῖα ἀγάλματα (κολοσσοὶ) τῶν βουσιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τὸν ναόν. Ἀπὸ τὰ δύο μέρη τῆς πύλης ὑψώνονται δύο τεράστιοι πύργοι, οἱ ὁποῖοι ὅπως καὶ οἱ ὀβελίσκοι σκεπάζονται ἀπὸ ἀνάγλυφα ἱερογλυφικά.

Ἐπίστευεν ὅτι ἡ ψυχὴ, τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ μετὰ τὸν θάνατον καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ σῶμα ζῶον ἢ ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐπανέρχεται εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Οἱ Αἰγύπτιοι δηλαδὴ ἐπίστευαν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διὰ τοῦτο ταριχεύουν τὰ σώματα καὶ τὰ φυλάττουν μέσα εἰς στερεοὺς τάφους, διὰ νὰ τὰ εὔρη ἡ ψυχὴ, ὅταν ἐπιστρέψῃ. Αὐταὶ εἶναι αἱ λεγόμεναι μούμιαι.

Ὁ Ἡρόδοτος διηγείται πῶς ἑταρίζεσαν τοὺς νεκροὺς :

Ἐπιπλάττειν μὲ ἓνα σίδηρο κυρτὸ ἀφαιροῦν τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τοῦ θώρακος καὶ ὅσον μένει τὸ διαλύουν μὲ διαφόρους διαλυτικὰς οὐσίας. Ἐπειτα μὲ ἀκονισμένον αἰθιοπικὸν λίθον σχίζουσιν τὰ πλευρά, ἀφαιροῦν ὅλα τὰ ἐντόσθια ἀπὸ τὴν κοιλίαν, τὴν πλύνουσιν μὲ οἶνον ἀπὸ φοίνικα, τὴν ραντίζουσιν μὲ τριμμένα ἀρωματικά καὶ τέλος τὴν ῥίπτουσιν πάλιν, ἀφοῦ τὴν γεμίσουσιν μὲ σμύρναν καθαρὰν, μὲ κάσιαν καὶ μὲ

Ἐπιπλάττειν μὲ ἓνα σίδηρο κυρτὸ ἀφαιροῦν τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τοῦ θώρακος καὶ ὅσον μένει τὸ διαλύουν μὲ διαφόρους διαλυτικὰς οὐσίας.

Ἐπειτα μὲ ἀκονισμένον αἰθιοπικὸν λίθον σχίζουσιν τὰ πλευρά, ἀφαιροῦν ὅλα τὰ ἐντόσθια ἀπὸ τὴν κοιλίαν, τὴν πλύνουσιν μὲ οἶνον ἀπὸ φοίνικα, τὴν ραντίζουσιν μὲ τριμμένα ἀρωματικά καὶ τέλος τὴν ῥίπτουσιν πάλιν, ἀφοῦ τὴν γεμίσουσιν μὲ σμύρναν καθαρὰν, μὲ κάσιαν καὶ μὲ

ἄλλα ἀρωματικά ἐκτὸς λιβανωτοῦ. Ἐπειτα θέτουν τὸ σῶμα ἐντὸς νίτρου καὶ τὸ ἀρίνουν ἐκεῖ ἑβδομηντα ἡμέρες τὸ περισσότερον. Κατόπιν πλύνουσιν τὸ σῶμα καὶ τὸ τυλίγουν ὁλόκληρον μὲ λωρίδας ἀπὸ λεπτότατον λινὸν βρεγμένον μὲ γόμα, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν πολὺ οἱ Αἰγύπτιοι ἀντὶ κόλας. Τότε οἱ συγγενεῖς λαμβάνουσιν τὸ σῶμα ἀπὸ

τὸν ταριχευτὴν, τὸ κλείουν εἰς ξυλίνην θήκην καὶ τὸ τοποθετοῦν ὄρθιον ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς τὸ ἐπιτάφιον δωμάτιον.

Μαζὶ μὲ τοὺς νεκροὺς θάπτουν ὅ,τι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωὴν. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους εὐρίσκομεν ὀλόκληρα θησαυροφυλάκια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐκπλήττουν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητά των, ὅπως εὐρέθησαν τελευταίως εἰς τὸν τάφον τοῦ βασιλέως Τοῦτα γ γ α μ ὶ ν (1350).

Ἄμενεμὲς Γ'

Ἄπο τοὺς ἀξιολογωτέρους βασιλεῖς τοῦ μέσου κράτους. Τὸ ἀγαλμα ἀνήκει εἰς τὰ κομψότερα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς.

τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα εἶναι ἡ περίφημος Μεγάλη Σφίγγξ, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Ἄνάκτορα κατεσκεύασαν πολὺ βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο περίφημον ἓνα ἀνάκτορον πρὸς νότον τῆς Μέμφιδος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Λαβύρινθον. Εἶχε

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Σώζονται πολλὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ εἶναι κυρίως τάφοι, ναοὶ καὶ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὰς τεραστίαις διαστάσεις. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου κράτους κατεσκευάσθησαν πλησίον τῆς Μέμφιδος οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι τάφοι τῶν βασιλέων, αἱ Πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ὑψοῦνται σήμερον ὡς ὄρη, εἰς τὸ μέσον ἀμμόδους πεδιάδος βορειοδυτικῶς τοῦ Καΐρου Ἐπίσης ἀπὸ

μῆκος 200 μ. 1.500 ὑπόγεια καὶ 3.000 ἰσόγεια δωμάτια.

Τὸ δευτέρον κέντρον τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι αἱ Θῆβαι. Τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρεΐτιά των σώζονται εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις Κ α ρ ν ἄ κ καὶ Λ ο υ κ σ ὀ ρ. Εἶναι κυρίως λείψανα ναῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἱερογλυφικά διηγοῦνται τὴν δόξαν τῶν μεγάλων Φαραῶ τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἰς τὸ Καρνάκ εὐρίσκονται τὰ λείψανα τοῦ μεγαλυτέρου ναοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ μνημεῖα εἶναι κατάφορτα ἀπὸ ἐπιγραφάς, ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνας. Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ μνημεῖα τῆς Αἰγύπτου μεταφέρεται εἰς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους καὶ φαντάζεται ὅτι ζῆ μέσα εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἐκεῖνον πολιτισμόν. Αἱ μακροὶ ἐπιγραφαὶ ἔξιστοροῦν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραῶ. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τυχογραφαὶ παριστάνουν τὴν ζωὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὰς βλέπομεν πῶς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καλλιεργοῦσαν τὴν γῆν, πῶς ἐθέριζαν, πῶς διωχέτευαν τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου

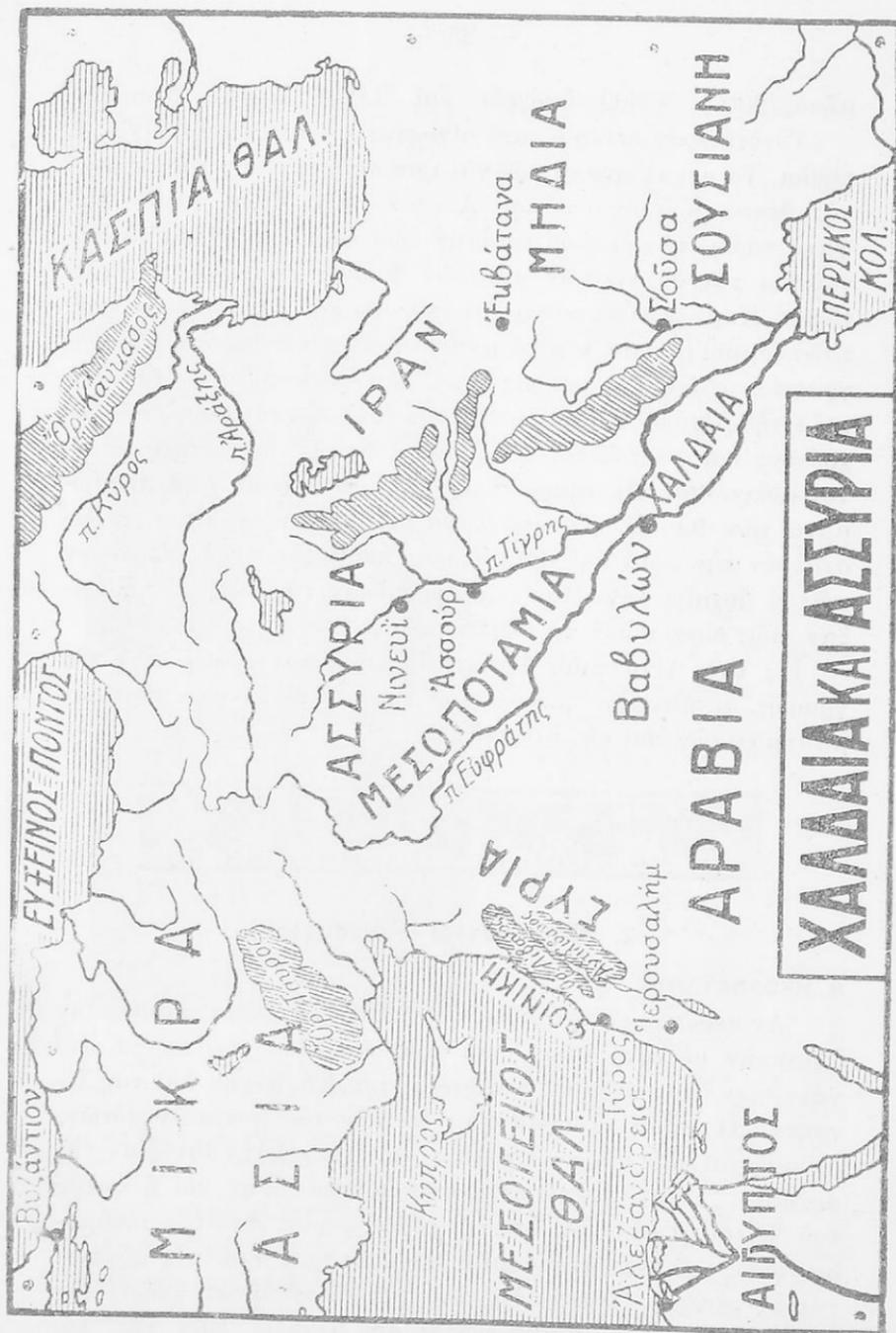
Εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ὀφείλει ὁ κόσμος τὴν ἀνακάλυψιν τῆς γραφῆς, τὸ ἡλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἱατρικῆς.

2. Βαβυλώνιοι—'Ασούριοι

Η ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

Ἄν περάσωμεν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὴν Ἀφρικὴν μὲ τὴν Ἀσίαν, καὶ προχωρήσωμεν ἀνατολικά, συναντῶμεν δύο μεγάλους ποταμούς, τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα Ἡ πεδιάς, ἡ ὁποία εἶναι μεταξὺ τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ὀνομάζεται Μ ε σ ο π ο τ α μ ί α καὶ ἔχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς τόσην σπουδαιότητα ὅσην καὶ ἡ κοιλὴς τοῦ Νείλου. Τὸ ἔδαφος ἦτο καὶ ἐδῶ εὐφορον, ἀπὸ τὰς πλημμύρας ἰδίως τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἡ Μεσοποταμία ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐθεωρήθη ἀπὸ τὰς εὐλογημένας χώρας τῆς γῆς. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοὶ τῆς ἀρ-

χαιότητας, οἱ **Βαβυλώνιοι** εἰς τὴν νοτιωτέραν πεδιάδα τοῦ Εὐφράτου, ἢ ὁποῖα ὀνομάζεται Βαβυλωνία, καὶ οἱ **Ἀσσύριοι** εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ὄροπέδιον, τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν. Καὶ οἱ δύο ἦσαν σημίται καὶ πιθανῶς ἤλθαν ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, ἢ ὁποῖα ἦτο πολὺ εὐφορωτέρα καὶ πολυανθροποτέρα ἀπὸ σήμερον.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθ. ἡ κ η ν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαιότατα εὐρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν νὰ μάθωμεν πολὺ ἀκριβέστερον τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρασίαν των.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὅμως δὲν ἔχομεν μεγάλα πέτρινα οἰκοδομήματα ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔκτιζαν μὲ πλίνθους καὶ οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορά των κατέρρευσαν καὶ ἐσχημάτισαν μικροὺς λόφους σκεπασμένους μὲ χῶμα. Ἐπίσης τὰ γράμματά των, ἢ σφηνοειδῆς γραφή, ὅπως τὴν ὀνομάζουν, εἶναι πολυπλοκωτέρα καὶ ἐδυσκόλευσε περισσότερο τοὺς ἀρχαιολόγους.

Τύπος Ἀσσυρίων

Ἐνας Ἀσσύριος βασιλεὺς καὶ ὁ πρωθυπουργὸς του. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν ὑψηλοὶ, δυνατοί, μὲ κοντὸν λαιμὸν καὶ πλατεῖα μέση, μύτη μακροὺλή, μεγάλα μαύρα μάτια, χεῖλη χονδρά, μαλλιά καὶ γένεια σγουρά, ὅπως δηλαδὴ εἶναι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Ἀσσυρίας, οἱ Κούρδοι, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ἐπίσης καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Βαβυλώνιοι ἢ Χαλδαῖοι ἴδρυσαν εἰς πολὺ παλαιούς χρό-
 νους σημαντικὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, τὴν Βαβυ-
 λῶνα, καὶ ἔχοντες αὐτὴν ὡς βάσιν ἔκαμαν κράτος, τὸ ὁποῖον
 οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουσι Ἀρχαῖον Βαβυλωνιακὸν
 κράτος. Ὁ ἀξιολογώτερος βασιλεὺς αὐτοῦ ἦτο ὁ Χαμ-
 μοραμί (1958—1917), ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὀνομαστὸς διὰ
 τὴν νομοθεσίαν του, τὴν ὁποῖαν ἐχάραξεν εἰς λιθίνην στήλην.
 Ἡ στήλη αὐτὴ εὑρέθη καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ περιεργότερα μνη-
 μεῖα. Ἀλλὰ τὸ κράτος του κατεστράφη μετὰ τὸν θάνατόν
 του ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Χιτιτιῶν.

Σφηνοειδῆς γραφὴ

Τὰ γράμματα αὐτὰ σημαίνουν Ξέρξης. Το ὄνομα αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶ-
 τον, τὸ ὁποῖον κατώρθωσαν νὰ διαβάσουν οἱ ἀσσυριολόγοι.

Ἴδου μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χαμ-
 μοραμί :

Ὅταν κανεὶς παρουσιασθῇ ὡς μάρτυς κατηγορίας εἰς δίκην καὶ
 δὲν κατορθῶναι νὰ ἀποδείξῃ ὅσα κατέθεσε, τότε, ἂν ἡ δίκη εἶναι περὶ
 ζωῆς, πρέπει νὰ θανατωθῇ, ἂν εἶναι διὰ σίτον ἢ διὰ χρῆμα, πρέπει νὰ
 ὑποστῇ τὴν ποινὴν πὺν ὀρίζεται διὰ τὴν δίκην.

Ὅταν κανεὶς κλέψῃ βοῦν ἢ πρόβατον ἢ ὄνον ἢ χοῖρον ἢ πλοῖον,
 ἂν τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν ἢ εἰς τὸ παλάτι, πρέπει νὰ πληρώσῃ τὸ
 τριακονταπλάσιον. Ἄν ἀνήκει εἰς ἐλεύθερον, πρέπει νὰ ἀποδώσῃ
 τὸ δεκαπλάσιον. Ἄν ὁ κλέφτης δὲν ἔχῃ νὰ πληρώσῃ, πρέπει νὰ
 θανατωθῇ.

Ἄν κανεὶς ἀμελήσῃ νὰ στερεώσῃ τὸν ὕδατοφράκτην καὶ γίνῃ
 ρήγμα καὶ ἡ περιοχὴ ἐκείνη πλημμυρῆσῃ, αὐτὸς θὰ καταδικάζεται νὰ
 ἀποκαταστήσῃ τὸν σίτον, ὁ ὁποῖος κατεστράφη ἐξ αἰτίας του. Ἄν δὲν
 ἠμπορῇ νὰ τον ἀποκαταστήσῃ, θὰ πωλεῖται μαζί με τὰ ὑπάρχοντά
 του καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς περιοχῆς πὺν ἐξημώθησαν θὰ μοιράζονται
 τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως.

Ὅταν κανεὶς δώσῃ εἰς τὸν κηπουρὸν ἀγρὸν διὰ νὰ τὸν κάμῃ κη-
 πουρον, ἂν ὁ κηπουρὸς φυτεύῃ τὸν κήπον καὶ τὸν περιποιεῖται ἐπὶ τέσ-
 σαρα ἔτη, τὸ πέμπτον ἔτος ὁ κήπος θὰ μοιράζεται ἐξ ἴσου εἰς δύο μέρη
 μεταξὺ τοῦ ἰδιοκτῆτος καὶ τοῦ κηπουροῦ. Ὁ κηπουρὸς θὰ ἔχῃ τὸ δι-
 καίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὸ μεριδίον του.

Ἄν τις ἐνοικιάσῃ βοῦν ἢ ὄνον καὶ ὁ λέων εἰς τοὺς ἀγρούς του
 φονεύσῃ τὸ κτήνος, τὴν ζημίαν θὰ ὑποστῇ ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ κτήνου.

Ἄν ὁ υἱὸς κτυπήσῃ τὸν πατέρα του, θὰ τοῦ κόψουν τὰς χεῖρας.

ΑΣΣΥΡΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀπὸ τότε ἀκμᾶζει τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν Βαβυλωνίων, ἴσως ἀποικοὶ των, οἱ ὅποιοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν ὄρεινὴν Ἀσσυρίαν (Κουρδιστάν), ὅπου ἀλλάξαν τρόπον ζωῆς καὶ χαρακτῆρα καὶ ἀπὸ γεωργοὶ ἔγιναν κτηνοτρόφοι, κυνηγοὶ καὶ πολεμισταί. Αἱ δύο σημαντικώτεραι πόλεις των ἦσαν ἡ Ἀσσοῦρ καὶ ἡ Νινευῖ. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀργότερα ὅμως ἐπανεστάτησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν χώραν. Περὶ τὸ 1100 π.Χ. ὁ βασιλεὺς Τεγλααζάρ Α' ἵδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, τὸ ὅποιον ἔφθανεν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας ἕως τὴν Φοινίκην καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον. Ἀργότερα, τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα, σειρὰ ἀπὸ ἐπτὰ βασιλεῖς ἐξέτεινε τὸ κράτος εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὴν Κύπρον καὶ ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη ἡ πρώτη μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ κόσμου.

Τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν τὸν ἀκμὴν ἐπὶ τοῦ Ἀσσορμπανιμπάλ (667—626), τὸν ὅποιον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σαρδανάπαλον καὶ διηγῆθησαν πολλὰ διὰ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ διὰ τὸν τρυφελὸν του βίον. Μεγάλος πολεμιστὴς καὶ πολιτικὸς ἦτο συγχρόνως μορφωμένος καὶ φίλος τῶν τεχνῶν. Ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσάν του Νινευῖ μὲν ναοὺς καὶ ἀνάκτορα καὶ ἵδρυσεν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκέντρωσε πολλὰ συγγράμματα χαραγμένα ἐπάνω εἰς πλίνθους. Ἀπ' αὐτοὺς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὗρέθησαν 22 χιλιάδες.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δύναμις τῶν Ἀσσυρίων ἀνησύχησε τοὺς γείτονας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας Κυαξάρης καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Βαβυλῶνος συνεννοήθησαν. Ὁ Κυαξάρης ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψε τὴν Νινευῖ (625), οἱ Βαβυλώνιοι ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἵδρυσαν νέον κράτος, τὸ λεγόμενον Νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Ὁ περίφημος βασιλεὺς των Ναμπούκαδνετσάρ Β' ἢ Ναβουχο-

δ ο ν ό σ ω ρ (604—561) ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Νεκώ, κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ Βαβυλὼν ἦτο ἡ με-
539 γαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου, ὀνομαστὴ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ κτίριά της. Ὁ ἴδιος ὠχύρωσε τὴν πόλιν με ἰσχυρὰ τεῖχη καὶ ἐκόσμησε με ἀξιόλογα μνημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερον ἦσαν τὰ περίφημα ἀνάκτορά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος διελύθη καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κύρος ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα τὸ 539 π.Χ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Οἱ Βαβυλώνιοι εἶναι κυρίως γεωργοί. Διαιροῦνται καὶ αὐτοὶ εἰς κοινωνικὰς τάξεις. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τῆς ἐξουσίας εἶναι οἱ εὐγενεῖς καὶ ἀνώτατος ἄρχων ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλὰ τὰ κυριότερα προσόντα του

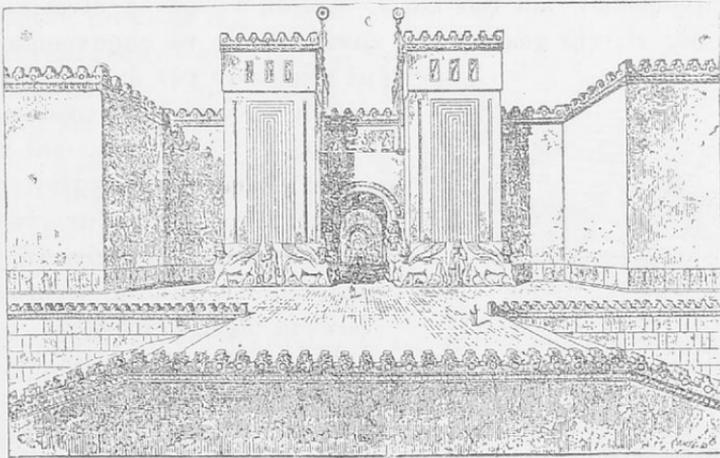

Ἵ Ο Βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον
ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον

εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Κατασκευάζει καὶ διατηρεῖ διώρυγας, φροντίζει διὰ τὸ ἡμερολόγιον καὶ τὴν δικαίαν κατανομήν τῶν φόρων, ἐπιβλέπει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ φροντίζει, ὥστε οἱ ὑπῆκοοι νὰ εὐρίσκουν τὸ δίκαιόν των. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν ἀγάπην των εἰς τὸ χρῆμα. Τὸ ἐμπόριον διεξάγει τὸ κράτος, οἱ εὐγενεῖς καὶ ἡ ἱερατικὴ τάξις. Πολὺ ἔνωρὸς ἐπενόησαν μετρικὸν σύστημα, νομίσματα καὶ διεκρίθησαν ὡς τραπεζίται.

Ἀντιθέτως οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν πολεμισταὶ καὶ ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν σκληρότητά των. Πρῶτοι κατεσκευάσαν πολεμικὰ ἄρματα καὶ πολιορκητικὰς μηχανάς. Περνοῦν τοὺς ποταμοὺς ἐπάνω εἰς ἀσκούς, λεηλατοῦν τὰς χώρας, καίουν τὰς πόλεις, φονεύουν τοὺς κατοίκους ἢ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὴν χώραν των διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν ὡς δούλους. Εἰς τὰ ἀσσυριακὰ ἀνάγλυφα βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς νὰ τυφλώνουν τοὺς αἰχμαλώτους μὲ τὴν λόγχην. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἀριθμοῦν μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς πόλεις ποὺ κατέστρεψαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ ἐφόνευαν.

Ὁ Ἀσσουραζιριπάλ διηγείται τὴν ἐξστρατείαν του κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν :

Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον (ἀναπαράστασις)

Ἡ κυρία πύλη τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως Σαργζὸν (722—705 π. Χ.) εἰς Νινευί. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σκάλες, ἡ πύλη μεταξὺ δύο πύργων καὶ ἐμπρὸς περρωτοὶ ταῦροι μὲ πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ ὕψηλοι ἕως 4 καὶ 5 μ.

300 αἰχμαλώτους ἔρριπα εἰς τὰς φλόγας καὶ δὲν ἄφησα οὔτε ἓνα ζωντανόν. Τὸν Σουλαΐ (ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατῶν) τὸν ἐπιασα ζωντανόν, μὲ τὰ χέρια μου, τὸν ἐγδαρα καὶ ἐτέντωσα τὸ δέρμα του εἰς τὸ τεῖχος. Μετὰ τὴν Κιναμποῦ ἐκτύπησα τὴν Τέλα.

Οἱ ἀνθρωποὶ δὲν ἤλθαν νὰ πέσουν εἰς τὰ πόδια μου. Μὲ μάχην καὶ σφαγὴν ἔκαμα τὴν ἐφοδὸν κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσα. Τρεῖς χιλιάδας ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς των ἐφόνευσα, πολλοὺς ἔρριπα.

εις τὰς φλόγας και ἔπιασα πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ἀπὸ ἄλλους ἔκοψα τὰ χέρια και τὰ δάκτυλα, ἀπὸ ἄλλους τὴν μύτην και τὰ αὐτιά, πολλοὺς ἐτύφλωσα, ἔκαμα ἓνα σορὸ ἀπὸ ζωντανοὺς και ἓνα ἄλλον ἀπὸ κεφάλια... Τὰ παιδιά των τὰ ἔρριψα στή φωτιά» (ἀπὸ ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 884 π.Χ.).

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Οἱ Βαβυλώνιοι και οἱ Ἀσσύριοι ἔχουν τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Λατρεύουν κυρίως τὰ οὐράνια σώματα. Ἀνώτερος θεὸς των εἶναι ὁ ἥλιος, ὁ Β ἦ λ ο ς, εἰς τὸν ὁποῖον κατασκευάζουν ὑψηλοὺς ναοὺς και πύργους. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων, οἱ λεγόμενοι Μάγοι, ἐπρόσεξαν τὴν κίνησιν τῶν ἄστρον, διότι πιστεύουν ὅτι δι' αὐτῶν ἠμποροῦν νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων και τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι πολὺ καθαρὸς εἰς τὴν χῶραν των, κατώρθωσαν νὰ παρατηρήσουν

Πτερωτὸς ταῦρος

Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι μὲ τὰς κολοσσιαίας διαστάσεις των στεκονται ὡς φύλακες ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως οἱ κολοσσοὶ τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου ἐμπρὸς εἰς τοὺς ναοὺς. Παριστάθουν τὴν βασιλικὴν δύναμιν και ἔχουν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ ἀνάκτορον.

ραστάσεις ἀγρίων θηρίων και φανταστικῶν τεράτων.

Βαβυλώνιοι και Ἀσσύριοι ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον ἀρχιτεκτονικήν, γλυπτικήν και διακοσμητικήν. Πρῶτοι κατεσκεύασαν θόλους και τόξα, ἐκόσμησαν

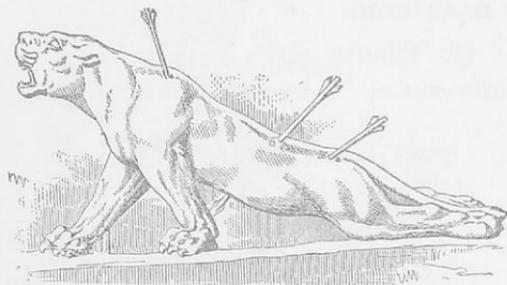
μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνατολὴν και τὴν δύσιν πολλῶν ἄστρον, τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης και τοῦ ἡλίου. Ἐνῶ δηλαδὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εὐρῆκαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας. Ἐπίσης ἀνεκάλυψαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν. Διῆρσαν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἐβδομάδας και ἡμέρας. Οἱ Χαλδαῖοι διεκρίθησαν και ὡς καλοὶ τεχνῖται. Κατεσκεύαζον λινᾶ και μάλλινα ὑφάσματα. Ἐπίσης οἱ Ἀσσύριοι μ' ὄλην τὴν ἀγριότητά των διεκρίθησαν εἰς τὰς τέχνας και ἦσαν περίφημοι οἱ κεντητοὶ τάπητές των μὲ πα-

τὰ οἰκοδομήματα τῶν μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα. Ἐπειδὴ ἡ Βαβυλωνία εἶναι χώρα ἀμώδης, οἱ Βαβυλώνιοι μετεχειρίσθησαν πλίνθους εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῶν καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐξηκολούθησαν νὰ κτίζουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διὰ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν κίονας. Τὰ χαλδαιοασσυριακὰ μνημεῖα εἶναι τ ε ἰ λ η , ἄ ν ά κ τ ο ρ α καὶ ν α ο ἰ .

Η ΒΑΒΥΛΩΝ

Τὸ σημαντικώτερον κέντρον τοῦ χαλδαιοασσυριακοῦ κόσμου εἶναι ἡ Βαβυλών, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἐποχὴν ἰδίως τοῦ Ναβουχοδονόσωρ παρουσιάζεται ὡς μεγάλη κοσμοπόλις.

Ἀφότου μάλιστα κατεστράφησαν αἱ ἀντίπαλοί της, αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Νινευτ, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος τὴν εἶδε τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, τὴν περιγράφει μεῖζον σιασμόν. «Καμμία, λέγει, ἀπὸ τὰς γνωστάς εἰς ἐμὲ πόλεις δὲν εἶναι τόσον στολισμένη». Ἡ Βαβυ-

Λέαινα

ἀνάγλυφον τῆς Νινευτ — Λονδίνον, Βρετανικὸν μουσεῖον

Εἰς τὸ ἀνάγλυφον παριστάνεται μὲ δύναμιν καὶ φυσικότητα λέαινα πληρωμένη μὲ τρία βέλη, ἡ ὁποία καταβάλλει προσπάθειαν νὰ σηκωθῇ καὶ ὠρῆται ἀπὸ πόνον καὶ λύσσαν.

λὼν εἶναι κτισμένη εἰς εὐρύχωρον πεδιάδα καὶ σχηματίζει τετραγώνον. Ὁ εὐφράτης περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν χωρίζει εἰς δύο μέρη. Περιβάλλεται μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, τὸ ὁποῖον ἔχει πάχος 25 μ. καὶ περίμετρον 15 χιλιόμετρα. Ἐπὶ τοῦ τεύχους εἶναι 150 πύργοι καὶ 100 πύλαι ὀρειχάλκιναι μὲ παραστάδας καὶ ὑπέρθυρα ἀπὸ ὀρειχάλκων. Ἀποτελεῖται τὸ περισσότερον ἀπὸ οἰκίας μὲ τρία καὶ τέσσαρα πατώματα καὶ δρόμοι εὐθεῖς διασχίζουν αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Εἰς τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως εἶναι κτισμένος ὁ

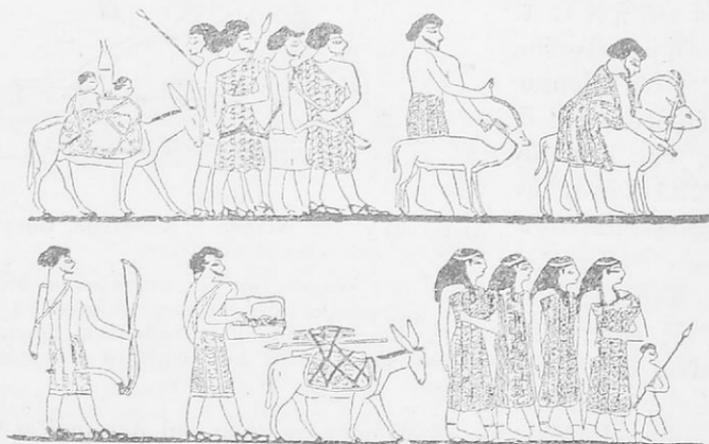
ναὸς τοῦ Βήλου μὲ τὸν ὑψηλὸν του πύργον, εἰς τὸ ἄλλο τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως. Θριαμβευτικῆ λεωφόρος ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸν ναὸν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, τοῦ ὁποῖου αἱ στέγαι ἀποτελοῦν δώματα κατὰφυτα ἀπὸ ἄνθη. Αὐτοὶ εἶναι οἱ περιφημοὶ κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Βαβυλῶνος.

Ἡ Βαβυλὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς αὐτὴν συναντῶνται τὰ καραβάνια, τὰ ὁποῖα συνδέουσι τὰς Ἰνδίας μὲ τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὐξείνιον μὲ τὸν Περσικὸν κόλπον. Μὲ τὸν πλοῦτον, τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνάπτυξιν κάμνει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐνύπωσιν μυθικῆς πόλεως

3. Ἑβραῖοι

Ἡ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι σημίται, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Αἰῶνας ἔζησαν ὡς νομάδες πλανώμε-

Οἱ Ἑβραῖοι ὅπως παριστάνονται εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους

Οἱ Αἰγύπτιοι τεχνίται 1900 χρόνια π. Χ. ἐξωγράφισαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν τάφων τοὺς ἑβραίους νομάδας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο εἰς τὸν τόπον τοὺς ὀδηγοῦντες τὰ ζῶα των, κατσίκες, ζαρκάδια, γαίδουράκια. Φοροῦν βαρεῖα μάλλινα ἐνδύματα, ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ γένεια, τὸ μουστάκι ξυρισμένο. Αἱ γυναῖκες πηγαίνουν χωριστὰ καὶ τὰς συνοδεύουν ὀπλισμένοι ἄνδρες.

νοι μεταξὺ Μεσοποταμίας καὶ Αἰγύπτου. Ἀργότερα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔγιναν γεωργοί.

Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μικρὰ παραθαλάσσιος χώρα, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Πρὸς δυσμὰς εἶναι ἡ παραλία τῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τὸ ὄροπέδιον τῆς Χαναὰν καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοι-

λάς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Ἡ Παλαιστίνη εἶναι χώρα ἰδιορρυθμὸς καὶ ἐπιβλητική. Πρὸς βορρᾶν ὑφθαῖ τὸ βαθύσκοιον ὄρος τοῦ Λιβάνου μετὰ τὰς πελωρίας κέδρους, πρὸς νότον ἀπλώνεται ἡ ἔρημος καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὄρος Σινᾶ, πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλάς τοῦ Ἰορδάνου μετὰ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἐνῶ ἡ Χαναὰν Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδ. Ι'

είναι εύφορος πεδιάς με γραφικὰς τοποθεσίας και άγρους ειρηνικούς. Η φύσις τῆς χώρας είχε βαθειάν επίδρασιν εις τοὺς κατοίκους. Οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν άνθρωποι εύκολοσυγκίνητοι, ἔχαιρον και ἔλυποῦντο εύκολα και εἶχαν δυνατὴν φαντασίαν. Αὐτοὶ ἔδημιούργησαν τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων μανθάνομεν ἀπὸ τὰ ἱερά των βιβλία, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Ἡ Π. Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, τὰ ὁποία

Φιλισταῖος πολεμιστῆς, ἀνάγλυφον
αἰγυπτιακόν

Ὁ πολεμιστῆς φορεῖ τὴν ἰδιαιτέραν περικεφαλαίαν τῶν Φιλισταίων. Ὅμοίαν περικεφαλαίαν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐφόρει ὁ περίφημος γίγας Γολιάθ. Ὑποθέτουν ὅτι οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι και ὅτι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κρήτην και ἔδωσαν τὸ ὄνομά των εις τὴν Παλαιστίνην.

κονίζεται ὁ βίος και τὰ ἦθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων, ἐνῶ οἱ ψαλμοὶ διακρίνονται διὰ τὴν βαθειὰν συγκίνησιν.

ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχάς. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ διηγοῦνται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων, ἄλλα περιέχουν τὴν νομοθεσίαν των και ἄλλα εἶναι ὕμνοι (ψαλμοὶ) εἰς τὸν θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευον οἱ Ἑβραῖοι. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ παλαιότερα και ἀξιολογώτερα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ ἱστορικὰ βιβλία περιέχουν ζωηρὰς διηγήσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἰ-

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἦσαν τότε νομάδες χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ καθεμιά εἶχε τὸν ἀρχηγόν της. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Πατριάρχαι. Ὀνομαστώτερος ἀπὸ τοὺς πατριάρχας ἦτο ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἤλθε νὰ ἐγκατασταθῇ μὲ τὴν φυλὴν του εἰς τὴν Χαναάν.

Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν Χαναάν ἡ Π. Διαθήκη :

»Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, λέγει ὁ Μωσῆς εἰς τὸν λαόν του, σὰς ὁδηγεῖ εἰς μίαν χώραν καλὴν, γεμάτην ἀπὸ ρυάκια καὶ πηγῶν, πού σκορπιζοῦν τὰ νερά τους μὲ ἀφθονίαν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ κατὰ μῆκος τῶν βουνῶν, εἰς χώραν πού κάμνει ἐκλεκτὸ σιτάρι, κριθάρι, σταφύλια, ὅπου φυτρώνουν ἡ συζιά, ἡ ροδιά καὶ ἡ ἐλιά, εἰς τὴν χώραν πού κάμνει τὸ λάδι καὶ τὸ μέλι, ὅπου θὰ τρώγετε τὸ ψωμί σας χωρὶς νὰ φοβῆσθε τὴν πείναν καὶ δὲν θὰ σὰς λείψη τίποτε . . . ».

Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν πάλιν νομάδες. Περιπλανώμενοι ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τοὺς ἔκακομεταχειρίσθησαν οἱ Φαραῶ. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἐγλίτωσεν ὁ Μωυσῆς. Οἱ Ἑβραῖοι ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίας ἔφθασαν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ὑπέταξαν εὐκόλως τοὺς μικροὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους εὗρηκαν ἐκεῖ, καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ νικήσουν τοὺς πολεμικοὺς Φιλισταίους, οἱ ὁποῖοι κατεῖχαν τὴν παραλίαν καὶ τοὺς ἀπέκλειαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι εἶχον διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Φιλισταίους. Οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι, ἀπὸ τοὺς λαοὺς δηλαδή, οἱ ὁποῖοι, καθὼς εἶδαμεν, ἐδημιούργησαν τὸν κρητικὸν καὶ τὸν αἰγαϊακὸν πολιτισμόν. Μὲ ἄλλους λαοὺς τῆς Μεσογείου, τοὺς ὁποίους οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν μὲ κοινὸν ὄνομα «ἀνθρώπους τῆς θαλάσσης», ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Περὶ τὸ 1200 π. Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς χώρας.

Ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Μωϋσέως :

«Νὰ σηκώνεσαι ἐνώπιον ἐκείνων πού ἔχουν ἄσπρα μαλλιά καὶ νὰ τιμῆς τὸ πρόσωπον τοῦ γέροντος.

Μὴ ζητῆς καθόλου νὰ ἐκδικηθῆς καὶ μὴ διατηρῆς ἀνάμνησιν τῆς ἀδικίας.

Ὅταν θερίξῃς τὸν ἀγρόν σου, νὰ μὴ κόψῃς τὸν καρπὸν ἕως τὴν

οἶζαν καὶ νὰ μὴ μαζέψῃς τὰ στάχυα ποῦ θὰ πέσουν εἰς τὴν γῆν. Εἰς τὸ ἀμπέλι σου νὰ μὴ μαζέψῃς ὅλα τὰ σταφύλια οὔτε τὶς ρῶγες ποῦ πίπτουν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσῃς διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους.

Ὅποιος κτυπήσῃ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα του θὰ τιμωρηθῇ μεθ' ἑαυτοῦ.

Νὰ μὴ ἀδικήσῃς τὴν χήραν καὶ τὸ ὄρφανόν».

Αἱ φυλαὶ τῶν Ἑβραίων ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχουν τοὺς ἀρχηγούς των. Εἰς σοβαρὰς ὁμοίως περιστάσεις ἐξέλεξαν κοινόν

Τύπος Φοίνικος, ἀπὸ τάφου αἰγυπτιακόν

Ἐχει τὸν σημιτικὸν τύπον. Εἶναι ὑψηλὸς καὶ λεπτός με μαύρα μαλλιά μεγάλα, με μουστάκι ξυρισμένο. Φορεῖ ὡς ἐνδυμα μονοκόμματον μάλλινον ὕφασμα τυλιγμένον με τέχνη εἰς τὸ σῶμα του καὶ σκεπάζει τὴν κεφαλὴν με σκοῦφον δεμένον με μίαν ταινίαν μακράν.

974 π. Χ. ἐχωρίσθη εἰς δύο, εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς βορρᾶν με πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα με πρωτεύουσαν τὴν

ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἐνομάζετο Κροτίης. Περιφημοὶ κριταὶ εἶναι ὁ Γεδεών, ὁ Σαμψών, ὁ Σαμουὴλ. Ἀργότερα ὠργάνωσαν κράτος καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα. Ὁ ἰσχυρότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων ἦτο ὁ Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἔκτισεν εἰς θέσιν ἐπίκαιρον νέαν πόλιν, τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία ἔγινε τὸ κέντρον τῶν Ἑβραίων. Ὁ Δαυὶδ ἦτο ἐπίσης ἔξοχος ποιητὴς καὶ ἔκαμε τοὺς περιφημοὺς ψαλμούς. Ὁ υἱὸς του Σολομὼν ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του. Ἦτο βασιλεὺς μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐφημίετο ὡς δίκαιος καὶ σοφός. Κατεσκεύασε στόλον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν καὶ ἔκτισε τὸν περιφημον ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

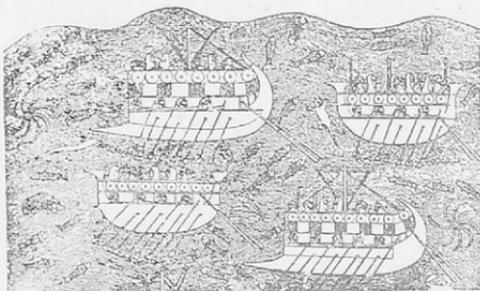
Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος τὸ ἔβραϊκὸν κράτος ἤρχισε νὰ διαλύεται. Τὸ

Ἱερουσαλήμ. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἀσσύριοι τὸ 722, τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα ὁ Ναβουχοδονόσωρ τὸ 587, ὁ ὁποῖος ἔκαυσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν καὶ ἐπῆρε τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Πενήντα χρόνια ἀργότερα ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Κύρος ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ γυρίσουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ κτίσουν πάλιν τὸν ναὸν (536).

4. Οἱ Φοίνικες

Η ΦΟΙΝΙΚΗ

Ἡ παραλία τῆς Συρίας μεταξὺ τοῦ ὄρους Λιβάνου καὶ τῆς θαλάσσης ὠνομάζεται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Φοινίκη. Εἰς τὴν στενὴν αὐτὴν λωρίδα τῆς γῆς ἔζη πικνὸς πληθυσμὸς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ ὑπῆρχαν σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Βύβλος, ἡ Βυρηττός, ἡ Σιδὼν, ἡ Τύρος. Ἡ καθεμιά εἶχεν ἰδιαιτέραν διοίκησιν καὶ ἐκυβερνῶντο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ βασιλεῖς, ἀργότερα ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι ἐμπορικὸι λιμένες. Ἐπειδὴ τὰ ὄρη δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικόν, οἱ κά-

Φοινικικὰ πλοῖα

ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Νινευί

Τὰ πλοῖα παρουσιάζουν δύο τύπους. Τὰ μεγαλύτερα εἶναι ἀνοικτῆς θαλάσσης μὲ τὴν πρῶραν πολὺ χαμηλὴν καὶ ἐφωδιασμένην μὲ ἔμβολον, ἐνῶ ἡ πρύμνη των εἶναι πολὺ ὑψηλή. Ἐχουν κουπιά καὶ πανί. Τὰ μικρότερα εἶναι ποταμόπλοια, ὁμοιάζουν μὲ τὰ πλοῖα τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ κινουῦνται μόνον μὲ κουπιά.

τοικοὶ τῆς Φοινίκης ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀφοῦ εὗρισκαν πολὺ πρόχειρον ξυλείαν εἰς τὸν Λίβανον.

Οἱ Φοίνικες εἶναι σημιταί. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὁμόφυλοι των ἔγιναν γεωργοί, αὐτοὶ ἔγιναν ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι, διότι εἰς αὐτὸ συνετέλεσεν ἡ φύσις τῆς χώρας των.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΝΙΚΩΝ

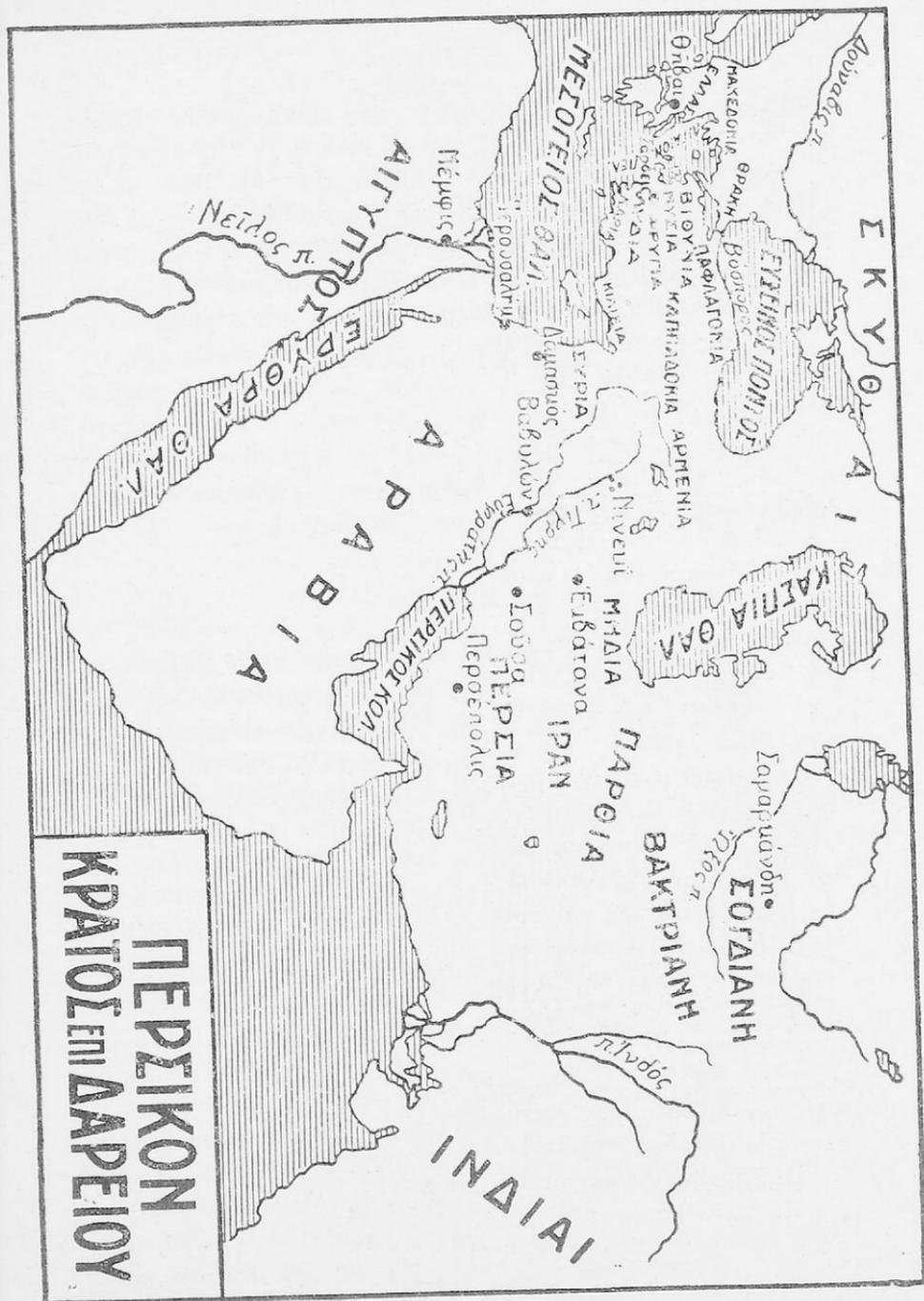
Οἱ Φοίνικες εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ναυτικούς καὶ ἀποικιακοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου. Ἄλλοτε μάλιστα ἐπίστευαν ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ναυτικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Σήμερον ὅμως γνωρίζομεν ὅτι πολὺ ἐνωρίτερα εἶχαν ναυτικὸν οἱ Κρήτες καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθαν τὴν ναυτικὴν τέχνην οἱ Φοίνικες.

Ἡ δρᾶσις τῶν Φοινίκων εἰς τὴν θάλασσαν ἀρχίζει τὸν 11ον π. Χ. αἰῶνα. Τότε ἀκμάζει ἡ Σιδών. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Φοίνικες κυριεύουν τὴν Κύπρον, τὴν νῆσον τοῦ χαλκοῦ, ὅπου ἰδρύνουν ἀποικίας, ἐπίσης τὴν Ρόδον, περνοῦν τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐκμεταλλεύονται τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ φθάνουν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔμαθαν τὴν γραφὴν.

Λαμπροτέρα εἶναι ἡ περίοδος τῆς Τύρου. Κατ' αὐτὴν οἱ Φοίνικες προχωροῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. Ἰδρύνουν σταθμοὺς καὶ ἀποικίας εἰς διάφορα παράλια, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτᾶρ ἔκτισαν τὰ Γάδειρα. Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως φοινικικὴ ἀποικία εἶναι ἡ Καρχηδών, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν περὶ τὸ 800 π. Χ. εἰς τὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀφρικῆς πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτᾶρ, ἐξῆλθαν εἰς τὸν Ὠκεανόν, ἐγνώρισαν τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Φοίνικες ναυτικοὶ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραὼ Νεκῶ ἔκαμαν τὸν γύρον τῆς Ἀφρικῆς.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ἤδη εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Αἱ ἀποικίαι καὶ οἱ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ τῶν ἐκτείνονται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον ἕως τὸ Γιβραλτᾶρ. Ἐπίσης ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον τῆς ξηρᾶς. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν φοίνικες ἔμποροι. Τὰ καραβάνια τῶν συνδέουν τὰς ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μὲ τὴν Μεσόγειον. Τὰ

πλοῖα καὶ αἱ κάμηλοί των σωρεύουν εἰς τὴν Τύρον τὰ προϊόντα ὄλου τοῦ κόσμου.

Ἀναλόγως προοδεύει καὶ ἡ βιομηχανία των. Ἐνῶ οἱ τεχνῖται τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν ἐργάζονται μόνον με ὀλίγους βοηθοὺς, οἱ Τύριοι πρῶτοι συναθροίζουσιν πολλοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοῦν ἀληθῆ ἐργοστάσια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευάζουσιν εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εὐθηνότερα τὰ εἶδη τῆς βιομηχανίας, ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἀγάλματα καὶ ὑφάσματα. Δὲν δημιουργοῦν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ μιμοῦνται τὰς ἐργασίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ δὲν φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιμελῆ κατεργασίαν, διότι ὁ κυριώτερος σκοπὸς των εἶναι τὸ κέρδος. Διεκρίθησαν ὅμως εἰς τὴν κατασκευὴν διαφανῶν ὑέλων καὶ εἰς τὴν βαφὴν τῆς πορφύρας.

5. Χιττίται

Νεώτερα εὐρήματα ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τὸν Ἄνω Εὐφράτην,

Ἀνάγλυφον χιττιτικόν
(Μπογάζκισί)

Ἡ παράστισις εἶναι σκαλισμένη εἰς βράχον. Εἰκονίζει ἓνα εἶδος στέγης κυρτῆς, ἣ ὅποια στηρίζεται εἰς δύο κίονας. Εἰς τὸ μέσον μία μορφή τεραστία, Θεὸς ἢ βασιλεὺς.

Πολυάριθμα εὐρήματα, εἰς τὰ ὅποια προστίθενται διαρκῶς νέα, μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ Χέττα ἐπάνω εἰς τὸν

εἰς τὰ νοτιοανατολικά τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἔζησεν ἄλλος σημαντικὸς λαὸς, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξεν ἰδιόρρυθμον πολιτισμόν. Τὸν λαὸν αὐτὸν ὠνόμασαν Χιττίταις. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν σημίται, οἱ ὁποῖοι εἶχαν προοδεύσει ἄρκετὰ ἤδη περὶ τὸ 3000 π.Χ. Ἀλλὰ περὶ τὸ 2000 Ἰνδοευρωπαῖοι ἐπιδρομεῖς ὑπέταξαν καὶ διωργάνωσαν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν δύο φυλῶν προῆλθε τὸ χιττιτικὸν ἔθνος.

Ἐκεί εὐρέθησαν τὰ περισσότερα χιτιτικά μνημεῖα.

Φαίνεται ὅτι περὶ τὸ 1800 ἡ Χέττα ἔφθασεν εἰς τὴν δύναμιν τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰς Θήβας. Οἱ Χιτιῖται ἤλθαν εἰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μανθάνομεν πολλὰ διὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους Ἑλληνας, δηλαδὴ τοὺς Ἀχαιοὺς.

6. Μῆδοι καὶ Πέρσαι

ΤΟ ΙΡΑΝ

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα, ἦσαν σημίται. Ἀντιθέτως οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι εἶναι Ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἦσαν συγγενεῖς καὶ ἀργότερα συγχωνεύονται εἰς ἓνα λαόν. Ἦλθαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊῶν (2000 π. Χ.) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἰράν. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰνδοὺς ἀποτελοῦν ἓνα κλάδον τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοειδίας, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουσι Ἀ ρ ῖ ο υ ς.

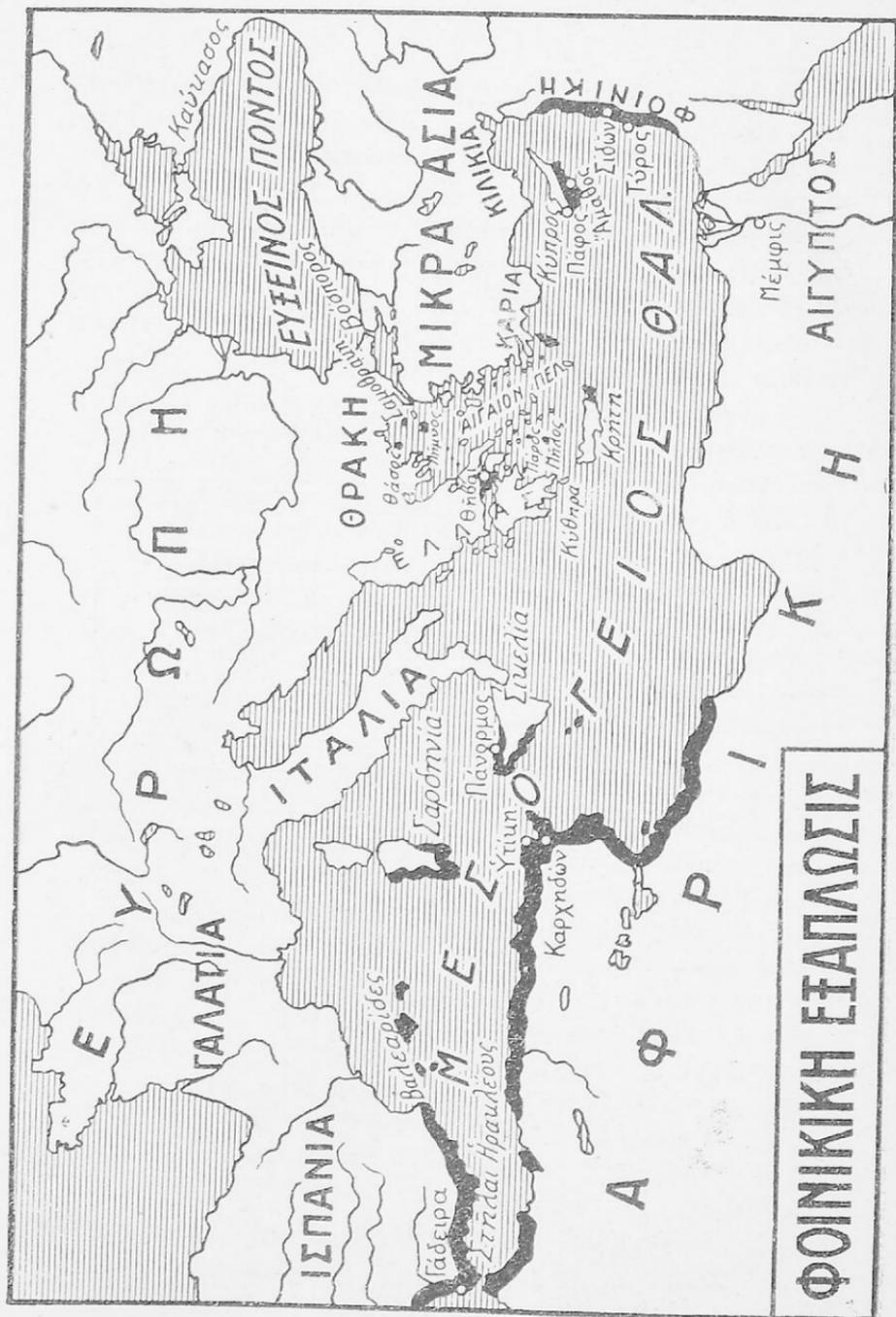
Τὸ Ἰράν εἶναι πλατὺ ὄροπέδιον, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται μετὰ ξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ Μῆδοι κατοικοῦσαν βορειότερον καὶ εἶχαν πρωτεύουσάν τὰ Ἐ β ἄ τ α ν α, οἱ Πέρσαι τὰ νοτιώτερα καὶ ἡ πρωτεύουσά των ἐλέγετο Π ε ρ σ ἔ π ο λ ι ς. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὄροπέδιου εἶναι ἔρημον, διότι

τὸν χειμῶνα μαστίζεται ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν ζέστην. Τὰ πρὸς δυσμὰς ὅμως ὄρενά μέρη ἔχουσι κλίμα γλυκύτατον. Ἐκεῖ βρέχει, ἡ γῆ εἶναι εὐφορὸς καὶ ὀνομαστὴ διὰ

Ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ἀνάγλυφον ἀπὸ τὰ Σοῦσα

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς τύπους πού ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα εἶναι ὀλοφάνερη. Τὸ πρόσωπον εἶναι κανονικόν, ἡ μύτη λεπτή καὶ ἴσια, τὰ χεῖλη λεπτά, μαλλιά καὶ γένεια πλούσια καὶ κυματοειδῆ. Διακρίνει δηλαδὴ κανεὶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς.

ΦΟΙΝΙΚΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ διὰ τὰ τριαντάφυλλά της. Τὰ δημητριακὰ εὐδοκίμοῦν καὶ τὰ λειβάδια τρέφουν πολὺ καλοὺς ἵππους. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη κυρίως ἀνεπτύχθη ὁ περσικὸς λαός.

ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἰδρυτὴς τοῦ Περσικοῦ κράτους εἶναι ὁ περίφημος βασιλεὺς **Κῦρος** (550—529), ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ἑβου αἰῶνος. Ἀφοῦ συνήνωσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας, προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας **Κροῖσον** εἰς τὴν **Μ. Ἀσίαν**.

Εἰς τὴν **Μ. Ἀσίαν** κατοικοῦσαν διάφοροι μικροὶ λαοί, πρὸς νότον οἱ Κίλικες, πρὸς δυσμὰς οἱ Λυδοί, πρὸς βορρᾶν οἱ Φρύγες, εἰς τὸ κέντρον οἱ Καππαδόκες, εἰς τὰ παραλία ἦσαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας **Κροῖσος** εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ εἶχε συνενώσει σχεδὸν ὅλην τὴν **Μ. Ἀσίαν** εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἀκόμη καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχαν δηλώσει ὑποταγὴν. Ἡ πρωτεύουσά του **Σάρδεις** ἔγινε περίφημος διὰ τὸν πλοῦτον της.

Ὁ **Κῦρος** ἐνίκησε τὸν **Κροῖσον**, ἐκυρίευσε τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἐπῆρε τοὺς θησαυροὺς του (546). Ὁλη ἡ **Μ. Ἀσία** καθὼς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπήκουσαν εἰς τὸν **Κῦρον**. Κατόπιν ἐκυρίευσε τὴν **Βαβυλῶνα** (539), τὴν **Ἀσσυρίαν**, τὴν **Συρίαν** καὶ τὴν **Παλαιστίνην**. Ὁ υἱὸς του **Καμβύσης** ἐκυρίευσε τὴν **Αἴγυπτον** (525).

Μετὰ τὸν **Κῦρον** ὁ ἰσχυρότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ὁ **Δαρεῖος Α'** (521—485). Ἐνῶ ὁ **Κῦρος** εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κράτους, ὁ **Δαρεῖος** εἶναι ὁ ὄργανωτὴς του. Ἐξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν **Θράκην**, ὅπου ἐνίκησε τοὺς **Σκύθας** καὶ ἀσφάλισε τοιοῦτοτρόπως τὴν κυριαρχίαν τῶν στενῶν. Ἐχώρισε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς 20 περιφερείας, τὰς **σατραπεΐας**, καὶ εἰς τὴν καθεμίαν διώριζεν ἓνα διοικητὴν, ἓνα **σατράπην**, καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ κράτους.

Ἀποδείξεις εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ **Δαρείου** πρὸς τὸν **σατράπην** τῆς **Μ. Ἀσίας** **Γαδάτην**.

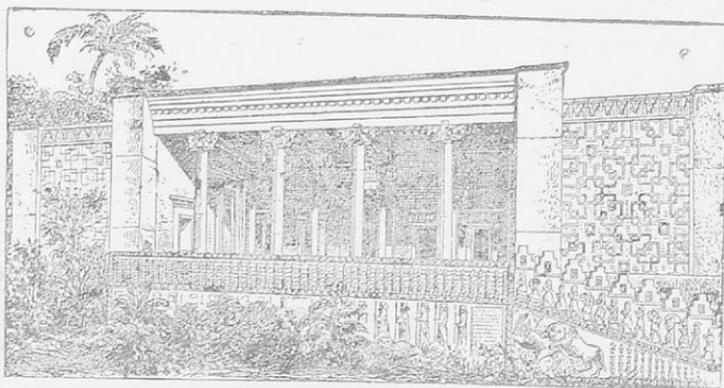
Ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων Δαρειὸς ὁ Ὑστάσπους πρὸς τὸν ὑπηρέτην τοῦ Γαδάτην αὐτὰ λέγει: Μανθάνω ὅτι δὲν συμμορφώνεσαι καθ' ὅλα μὲ τὰς ὁδηγίας μου. Χωρὶς ἄλλο φροντίζεις πολὺ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἣ ὅποια μοῦ ἀνήκει, διότι μεταφυτεύεις εἰς τὴν Κάτω Ἀσίαν δένδρα, ποὺ φύονται εἰς τὸν Εὐφράτην. Διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ σὲ ἐπαινῶ καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ δώσῃ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁμως παραγνωρίζεις τὰ αἰσθήματα μου πρὸς τοὺς θεοὺς καί, ἂν δὲν ἀλλάξῃς, θὰ σὲ κάμω νὰ δοκιμάσῃς τὴν ὀργήν μου, ἣ ὅποια ἐξηγήσθῃ διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτήν. Ἡνάγκασες τοὺς ἱεροὺς κηπουροὺς τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ σοῦ πληρώσουν φόρον καὶ τοὺς ὑπερρέωσες νὰ ἐργάζωνται εἰς ἔδαφος ὄχι ἱερὸν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι παραγνωρίζεις τὰ αἰσθήματα τῶν προγόνων μου πρὸς τὸν θεόν, ὁ ὅποιος εἶπεν εἰς τοὺς Πέρσας... (λείπει τὸ τέλος).

(ἐπιγραφή)

Τοιοτοτρόπως ἀπέκτησε μεγάλην ἐξουσίαν καί, ἐπειδὴ εἰσέπραττε μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τοὺς φόρους, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὅσῃν δὲν εἶχε κανεὶς βασιλεὺς ἕως τότε. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν *Μέγαν Βασιλέα* καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔμεινεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας.

Ο. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οἱ Πέρσαι ὡς ἰνδοευρωπαῖοι διαφέρουν εἰς πολλὰ ἀπὸ τοὺς

Περσικὸν ἀνάκτορον

ἀναπαράστασις μιᾶς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σούσων

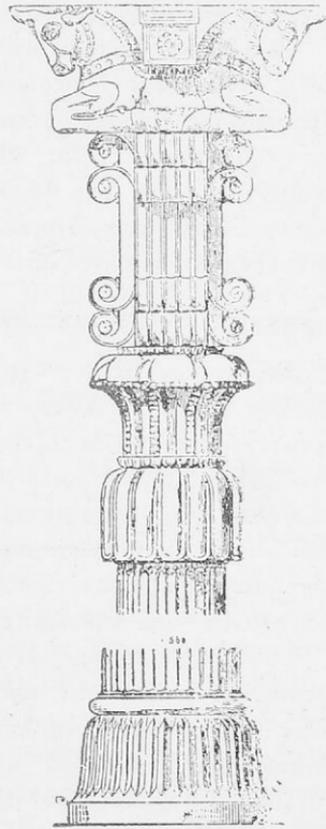
Λείψανα ἀπὸ τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας σφύζονται εἰς τὰ Σούσα, τὰ Ἐκβάτανα καὶ προσάντων εἰς τὴν Περσέπολιν Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ ἐλαφρότης. Κίονες λεπτοὶ βαστάζουν ἐλαφρὰς στοάς, οἱ τοῖχοι εἶναι σκεπασμένοι μὲ πλάζας ἀπὸ πορσελάνην πολύχρωμον, αἱ κλίμακες ἔχουν ὑπόβαθρα.

σημίτας. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς,

ιδίως ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους, ἔμαθαν πολλά, τέχνην, ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ τὰ οἰκονομικά. Οἱ ἴδιοι κυρίως εἶναι πολεμισταὶ καὶ περιφρονοῦν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, τὰ ὁποῖα ἀφίνουν εἰς τοὺς ὑπηκόους των Βαβυλωνίους καὶ Φοίνικας. Κάθε πέρσης ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν ἔτος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸν στρατόν. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται ὁ πρῶτος μόνιμος ἔθνικὸς στρατός, ὁ καλύτερος, τὸν ὁποῖον εἶδεν ἡ Ἄνατολή. Οἱ Πέρσαι ἦσαν δραστήριοι καὶ τολμηροὶ πολεμισταί.

Ἐπίσης οἱ Πέρσαι, ὅπως ὅλοι οἱ παλαιότεροι λαοί, ἔχουν δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργοὺς. Ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν εἶναι αὐστηρῶς χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἄλλον λαὸν καὶ τὰ τέκνα τῶν εὐγενῶν ἀνατρέφονται εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βασιλέως καὶ προορίζοντα διὰ τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὸν στρατόν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Προνομιούχον θέσιν ἔχουν οἱ ἱερεῖς, οἱ Μάγοι ὅπως λέγονται. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του νὰ τον προσκυνοῦν.

Οἱ Πέρσαι διαφέρουν ἰδίως εἰς τὴν θρησκείαν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα. Πιστεύουν ὅτι εἰς τὸν κόσμον βασιλεύουν δύο ἀνώταται δυνάμεις, αἱ ὁποἶα εὐρίσκονται εἰς αἰώνιον πόλεμον. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἶναι ὁ Ἄχουρα Μαζδά, ὁ

Κίον Περσικὸς

Ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων. Τὸ ὕψος του φθάνει εἰς 20 μ., τὸ κιονόκρανόν του σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐμπροσθιον μέρος τοῦ σώματος δύο ταύρων καὶ ἔχει ὕψος 2 μ.

ἀγαθὸς θεός. Κάθε καλὸν καὶ ὠφέλιμον, τὸ φῶς, ἡ φωτιά, τὸ νερόν, οἱ καρποὶ τῆς γῆς, πρόερχονται ἀπ' αὐτόν. Ἀντιθέτως ὁ Ἄριμαὺν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ σκοτίου καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Οἱ Πέρσαι λατρεύουν τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ θεοῦ, τὸ πῦρ, διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία των ὀνομάζεται Πυρολατρία. Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν εἶναι ὁ Ζωροάστρης (Ζαροατούστρας, 7ος αἰὼν π.Χ.) καὶ τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματά των, ὀνομάζεται Ζέντ Ἀβέστα. Ὁ θεὸς τῶν Περσῶν δὲν ἔχει οὔτε ἀγάλματα οὔτε ναοὺς.

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς παλαιοτάτους χρόνους, καθὼς εἶδαμεν, ἔζησε καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὀλόκληρος κόσμος. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν συστηματικῶς τὴν γῆν, ἵδρυσαν κανονισμένην κοινωνίαν καὶ κράτος ὀργανωμένον, ἀνεκάλυψαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ μέταλλα, εἰσήγαγον τὴν συναλλαγὴν μὲ τὰ νομίσματα, ἐπενόησαν ἐνιαῖον μετρικὸν σύστημα καὶ ἔδωσαν τὴν πρώτην ὄθησιν εἰς τὴν τέχνην, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Ἀλλὰ ἡ πρόοδος των ἐπροχώρησεν ἕως ἑνα σημεῖον καὶ ἔσταμάτησε, διότι τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἔμειναν ἕως τὸ τέλος γεωργικὰ καὶ ἀπολυταρχικά. Οἱ ἕλιγοι προνομιούχοι, οἱ εὐγενεῖς, εἶχαν ὅλα τὰ κτήματα καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ ἐπέβζαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ. Ὁ κληρὸς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξουσίαζε τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων του.

Μετ' ὀλίγον ὅμως παρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἄλλος λαός, ὁ ὁποῖος ἐπροώδευσε πολὺ γληγορώτερα καὶ ἐπέρασε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἦτο πνευματικῶς ἀνώτερος καὶ ἀνέπτυξε μίαν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δηλαδὴ τὴν ἀστικὴν λεγομένην τάξιν, ἐμπόρους, βιομηχάνους, ναυτικούς, πολιτεῦμα δημοκρατικὸν καὶ πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον. Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶναι οἱ Ἑλληνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΛΛΑΣ—ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ νότιον τμήμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου χωρίζει τὴν Ἑλλάδα εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ πέραν τῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ βόρειος Ἑλλάς. Τὰ τρία αὐτὰ τμήματα ὑποδιαιροῦνται εἰς μικρότερα διαμερίσματα :

1. Π ε λ ο π ό ν η σ ο ς : Λακωνία, Μεσσηνία, Ἀργολίς, Ἀρκαδία, Ἡλις καὶ Ἀχαΐα.

2. Σ τ ε ρ ε ᾶ Ἑ λ λ ᾶ ς : Ἀττικὴ, Βοιωτία, Φωκίς, Λοκρίς, Αἰτωλία, Ἀκαρνανία, Θεσσαλία.

3. Β ό ρ ρ ε ι ο ς Ἑ λ λ ᾶ ς : Ἡπειρος καὶ Μακεδονία.

Ἐκτὸς τῶν μερῶν αὐτῶν οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀργότερα ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Κυρίως κέντρον καὶ ἐστία τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ τὰ κύματά του καὶ δροσίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους του ἔζησαν αἱ ἀξιολογότεραι ἑλληνικαὶ φυλαί.

Η ΦΥΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Ἡ μικρὰ αὐτὴ χώρα παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἐχει βουνά, τὰ ὁποῖα ἀστράπτουν εἰς τὸ λευκὸν φῶς, γραφικὰς πεδιάδας, ἐκτεταμένας καὶ πολυσχιδεῖς παραλίας, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ γαλανὰ κύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προβάλλουν χαριτωμένα νησιά.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα ὄρεινή. Τὰ βουνὰ σκεπάζουν τὰ ὄγδοῦντα ἑκατοστὰ τοῦ ἐδάφους τῆς. Αἱ διακλαδώσεις τῆς Πίνδου, τοῦ κεντρικοῦ κορμοῦ, ἀπλώνονται εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, φθάνουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ ἀκρωτήρια καὶ χερσονήσους. Εἰς μερικὰ μέρη τὰ βουνὰ χαμηλώνουν καὶ ἀφίνουν μεταξὺ των πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ποτίζονται ἀπὸ μικροὺς ποταμοὺς καὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ καλλιέργειαν, ὅπως εἶναι ἡ πεδιάς τοῦ Εὐρώτα καὶ τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἄργους εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς Ἀττικῆς, τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὴν Στερεὰν καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Μακεδονίας. Εἰς αὐτὰς ἔζησαν αἱ σημαντικώτεραι ἑλληνικαὶ φυλαὶ καὶ ἤκμασαν αἱ σπουδαιότεραι πολιτεῖαι.

Ἡ συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς εἶναι δύσκολος, διότι τὰ βουνὰ ἀφίνουν στενὰς μόνον διαβάσεις. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν εὐκολίαν νὰ συγκοινωνοῦν διὰ θαλάσσης. Ἡ θάλασσα εἰσέρχεται βαθέως εἰς τὴν ξηράν, σχηματίζει κόλπους, πορθμοὺς καὶ ἀναριθμήτους λιμένας καὶ ὄρμους ὡς νὰ προκαλῆ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς προτρέπη νὰ γίνουσι ναυτικοί. Ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ νησιά, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς γέφυρα διὰ νὰ περάτῃ κανεῖς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ Θράκην. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἠγάπησαν τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδευοι καὶ τολμηροὶ ναυτικοί.

Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς βουνοῦ, πεδιάδος καὶ παραλίας εἶναι τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τῆς Ἑλλάδος. Κάθε ἑλληνικὴ χώρα, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο, εἶχε ποιμένας, ἀγρότας καὶ ναυτικούς.

ΤΑ ΒΟΥΝΑ—ΤΑ ΝΕΡΑ—Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλά. Ἡ ὑψηλότερα κορυφή, ὁ Ὀλυμπος, εἶναι 2985 μ., ὁ Παρνασσὸς 2459 μ., ἐνῶ τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς εἶναι μέτρια ὑψώματα ἀπὸ 1000—1500 μ. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν πολλὰ χιόνια οὔτε πάγους οὔτε τροφοδοτοῦν μεγάλους ποταμούς. Δὲν ἔχουν τὸ μεγαλύτερον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπως π. χ. τῶν Ἄλπεων, ἀλλ' οὔτε τὴν ομίχλην καὶ τὴν ἀγριότητά των. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη εἶναι προσιτὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον

πον. Εἰς τοὺς κόλπους των ἀνοίγουν χλοεραὶ καὶ εὐθυμοὶ κοιλάδες, τὰς ὁποίας δροσίζουν αἱ πηγαὶ καὶ σκιαζοῦν αἱ δρυὲς καὶ αἱ πίτεις. Ἐπ' ὅλα τὰ μέρη διασχίζονται ἀπὸ δρόμους. Ἄλλ' οἱ δρόμοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν στενωποὶ καὶ δὲν διετηροῦντο καλά.

Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι μικροί, ἀλλὰ ὀρητικοί. Σκάπτουν βαθεῖας φάραγγας, αἱ ὁποῖαι δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸν χειμῶνα συνήθως πλημμυροῦν. Καταβιβάζουν πολλὴν λάσπην καὶ σχηματίζουν ἔλη καὶ προσχώσεις, αἱ ὁποῖαι κλείουν τοὺς λιμένας. Τέλος εἶναι θολοὶ καὶ τὸ νερὸν των δὲν πίνεται. Κανένας σχεδὸν δὲν εἶναι πλωτός. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦσαν ὠφέλιμοι εἰς τοὺς κατοίκους ὅσον οἱ ποταμοὶ ἄλλων χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκτίσθησαν μεγάλαὶ πόλεις πλησίον αὐτῶν.

Ἀντιθέτως εἰς χώραν θερμὴν ὅπως ἡ Ἑλλάς μεγάλην ἀξίαν ἔχουν αἱ πηγαὶ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρησαν αὐτὰς ὡς δῶρον τοῦ θεοῦ καὶ τὰς ἐξύμνησαν. Αἱ πηγαὶ συνήθως ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ κτισθοῦν πόλεις καὶ μὲ αὐτὰς συνδέονται ἀξιοσέβαστοι παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ περρωτὸς Πήγασος μὲ τὸ κτύπημα τοῦ ποδὸς ἀνοίγει τὴν πηγὴν τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Τὸ νερὸν τῆς πηγῆς δροσίζει τὸν διαβάτην, διατηρεῖ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ δίδει ἱερότητα εἰς τὸν τόπον. Ἐκεῖ κατοικοῦν αἱ νύμφαι, αἱ ἀγαπηταὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ θάλασσα ἐναγκαλίζεται μὲ φιλοστοργίαν τὴν Ἑλλάδα, εἰσέρχεται βαθύτατα εἰς τὴν γῆν καὶ δημιουργεῖ στενὴν ἐνότητα ξηρᾶς καὶ ὕδατος. Ἐφ' ἑτέρου ἡ παραλία μὲ τὰς πολλὰς πτυχώσεις της καὶ μὲ τὰς παρακειμένας νήσους προσφέρει ἀσφαλὲς καταφύγιον εἰς τοὺς ναυτικούς.

Πολὺ εὐνοϊκότερος ὅρος ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος παρουσιάζει τὸ Αἰγαῖον, διότι οἱ ἄνεμοι πνέουν ἐδῶ μὲ μεγάλην κανονικότητα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου ἰδρῦθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ναυτικὸς βίος καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Τὸ Αἰγαῖον κυρίως εἶναι ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα.

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Ι' 4

Η ΦΥΤΕΙΑ

Ὅπως ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐδάφους, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ φυτεία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἔχει διάφορα δένδρα καὶ φυτὰ ἀπὸ τὴν δυτικὴν. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πολὺ πρασινωτέρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν δάση, τῶν ὁποίων οὔτε ἕνός σφύζεται σήμερον. Ἐπίσης οἱ ποταμοὶ εἶχαν περισσότερον νερὸν καὶ διετήρουν περισσότεραν γλόβην εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς λιμῶνας. Ὑπῆρχον ἀφθονα δένδρα καὶ διέφεραν ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τοῦ ὕψους. Εἰς τὰς πεδιάδας κατὰ μῆκος τῶν ρευμάτων ἐφύοντο αἱ λεῦκαί, τὰς ὁποίας ὁ Ἡρακλῆς πρῶτος, καθὼς ἔλεγεν ὁ μῦθος, ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορινὰς χώρας. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς ἐλληνικῆς ἐξοχῆς εἶναι ἡ πλάτανος. Ἡ πλουσία σκιά τῆς τὴν κάμνει τὸ ἐκλεκτὸν δένδρον τῶν περιπάτων. Ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι τῆς Σπάρτης, ἐσκιάζετο ἀπὸ πλατάνους.

Εἰς τὰ βουνὰ βασιλεύει ἡ δρυς, ἡ ὀξιά, εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη ἡ ἐλάτη καὶ σχεδὸν παντοῦ ἡ πεύκη. Τὸ ἐλληνικὸν δάσος δὲν εἶναι σκοτεινὸν καὶ μυστηριῶδες ὅπως τὰ δάση τῆς βορείου Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ἡμερὰ καὶ φαιδρὰ μὲ τὸν βόμβον τῶν ἐντόμων καὶ μὲ τὸ ἄσμα τῶν πτηνῶν καὶ ἐμψυχόνονται ἀπὸ τὴν διαρκῆ παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἥρωες τὰ ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, ἀπὸ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς πάνθηρας, καὶ μόνον τὰ ἐπισκέπτεται ἐνίοτε ἡ ἄρκτος.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Σήμερον τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολὺ θερμὸν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅταν ἡ χώρα εἶχε τὰ δάση καὶ τὰ νερά της, ἦτο πολὺ δροσερώτερον. Ἐβρεχε περισσότερον καὶ ἐχιόνιζεν εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα σήμερον δὲν χιονίζει. Οἱ ἀρχαῖοι ἐξύμνησαν τὴν χώραν των διὰ τὸ γλυκύ της κλίμα.

Ἀσύγκριτον χάριν προσδίδει εἰς τὴν χώραν τὸ ἀφθονον φῶς καὶ ὁ αἰωνίως διανυγῆς ἀήρ. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας αὐτῆς τὰ πράγματα διακρίνονται ἕως τὴν τελευταίαν λεπτομέ-

ρειαν. Ὁ νοῦς καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου συνηθίζουν εἰς τὴν ἀκρίβειαν, εἰς τὸ φωτεινὸν καὶ καθαρόν. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπλασαν φαντάσματα καὶ σκοτεινοὺς ἥρωας, ὅπως οἱ ποιηταὶ τῶν βορείων λαῶν. Ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία δὲν γνωρίζει κανένα μαῦρον ἢ κακοποιὸν δαίμονα.

Η ΦΥΛΗ

Οἱ Ἕλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμοεθνίαν καὶ εἶναι συγγενεῖς τῶν μεγαλυτέρων λαῶν τοῦ κόσμου, τῶν Ῥωμαίων, τῶν Γερμανῶν, τῶν Ἑγγύων, τῶν Γάλλων, τῶν Ῥώσων κλπ. Ἦσαν ὅπως ἐκεῖνοι ὑψηλοί, ξανθοί, μὲ γαλανὰ μάτια. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου τῶν ἦσαν κανονικαί, ἡ μύτη εὐθεία, τὸ μέτωπον πλατύ. Εἶχαν ἀφθονα μαλλιά, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἦσαν κοντὰ καὶ ἐσημάτιζον βοστρύχους ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπον, ἄλλοτε μακρὰ καὶ λεῖα καὶ κατέβαινον εἰς τοὺς ὤμους. Τὸ σῶμα τῶν ἦτο δυνατόν, οἱ μῦς τῶν βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν ἀνεπτυγμένοι καὶ δυνατοί. Ὅλα αὐτὰ τὰ βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας μᾶς ἀφησαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἶχαν πνεῦμα ἔξυπνον καὶ ἐφευρετικὸν καὶ μεγάλην ἀγάπην εἰς κάθε τι ὥραϊον καὶ λεπτόν.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο ποτὲ ὑπερβολικὰ πλούσιον, οἱ κάτοικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται πολὺ. Ἡ ἐργασία ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους δραστηρίους καὶ ἐπινοητικούς καὶ τὰ θαλασσινὰ ταξίδια τολμηροὺς καὶ ἀποφασιστικούς. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ εἰς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα τῶν εὐκίνητον καὶ ἀθλητικὸν καὶ ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν. Τέλος τὸ ἐξαίρετον κλίμα τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι εὐαίσθητοι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ὥραϊα πράγματα.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γνωρίζομεν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν ἀξιόλογοι ἱστορικοί, οἱ ὅποιοι ἐξιστόρησαν λεπτομερῶς τὰ γεγονότα. Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν μᾶς ἔμειναν πλῆθος ἄλλα συγγράμματα, ποιήματα, ρητορικοὶ λόγοι, ἐπιστη-

μονικά έργα, τὰ ὁποῖα μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν, διὰ τὰς ιδέας καὶ γενικῶς διὰ τὸν πολιτισμὸν των.

Τὰς πληροφορίας αὐτὰς τὰς συμπληρώνουν αἱ ἐπιγραφαί. Κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δηλαδὴ ἐχάραττον ἐπάνω εἰς λίθους νόμους, ψηφίσματα, συνθήκας κτλ.

Τέλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἐσώθησαν μνημεῖα καὶ ἔργα τέχνης, ὅσα ἀπὸ κανένα λαόν, ναοί, ἀνάκτορα, τάφοι, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ὄπλα καὶ ἄλλα χειροτεχνήματα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα αὐτὰ μένουν ἀκόμη ὄρθια καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Πολλὰ ὅμως ἔπεσαν, ἐτάφησαν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἔμειναν αἰῶνας. Ἄλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ τὰ ἔφεραν εἰς φῶς καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι κατώρθωσαν νὰ ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὰ πολυτίμους πληροφορίας.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι μικρὰ χώρα, ἀλλ' ἔχει μεγάλην ἱστορίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἔζησεν ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτάτους λαοὺς τῆς γῆς. Οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον σημεῖον θὰ ἦτο σήμερον ὁ πολιτισμὸς, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ εὐρωπαῖοι σοφοὶ λέγουν ὅτι ἔγινε τότε *θ α ὕ μ α* εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι οἱ μεγάλοι λαοὶ ὠφελήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ σοφοί, οἱ ποιηταί, οἱ ῥήτορες, οἱ καλλιτέχναι των αὐτοὺς ἔλαβαν ὡς παράδειγμα. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἀνεπτυγμένοι λαοὶ θεωροῦν τοὺς Ἕλληνας ὡς διδασκάλους των καὶ μελετοῦν μὲ ἀγάπην τὴν ἱστορίαν των. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης διδάσκεται ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ παιδιὰ γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὴν ζωὴν, τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων.

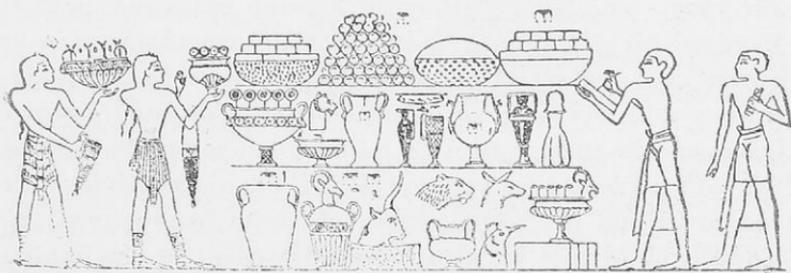
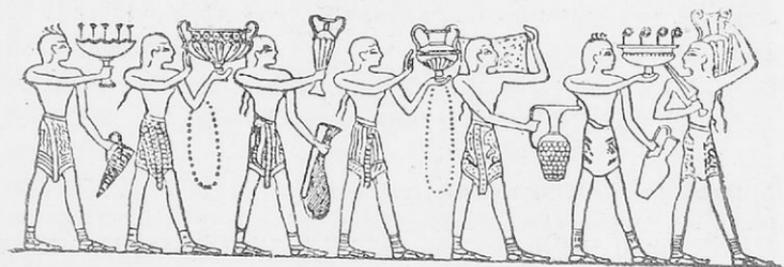

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΠΑΛΑΙΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν πολὺ παλαιὰν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι σχετικῶς νεώτερα. Αἱ πληροφορίες,

Οἱ Κρήτες εἰς τὴν Αἴγυπτον

Παράστασις ἀπὸ τάφον αἰγυπτιακὸν τῶν Θηβῶν περίπου 1400 π.Χ.

Περὶ τὰ 1600 π.Χ. ὑπῆρχε ἐπικοινωνία μεταξὺ Κρήτης καὶ Αἴγυπτου. Εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα βλέπομεν τοὺς Κρήτας νὰ φέρουν δῶρα εἰς τὸν Φαραῶ. Διακρίνομεν καθαρὰ τοὺς Κρήτας ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἄγγεῖα, τὰ ὅποια κρατοῦν.

τὰς ὁποίας μᾶς δίδουν, φθάνουν τὸ πολὺ ἕως τὸ 1000 π.Χ. καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως ἱστορία διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ

ἐποχή πρὸ τοῦ 1000 εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των καὶ διηγοῦντο μερικοὺς μύθους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιφημότεροι ἦσαν ὁ μῦθος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία κλπ. Ἐπίσης εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνάμνησιν ὅτι πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν χώραν των ἔζησεν ἕνας ἄλλος λαός, οἱ Π ε λ α σ γ ο ῖ.

Ἄλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικαὶ ἀνασκαφαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐμάθαμεν πολλὰ διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ὑπῆρχαν ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Ἀργότερα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησεν ἕνας λαός ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος, τὸν ὅποιον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Α ἱ γ α ῖ ο υ ς ἢ Κ ρ ῆ τ α ς. Τέλος περὶ τὰ 2000 π.Χ. ἦλθαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀ χ α ῖ ο ῖ.

ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους, ἴσως ἀπὸ τὸ 4000 π.Χ., εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησε μία φυλὴ εὐφυῆς καὶ ζωηρά, ἡ ὁποία ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον πολιτισμὸν καὶ εἶχε πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Φοίνικας καὶ Μικρασιάτας. Τὸν λαὸν αὐτὸν οἱ ἱστορικοὶ τὸν ὀνόμασαν Α ἱ γ α ῖ ο υ ς καὶ τὸν πολιτισμὸν των Α ἱ γ α ῖ α κ ὸ ν π ο λ ι τ ι σ μ ὸ ν. Ὅπως συμπεραίνομεν ἀπὸ τὸ κρανίον καὶ τὰς τοιχογραφίας, αἱ ὁποιαὶ ἐσώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Αἰγαῖοι δὲν εἶναι οὔτε ἰνδοευρωπαῖοι οὔτε σημίται, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς ἰδιαίτερον κλάδον τῆς λευκῆς φυλῆς, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἔζησεν εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζουν Μ ε σ ο γ ε ῖ α κ ῆ ν φ υ λ ῆ ν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Περὶ τὰ 2000 π.Χ. κέντρον τοῦ Αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Κρήτη. Ἡ ἐξαιρετικὴ τῆς θέσις ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὴν τὴν

κυριαρχίαν εἰς τὸν αἰγαιακὸν κόσμον. Ἡ Κρήτη κεῖται σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τῆς

κ ν α ν ῆ ς θ α λ ἄ σ σ η ς, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος. Εὐρίσκεται σχεδὸν εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Τροίαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸν Ἄργολικὸν καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Σικελίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὅταν ὁ ὀρεῖχαικος ἔγινεν ἀπαραίτητος διὰ τὴν βιομηχανίαν, οἱ ἔμποροι τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πλεύσουν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, διὰ νὰ προμηθευθῶσιν κασσίτερον, ἐπει-

Ὁ πρίγκιψ μὲ τὰ κρῖνα, χρωματισμένον ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ Μουσείου Ἡρακλείου.

Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ κρῖνα καὶ θάμνους. Τὸ στήθος ἐπίσης στολίζεται μὲ περιδέραιον ἀπὸ κρῖνα. Εἰς τὴν κεφαλὴν του φορεῖ στεφάνι ἀπὸ τὰ ἴδια λουλοῦδια καὶ στέμμα ἀπὸ μεγάλα πετρά.

δὴ ἡ χώρα των δὲν παράγει τὸ μέταλλον αὐτό. Ἡ Κρήτη τότε ἔγινε διάμεσος σταθμὸς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Οἱ Κρῆτες ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀρει- γάλκου καὶ ἐπροώδευσαν εἰς ὅλας τὰς τέχνας.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Ὁ αἰὼν τοῦ ὀρειχάλκου εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς Κρήτης. Οἱ Κρηῖτες εἶναι ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε σημαντικῶς τὴν ναυτιλίαν. Πολὺ πρὸ τῶν Φοινίκων ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχὴν ναυτικοὶ καὶ διέσχισαν τὴν Μεσόγειον εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐπάνω εἰς τὰ στενὰ καὶ μακροῦλὰ πλοῖα των μὲ τὴν καμπυλωτὴν πρύμνην. Τὸν 14ον π. Χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Τουτμέσ Γ' θέλει νὰ μεταφέρει ξυλείαν ἀπὸ τὸν Λίβανον καὶ ἀναθέτει τοῦτο εἰς τοὺς Κρηῖτας καὶ ὄχι εἰς τοὺς Φοίνικας, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι τὴν ἐποχὴν

Κυρίαί τῆς αὐλῆς, τοιχογραφία ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, 1500 π. Χ. περίπου — Μουσεῖον Ἡρακλείου.

αὐτὴν οἱ Φοίνικες δὲν εἶχαν πλοῖα. Οἱ Κρηῖτες εἶναι οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ διδάσκαλοι τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ναυτικά. Οἱ Φαραῶ ἄνοιξαν τὰς ἀγορὰς τῆς χώρας των εἰς τοὺς ἐπιτηδεῖους αὐτοὺς ἐμπόρους.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Κρήτης διοργάνωσαν πολεμικὸν στόλον καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ Κρήτη περὶ τὸ 1600—1200 π. Χ. ἔγινε τὸ κέντρον ἰσχυροῦ ναυτικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐξουσίαζε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς. Κυρίαρχοι εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὸν στόλον των οἱ Κρηῖτες δὲν ὀχυρώνουν τὰς πόλεις. Ἀνάμνησιν τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης διέτρησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς μύθους τοῦ Μίνως καὶ

τοῦ Μινωταύρου. Πρωτεύουσα τοῦ κρητικοῦ κράτους ἦτο ἡ Κνωσός, εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου παραλίας πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου. Ἀργότερα ἠκμασεν ἡ Φαιστός, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου, ὀνομαστή εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὰ κυανόπρωρα καράβια ἀρμενίζουεν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ σπρώχνουεν οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα, ὅπως ψάλλει ὁ Ὅμηρος.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀπὸ τὸ 1900 ἄγγλοι σοφοὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιολόγου Ἴβανς καὶ ἀργότερα Ἴταλοὶ ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν Κρήτην ὀλόκληρον κόσμον ἄγνωστον ἕως τότε. Τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα εὐρέθησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν καὶ Φαιστόν.

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης μαρτυροῦν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχον κοσμήσει τὴν πρωτεύουσάν των. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν, σχηματίζομεν ἰδέαν τοῦ σχεδίου των. Τὸ κρητικὸν ἀνάκτορον εἶναι κτίριον μὲ πολλὰ πατώματα, ἔχει λεπτοὺς τοίχους, μίαν εὐρυτάτην τετράγωνον αὐλὴν εἰς τὸ μέσον, ἄλλας μικροτέρας εἰς διάφορα μέρη, στοάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐμποδίζουεν τὸν ἥλιον καὶ νὰ διευκολύνουεν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν θαλασσίην αὐραν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐγεννήθη εἰς θερμὴν χώραν καὶ εἶναι προσηροσμένον μὲ τὸ κλίμα τοῦ τόπου. Ἀνάμνησιν τῶν πολυπλόκων αὐτῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν μῦθον τοῦ λαβυρίνθου καὶ τοῦ Μινωταύρου.

Οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ τοιχογραφίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ καλλιτέχνη παρέστησαν μὲ μεγάλην χάριν καὶ ἐλευθέραν φαντασίαν ποικιλώτατα θέματα, θρησκευτικὰς τελετάς, χορούς, ἀγῶνας, σκηνὰς κυνηγίου ἢ ἀλιείας, εἴτε σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς αὐλῆς. Οἱ Κρητες τεχνῖται διακρίνονται ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν ὑδροβίων φυτῶν καὶ ζώων. Γενικῶς αἱ παραστάσεις ἔχουν μεγάλην κίνησιν καὶ φυσικότητα.

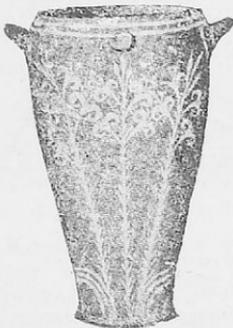
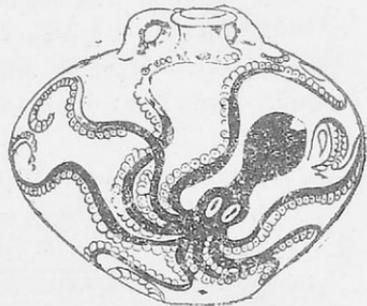
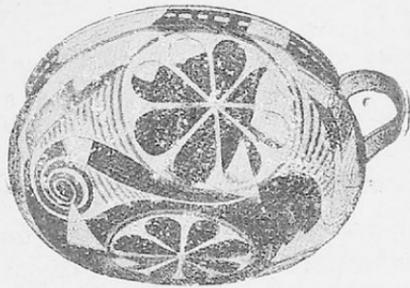
Ὅμοιαις εἰκόνας βλέπομεν ἐπάνω εἰς τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀξιοθαύμαστον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τελειότητα. Κρῖνοι καὶ πάπυροι, ὑδρόβια φυτὰ ἀνθίζουν μὲ τὰ ζωηρότατα χρώματά των ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα.

Τέλος ἡ γλυπτικὴ τοῦ λίθου, ἡ ἐπεξεργασία σφραγιδολίθων, χρυσοκόλλητα καὶ σμαλτοκέντητα ὄπλα καὶ σκευὴ ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον κοσμημένα μὲ μεγάλην φυσικότητα μαρτυροῦν πόσον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἡ τέχνη τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Οἱ Κρῆτες εἶχαν εἶδος γραφῆς, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ ἀναγνώσουν. Πρὸς τὸ παρὸν τὴν χρονολογίαν τῆς κρητικῆς ἱστορίας καὶ ἄλλας πληροφορίας μανθάνομεν ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἄλλων λαῶν, ἰδίως τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Χιτιτῶν κ. ἄ.

Οἱ Κρῆτες, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὰς τοιχογραφίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις, εἶναι ἄνθρωποι λεπτοί, μὲ ἀνάστημα μέτριον, μὲ μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά, μὲ ζωηρὰ καὶ δραστήρια χαρακτηριστικά. Φοροῦν ἑλαφρὰ ἐνδύματα καὶ σφίγγουν τὴν μέσην των μὲ ζώνην, ἡ ὁποία δίδει περισσοτέραν εὐκινήσιαν εἰς τὸ σῶμα. Ἐντύπωσιν ἰδίως κάμνει τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον, οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἡ ἐνδυμασία καὶ τὸ κτένισμα τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι τοιοῦτοτρόπως παρουσιάζουν ὁμοιότητα μὲ τὰς σημερινὰς γυναῖκας. Ὅλα τὰ εὐρήματα μαρτυροῦν ὅτι ἔχομεν λαὸν εὐθυμον, ὁ ὁποῖος εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὰ ὥραϊα πράγματα, τὴν ἄνετον κατοικίαν, τὴν κοσμικὴν ζωὴν, τὰς συναναστροφάς. Ἐπιδίδονται μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ χοροὶ τῶν κνωσσίων γυναικῶν. Ἐνα τοιοῦτον χορὸν περιγράφει ὁ Ὅμηρος :

Παλληκάρια καὶ πολὺπροιζες παρθένες χόρευαν ἐκεῖ καὶ γύριζαν πιασμένοι χέρι χέρι. Τὰ κορίτσια φοροῦσαν ἐνδύματα λινὰ, λεπτά, τὰ παλληκάρια καλοῦφασμένους χιτῶνες, λαμπροὺς σὰν τὸ λάδι. Ἐκεῖνες κρατοῦσαν στεφάνια λαμπρὰ, ἐκεῖνοι χρυσὰ μαχαίρια κορμασμένα ἀπὸ ἀσημένια λουριά. Οἱ νέοι ἔκαμναν γύρους ἑλαφρὰ μὲ τὰ γυμνασμένα πόδια, ἄλλοτε πάλιν ἔτρεχαν γραμμὴ ὁ ἕνας

Άγγεῖα κρητικά

Εἰς τὴν ἀνωτέρω συλλογὴν βλέπομεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ποιικιλίαν τῶν κρητικῶν ἀγγείων. Τὸ πρῶτον ἀκόμη ἔχει σχέδια ἀπλά. Τὸ δεύτερον εἶναι τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ, ἀλλὰ μὲ σχέδια περισσότερον ἀνεπτυγμένα. Τὸ τρίτον παρουσιάζει τὴν ἀκμὴν τῆς κοσμήσεως μὲ ἄνθη καὶ φυτά. Εἰς τὸ τέταρτον βλέπομεν ζωγραφισμένον ἓνα πολύποδα. Τὸ πέμπτον εἶναι πύθος ὕψος 1.20 μ., ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται κρῖνοι μὲ ἐξαιρετικὴν τέχνην. Τὸ τελευταῖον εἶναι ἓνα πολύχρομον κομποτέχνημα. Τὰ περισσότερα εἶναι τῆς Κνωσοῦ καὶ εὐρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου.

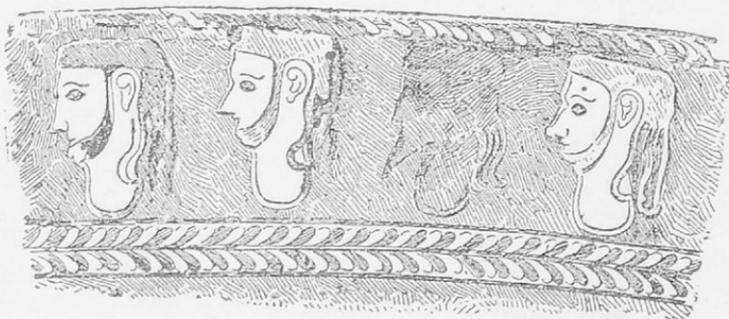
πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Γύρω εἶχε μαζευθῆ κόσμος πολὺς καὶ ἄσχεργιάνιζε τὸν ἀσύγκριτο χορὸ καὶ εἰς τὴ μέση ἕνας ἕξοχος μουσικὸς ἔπαιζε τὴν κιθάρα καὶ τραγουδοῦσε. Καὶ δύο διαλεκτοὶ στρυμογύριζαν καὶ πηδοῦσαν, μόνις ὁ μουσικὸς ἄρχιζε τὸ τραγοῦδι.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ πάθος ἀγαποῦν οἱ Κοῤῥητες, εἶναι οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀπ' αὐτοῦς οἱ Ἑλληγες ἐκληρονόμησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν γυμναστικὴν.

ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἔφθασαν οἱ πρῶτοι Ἑλληγες εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Ἀχαιοί. Ἦσαν ἀπὸ τὴν πρωτοπορίαν τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν, ἡ ὁποία ἐτάραξε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς.

2000 Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι καταλαμβάνουν τὸ Ἰράν, οἱ Ἰνδοὶ προχωροῦν νοτιώτερον εἰς τὰς Ἰνδίας

Τύποι Ἀχαιῶν

παράστασις ἐπὶ μυζηναϊκοῦ ἀγγείου

Εἰς τὸ ἄτεχνον αὐτὸ σχεδιογράφημα διακρίνομεν τὴν κανονικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Τὸ πρόσωπον τριγυρίζεται ἀπὸ γενειάδα, τὰ μαλλιά ἀφθονα κατεβαίνουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν.

καὶ οἱ Χιτῆται κυριεύουν τὴν Βαβυλῶνα (1925). Οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Εὐρωπαϊῶν εἰσδύουσιν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, οἱ πρῶτοι Λατῖνοι κατέρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ φθάνουν εἰς τὴν Βαλκανικὴν, προχωροῦν διαρκῶς νοτιώτερον καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἰσχυρότεροι σωματικῶς καὶ καλύτερα ὀπλισμένοι οἱ Ἀχαιοὶ ἐκτοπίζουσι εὐκόλως τοὺς ἐντοπίους καὶ κυριαρχοῦν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι αὐτοὶ ἔφεραν πρῶτοι τὸν ἵππον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμουν μὲ πολεμικὰ ἄρματα. Εἶχαν τὴν καλὴν τύχην νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ νοτιωτέρα Ἑλλάς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Ἀχαιοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Κρητας, ἐσυνέχισαν τὸν πολιτισμὸν των καὶ εἰς πολλὰ τοὺς ἐπέρασαν. Ὁ ἀχαικὸς πολιτισμὸς εἶναι συνέχεια καὶ συμπλήρωσις τοῦ κρητικοῦ.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ δυνατοὶ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ξηράν, δὲν ἄργησαν νὰ γίνουσι ναυτικοί. Ἀπέκτησαν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ περὶ τὸ 1400 π. Χ. ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Κρητας. Εἰς τὴν πάλιν αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἀχαιοὶ, ἐνίκησαν τὸν κρητικὸν στόλον καὶ ἐκυριεύσαν τὴν Κρήτην. Τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης φέρουσι τὰ ἴχνη πυρκαϊᾶς καὶ βιαίας καταστροφῆς. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀχαιοὶ κυριαρχοῦν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀρχίζουσι ζῶηροτάτην δρᾶσιν. Ἐπιχειροῦν διαρκῶς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀνησυχοῦν ἀκόμη καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἀχαιῶν, δηλαδὴ ἡ ἀρχαιότερα ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων. Καταλαμβάνουσι τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 1300), ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ γίνεταί χώρα ἑλληνική. Ἐπίσης κατέλαβον τὴν Κύπρον καὶ μετέδωσαν τὴν διάλεκτόν των. Τέλος διέπλευσαν τὸ Ἴόνιον πέλαγος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος ἔστησαν τὰς πρώτας ἑλληνικὰς ἐγκαταστάσεις.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ ἴδρυσαν διάφορα κράτη. Τὸ σημαντικώτερον

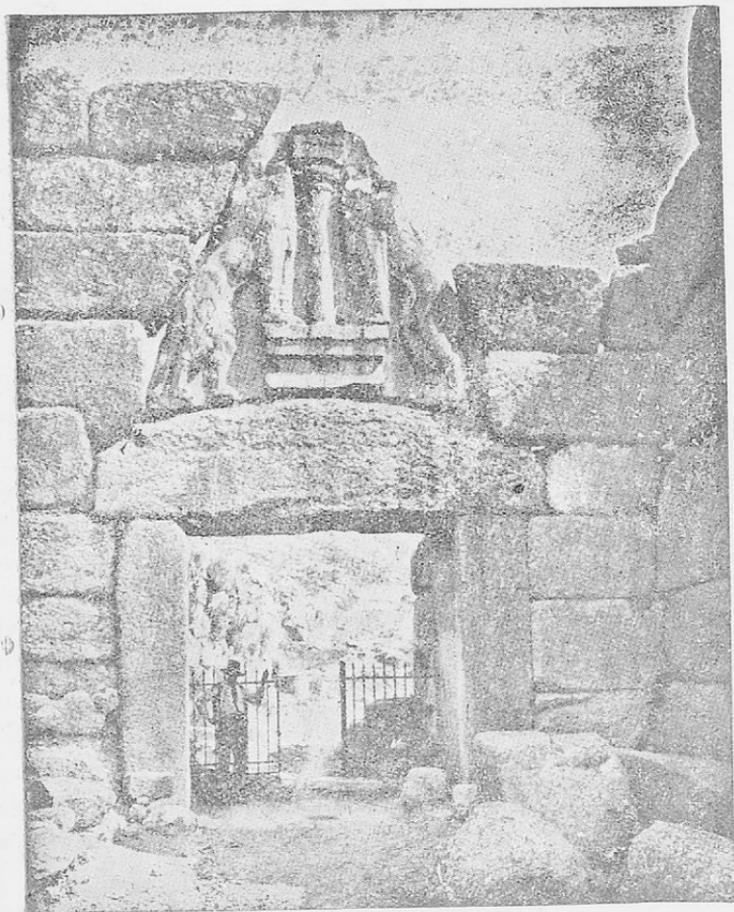
ἀπ' αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Μυκηθῶν. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους αὐτοῦ ἔγιναν ἰσχυρότατοι καὶ ἔζη πρωτεύουσά των, ἡ Τίρυνς κατ' ἀρχάς, κυρίως ὅμως αἱ Μυκῆναι ἀργότερα ἀπέκτησαν μέγα ὄνομα.

Αἱ Μυκῆναι χρεωστοῦν τὴν λαμπρότητά των εἰς τὴν ἐλικαιρον θέσιν των. Ἡ πόλις κειμένη ἐπάνω εἰς λόφον φυσικὰ ὄχυρόν, τριγυρισμένη μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, δεσπόζει τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα καὶ τὸν ἐμπορικὸν δρόμον, ὃ ὁποῖος συνδέει τὸν Ἀργολικὸν κόλπον μὲ τὸν Κορινθιακόν. Οἱ ἄρχοντες τῶν Μυκηθῶν, ἀσφαλεῖς εἰς τὸ φρούριόν των, ἐκμεταλλεύονται τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης πεδιάδος καὶ φορολογοῦν τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι προτιμοῦν νὰ μεταφέρουν διὰ τῆς ξηρᾶς τὰ ἐμπορεύματά των μεταξὺ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐπιδίδονται συγχρόνως εἰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ φησαυρίζουν τοιοῦτοτρόπως μεγάλα πλοῦτη εἰς τὴν πρωτεύουσάν των. Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τὰς Μυκῆνας πολύχρυσος Μυκῆνη καὶ τὰ εὐρήματα τῶν μυκηναϊκῶν τάφων ἐδικαίωσαν τὴν ὀνομασίαν αὐτήν.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάσθη μυκηναϊκός, διότι τὸ σημαντικώτερον κέντρον του ἦσαν αἱ Μυκῆναι. Εἶχεν ὅμως καὶ ἄλλας ἐστίας, εἰς τὴν Λακωνικὴν, εἰς τὴν Ἀττικὴν, εἰς τὴν Βοιωτίαν κ. ἄ., ὅπως μαρτυροῦν λείψανα ἀκροπόλεων καὶ θολωτῶν τάφων.

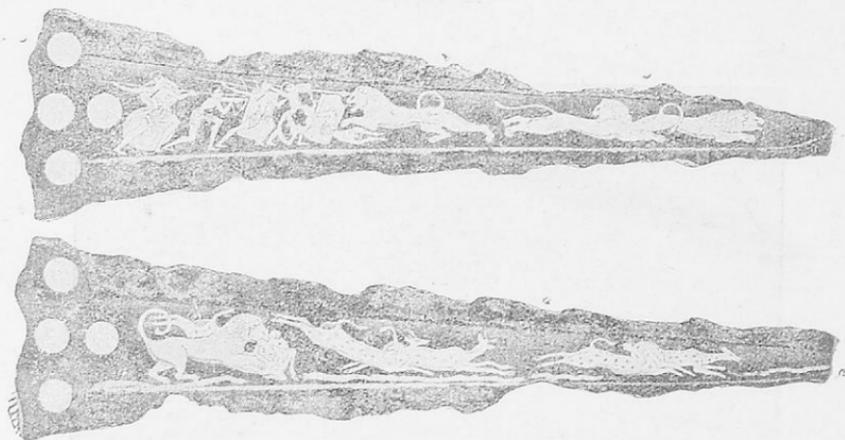
Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἐπειδὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς εἰς τὴν ἡπειρον παρὰ οἱ Κρηῆτες εἰς τὴν νῆσον των, ἐκλέγουν ὑψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα μέρη, διὰ νὰ κτίσουν τὴν κατοικίαν των, καὶ τὴν ὄχυρῶνουν μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη. Τὰ ἀνάκτορά των δηλαδὴ εἶναι ὄχυρα ἀκροπόλεις. Τὰ τεῖχη τῶν ἀκροπόλεων εἶναι κτισμένα μὲ πελωρίους ὀγκολίθους χωρὶς ἀμμοκονίαν. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦς ἔχουν μῆκος 9 μέτρων, πᾶχος 6 μέτρων καὶ ζυγίζουσι 90 χιλιάδας ὀκάδας, ὅσον δηλαδὴ μεγάλη σιδηροδρομικὴ ἄμαξα. Οἱ Ἑλληνας τῶν ἱστορικῶν

Ἡ Πύλη τῶν λεόντων

Ἡ περιφνημος εἴσοδος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηῶν. Φαίνονται τὰ πελώρια τείχη. Ἡ πύλη ἔχει ὕψος καὶ πλάτος 3 μέτρα. Ἡ πέτρα, ἣ ὁποία τὴν σκεπάζει, ἔχει μῆκος 41)2, ὕψος 1 μ. καὶ πλάτος 2 μ. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πύλην εἶναι δύο λεοντάρια σκαλισμένα εἰς τὴν πέτραν καὶ στέκονται τὸ ἓνα ἀντικρὺ εἰς τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἑνὸς κίονος. Λεῖπουν αἱ κεφαλαὶ των αἱ ὁποῖαι πιθανῶς ἦσαν ἀπὸ ὀρείχαλκων ἐπιχρυσωμένων.

χρόνων ἐπειδὴ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐξηγήσουν τὴν προέλευσιν τῶν ὄχρωμάτων αὐτῶν, ὑπέθεσαν ὅτι τὸν παλαιότερον και-

Μυκηναϊκά ἐγχειρίδια

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

Εὐρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηναῶν. Εἶναι ἀπὸ ὄρειχαλκον μὲ σκαλισμάτα ἀπὸ χρυσοῦν καὶ ἄργυρου. Εἰς τὴν μίαν ὄψιν εἰκονίζονται νέοι ὀπλισμένοι ποὺ κυνηγοῦν λεοντάρια, εἰς τὴν ἄλλην ἓνα λεοντάρι κυνηγεῖ ζαρκάδια. Αἱ παραστάσεις κáμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν ζωηρότητα των.

Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου

Ἡ μυκηναϊκὴ κατοικία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα στενόμακρον δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ἡ στέγη καὶ οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι ἐκτείνονται ἔμπρὸς καὶ σχηματίζουν στοάν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς δύο στύλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ α ἰ θ ο υ σ α δηλαδὴ τὸ φωτεινὸν μέρος τῆς οἰκίας. Ἀπὸ ἐδῶ εἰσέρχεται κανεὶς εἰς τὸ κύριον δωμάτιον, τὸ μ ε γ α ρ ο ν, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους καὶ ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν ἐστίαν. Εἰς τὴν στέγην καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐστίαν ἦτο μία τρύπα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔβγαιεν ὁ καπνός. Τὸ μέγαρον δὲν ἔχει παράθυρα καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς στέγης. Εἶναι οἰκοδόμημα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, τοῦ ὁποίου τὸν τύπον ἔφεραν οἱ Ἄχαιοι καθὼς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀπὸ τὴν βορινὴν πατρίδα των. Ἔχει ὅμως μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἀπ' αὐτὸ ἀνεπτύχθη τὸ σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ.

ρόν εις τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν πελώριοι ἄνθρωποι, οἱ Κύκλωπες, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν τὰ τεῖχη αὐτά. Διὰ τοῦτο τὰ ὠνόμαζαν κυκλώπεια τεῖχη.

Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως ὑψοῦται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλὰ τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ κρητικόν. Εἶναι βαρὺ καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἓνα μέγαλον ὀρθογώνιον δωμάτιον, τὸ λεγόμενον μέγαρον. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς κατοικίας ἔφεραν μαζὶ τῶν οἱ Ἀχαιοὶ ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἀχαιῶν, τραχεῖς πολεμιστὰι κατ' ἀρχάς, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν θαυμασταὶ τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκόσμησαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνακτόρου τῶν μὲ τοιχογραφίας ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Κνωσσοῦ. Ἀξιολογώτατον μνημεῖον τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων εἶναι οἱ τάφοι. Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ τῶν Ἀχαιῶν ἠθέλησαν νὰ συνεχίσουν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν μετὰ τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο τοὺς ἐταρίχευαν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδ. Ι' 5

Ἡ κυρία μὲ τὴν πυξίδα

τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ τὰς μεγάλας παραστάσεις, αἱ ὅποια ἐστόλιζαν τοὺς τοίχους τοῦ ἀνακτόρου Ἡ κυρία φορεῖ τὰ ἐπίσημα ἐνδύματά της καὶ κρατεῖ ἐλεφαντίνην πυξίδα. Ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ στάσις τῆς ἐνθυμιζοῦν κυρίας τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ ζωρὰ χρώματα ἔδιδαν ἐξαιρετικὴν κίνησιν εἰς τὸ πρωτότυπον.

πτον, ἔθεταν εἰς τὴν κεφαλὴν των τὸ στέμμα, ἐσκέπαζαν τὸ πρόσωπον μὲ προσωπίδα ἀπὸ λεπτὴν πλάκα χρυσοῦ καὶ ἔθιπταν μαζί ὅτι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωὴν, ὅπλα χρυσοῦ πολυποίκιλα, χρυσοῦ κοσμήματα ἄγγεῖα κλπ. Κατ' ἀρχὰς κατεσκεύασαν τὰ φουρσκαλισμένους εἰς τὴν βράχον πλησίον τοῦ ἀνακτόρου. Ἀργότερα ἔκτισαν εὐρυχώρους θολωτοὺς τάφους, ἐνίοτε μὲ δύο θαλάμους, εἶδος ὑπογείων πυραμίδων. Αἰῶνας ἐκοιμήθησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἥσυχαι εἰς τοὺς τάφους των εἰς τὸ μέσον τοῦ πολυτελοῦς θησαυροῦ των, ἕως οὗτου ἢ Σκαπάνη τοῦ Σλήμαν ἐτάραξε τὸν ὕπνον των.

Ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος Σλήμαν εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ σκάψῃ ὀνομαστὰς τοποθεσίας τοῦ παλαιότερου πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἔμπορος, ἀλλ' εἶχε διαβάσει μὲ ἀγάπην τὸν Ὅμηρον καὶ ἠθέλησε νὰ εὔρη τὰ ἔχνη τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Τὸ 1876 ἔκαμεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀνεκάλυψε παλαιότατους τάφους, γεμάτους ἀπὸ ἀντικείμενα μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ὁ Σλήμαν ἀνεκάλυψεν ἐπίσης σπουδαῖα εὐρήματα εἰς τὴν Τροίαν. Τιοιουτρόπως ἔδωσε τὴν πρώτην ὄψιν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς, αἱ ὁποῖαι ἔφεραν εἰς τὸ φῶς τὴν προϊστορικὴν Ἑλλάδα.

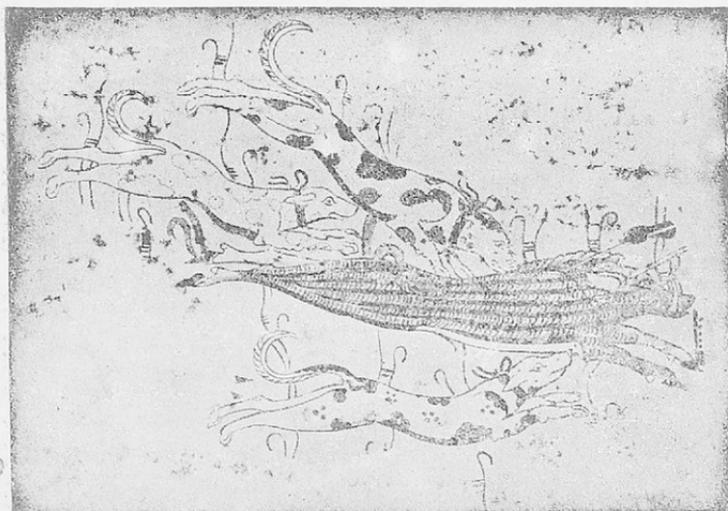
Οἱ Ἕλληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἐλησμόνησαν ὀλωσδιόλου τὴν δόξαν τῶν Μυκηνῶν Διηγοῦντο πολλὰ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων. Ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνων εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τροίας καὶ γενικῶς μὲ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνδέονται οἱ κυριώτεροι μῦθοι τῶν Ἑλλήνων.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ

Αἴφνης ὅμως ἐπῆλθε τρομερὰ καταστροφή. Περὶ τὸ 1100 ἤρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς. Δυνατώ-
1100 τεραι σωματικῶς καὶ ὀπλισμένοι μὲ σιδηρὰ ὅπλα, ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς, ἐκυρίευσαν τὰς ὀχυρὰς ἀκροπόλεις, ἐφόνευσαν τοὺς βασιλεῖς καὶ διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς των.

Οἱ Δωριεῖς ὑπέταξαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Λακωνικὴν, τὴν Μεσσηνίαν κτλ. Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐγκατεστάθη ἡ ἰσχυροτάτη δωρική φυλή, οἱ Λάκωνες, ἡ Σπαρτιάται, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

Ἡ ὀρητικὴ αὐτὴ ἐπιδρομὴ ἀνεστάτωσε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς κατεστράφη. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πα-

Κυνήγι ἀγριοχοίρου

τοιχογραφία Τίρουθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.

λαιοὺς κατοίκους ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς νέας ἀναστατώσεις. Αἱ νῆσοι ἦσαν ἀνήσυχτοι, αἱ ἡπειροὶ ἐπίσης, λέγει μίᾳ ἐπιγραφῇ τοῦ Φαραῶ Ραμσή Γ'. Τὸ κύριον ρεῦμα τῶν φυγάδων διηυθύνθη πρὸς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἐτῶν κατεῖχαν οἱ Ἀχαιοί. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἔμειναν εἰς τὰς κατακτηθείσας ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς χώρας ἔγιναν δουλοπάροικοι, εἴτε ἔλωτες ὅπως τοὺς ἔλεγαν εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες διετήρησαν ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως. Αἱ λεπτομέρειαι ὁμῶς τῶν γεγονότων ἐλησμονήθησαν καὶ οἱ Δωριεῖς ἔπλασαν τὴν παράδοσιν ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἦτο ἐπιστροφὴ εἴτε κ ἄ θ ο δ ο ς, ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Εὐρυσθεὺς ἀπὸ τῆν Πελοπόννησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΟΙ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (9ος και 8ος π.Χ. αἰών)

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΓΑ ΤΗΝ ΔΩΡΙΚΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΝ

Ἡ δωρική μετανάστευσις ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα ἥλλαξε κυριαρχούς, διότι οἱ Δωριεῖς ἐπεκράτησαν σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Θεσσαλία, Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Πελοπόννησος ἔγιναν δωρικά. Μόνον ἡ Ἄττικὴ καὶ ἡ Εὐβοία δὲν ὑπέκυψαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Σημαντικὸν μέρος τῶν παλαιῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν τῆς μορφήν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Αἱ διάφοροι φυλαὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς καὶ ἤρχισαν νὰ διαμορφώωνται τὰ κράτη.

Ἄλλ' ὁ κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐδέχθη δυνατὸν κτύπημα, ἡ πρόοδος τῆς χώρας ἐσταμάτησε καὶ ἡ τέχνη ὠπισθοδρόμησεν. Ἐντὶ τῶν κομψῶν κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων μετὰς φυσικωτάτας παραστάσεις ἔχομεν τώρα μεγάλα χονδροειδῆ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα φέρουν ὡς κοσμήματα ἅπλᾳ γεωμετρικὰ σχέδια (γραμμάς, κύκλους κτλ.) ἢ παραστάσεις πολὺ ἀτέχνους. Ἐν τούτοις ὁ ἀχαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν κατεστράφη τελείως, διότι διετηρήθη εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου κατέφυγαν οἱ Ἀχαιοί. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἔμειναν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ διὰ τῆς ἀναγέννησιν τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ κυριαρχία ὅμως τῆς θαλάσσης ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας, διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες ἀργότερα ἐνόμισαν ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ πρῶ-

τοι ναυτικοί τῆς Μεσογείου καὶ ὅ,τι ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης ἦτο φοινικικόν.

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν ἐπὶ δύο ἕως τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα γεωργική. Ἔχει δύο κοινωνικὰς τάξεις μόνον, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ οἰκονομική της ζωὴ εὐρίσκεται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Δὲν ἔχει τεχνίτας, δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν, ἐμπόριον, σημαντικὴν ναυτιλίαν οὔτε μεγάλας πόλεις. Τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν, δηλαδή τὸν 9ον καὶ τὸν 8ον αἰῶνα π.Χ., ὀνομάζουσι Ὀμηρικοὺς χρόνους, διότι τὰς πληροφορίας μας διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον

Ἀγγεῖον διπύλου

Παρίσιον, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθῆναι, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον

Φαίνεται πολὺ καθαρὰ ἡ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα. Τὸ ἀγγεῖον ἀριστερὰ ἔχει ὡς κοσμήματα πολὺ ἀπλᾶς γραμμὰς καὶ κάπου κάπου σχέδια κάπου πολυπλοκώτερα ἢ πτηνὰ πολὺ ἄτεχνα. Δεξιὰ εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα, ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὸ Δίπυλον. Καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Δίπυλου τὰ σχέδια εἶναι πάλιν ἀπλᾶ γεωμετρικά, ἀλλὰ μετὰ αὐτῶν βλέπομεν ἰχθυογραφήματα ἀδέξια, ποὺ θέλουσι νὰ παραστήσουν σκηνὰς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀγγεῖον παριστάνεται κηδεῖα. Εἰς τὸ μέσον βλέπομεν ἓνα ἀμάξι μετὰ δύο ἄλογα καὶ ἐπάνω τὸν νεκρόν. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ συνοδεοῦσι τὴν κηδεῖαν ἔχουσι σηκωμένα τὰ χεῖρα καὶ κρατοῦσι τὸ κεφάλαι, τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι κλαίουσι. Ὁ τεχνίτης ἐγέμισε τὰ κενὰ μετὰ διάφορα σχέδια καὶ πουλιά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ἡ ἀκμαιότερα καὶ πλέον ἀνεπτυγμένη χώρα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν εἶναι ἡ Μ. Ἀσία. Ἐκεῖ κατέφυγαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καί, ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν εἰς χώραν εὐφορον καὶ εἰς κλίμα πολὺ καλόν, ἐξηκολούθησαν νὰ προοδεύουν. Ὁ ἀκμαιότερος κλάδος τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὠνομάσθησαν ἀργότερα Ἴωνες. Οἱ μικρασιάται Ἕλληνες ἦσαν πλησιέστερον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀνεπτυγμένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Φοίνικας, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Χαλδαίους, καὶ ἔμαθαν ἀπ' αὐτοὺς πολλά.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των. Ἦσαν κυρίως γεωργοὶ καὶ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος μαζί μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἐκτιζαν ἀνάκτορα ὅμοια μὲ τὰ μυκηναϊκά, κατεγίνοντο εἰς τὰ πολεμικά, ἐθεώρουν τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν ὡς τὸ μεγαλύτερον προτέρημα, ἦσαν εὐθυμοὶ καὶ γεμάτοι διάθεσιν καὶ ὀρμῆν.

Ἀργότερα οἱ μικρασιάται Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχαν πλοῖα ἀτελῆ καὶ συνήντησαν πολλὰς δυσκολίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐτελειοποίησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ ἔπλεαν διαρκῶς μακρότερα. Δὲν τοὺς ἐτρόμαζαν πλέον τὰ παραμύθια, τὰ ὁποῖα διηγοῦντο διὰ τὰς μακρινὰς θαλάσσας καὶ διὰ τὰ τέρατα, τὰ ὁποῖα καταστρέφουν τὰ πλοῖα καὶ ἀρπάζουν τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Ἕλληνες ἔγιναν σπουδαῖοι ναυτικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ συναγωνίζονται τοὺς Φοίνικας.

Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιὰν των πατρίδα. Ἦξευραν ὅτι οἱ πρόγονοὶ των εἶχαν ζήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ βασιλεῖς των ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι κατάγονται ἀπὸ τὰς βασιλικὰς οἰκογενεῖας τῶν ἡρωικῶν χρόνων, ἀπὸ τὸν Θησέα, τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, καὶ διηγοῦντο πολλοὺς μύθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Εἰς τὰ συμπόσια των οἱ μουσικοὶ, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν ἄοιδοὺς, ἔψαλ-

λαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἐκείνων ἡρώων, διότι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τῶν ἦτο τιμὴ καὶ δόξα διὰ τοὺς ἀπογόνους.

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἄπ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους σώζονται δύο σπουδαῖα ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ ποιητὴς Ὀμηρος. Πότε ἔζησε καὶ τί ἦτο ὁ Ὀμηρος δὲν γνωρίζομεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἢ τὴν Χίον καὶ ἔζησε τὸν 9ον ἢ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματά του εἶναι τόσο ὠραῖα, ὥστε ἀποροῦμεν πῶς ἡ ποιητικὴ τέχνη εἴχε φθάσει τότε εἰς τόσην τελειότητα.

Ἡ Ἰλιάς μᾶς διηγεῖται τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς φιλονικεῖ μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ μὲ τὸ κεντρικὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον πλέζονται πολλὰ ἄλλα διηγήσεις.

Ἡ Ὀδύσεια περιγράφει τὸς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύος ὁ πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης ἀφοῦ ἐπολέμησε δέκα χρόνια εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἀφοῦ τέλος μὲ τὴν πανουργίαν του ἐκυρίευσε τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου, πλανᾶται ἄλλα δέκα χρόνια εἰς τὴν θάλασσαν προσπαθῶν νὰ ἐπι-

στρέψη εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου τὸν περιμένει ἡ πιστὴ του σύζυγος Πηνελόπη.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου εἶναι τὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ λογοτεχνήματα ἀπὸ ὅσα ἐσώθησαν. Ἔχουν μεγάλην ποιητικὴν ἀξίαν καὶ εἶναι ἀπὸ τὸ θαυμασιώτερον δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὅποια μὲ πρωτοφανῆ παρατηρητικότητά καὶ ζωηρότητα περιγράφονται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἦθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων.

Ἡ ΖΩΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΜΗΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἄλλ' αἱ ζωγραφαὶ καὶ λεπτομερεῖς περιγραφαὶ ἀναπαριστάνουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν Ἰλιάδα οἱ Ἕλληνες μᾶς ἐμφανίζονται ὡς νέοι καὶ γεμάτοι ὀρμῆν. Ἀγαποῦν τὴν ζωὴν, λατρεύουν τὰ ὠραῖα

πράγματα καὶ θυσιάζονται διὰ τὴν τιμὴν. Εἶναι ὅμως ἀκόμη τραχεῖς καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐξουσιάσουν τὰ πάθη των. Ὁ Ἀχιλλεὺς π. χ. ἀφίνει ἄταφον τὸν ἐχθρὸν του Ἔκτορα, διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσῃ περισσότερον. Εἰς τὴν Ὀδύσειαν οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι. Γνωρίζουν πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ἡ ζωὴ καὶ οἱ τρόποι των εἶναι λεπτότεροι.

Ἡ ὁμηρικὴ κοινωνία δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν γεωργικὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποῖαν συναντῶμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορίας ὄλων τῶν λαῶν. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς γαιοκτήμονας, τοὺς λεγομένους ἀρίστους, καὶ τὸν λαόν, δηλαδὴ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία εἶναι κύρια μέσα τῆς ζωῆς. Ἡ τέχνη εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένη. Ὅτι ἕκαστος χρειάζεται, ἐνδύματα, κατοικίαν, ὄπλα, κατασκευάζει ὁ ἴδιος.

Ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀπὸ ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

Ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἔχουν κληρονομικοὺς βασιλεῖς (πατρικαὶ βασιλείαι). Ἄλλ' ἢ ἔξουσία των ἔχει περιορισθῆ πολὺ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Τὴν χώραν κυβερνοῦν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται εἰς τὰ πολεμικά. Ἡ πολεμικὴ ἀνδρεία θεωρεῖται ἢ

ἽΟ πολεμιστῆς ἀποχαιρεῖ τὴν γυναῖκα του, ἀπὸ ἑνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Δούριδος (Βιέννη).

Ἡ σκηνὴ παριστάνει ἕνα ὀμηρικὸν πολεμιστὴν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕτοιμος ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὸν πόλεμον. Ἡ γυναῖκα ἀπὸ ἑνα μικρὸν ἀγγεῖον τοῦ κρατεῖ χύνει κρασί εἰς τὴν γῆν, κάμνει δηλαδὴ σπονδὴν.

μεγαλυτέρα ἀρετὴ. Κατέρχονται εἰς τὸν πόλεμον βαρέως ὀπλισμένοι καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ πολεμοῦν μὲ ἄρματα ὅπως οἱ

ἸΑΧΑΙΟΙ. Ἄλλα τὰ ὄρειάκινα ὄπλα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς κατασκευάζουν ἀνέτους κατοικίας, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν τὰ μέγαρα τῶν Μυκηναῶν καὶ τῆς Τίρυνθος.

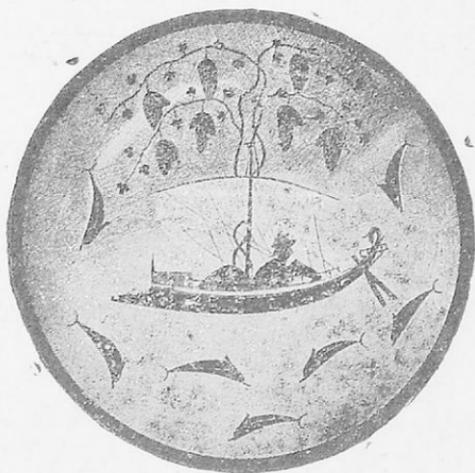
Ἡ παλαιότατη αὐτὴ ἐποχὴ ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δύο ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὰ ὁποῖα ἔλαβον σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶχαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Οἱ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐθεώρησαν τὸν Ὀμηρον πρότυπον, οἱ γλύπται καὶ ζωγράφοι αὐτὸν εἶχαν ἀκένωτον πηγὴν ἐμπνεύσεως. Ἄλλα καὶ ἡ θρησκεία καὶ ὁ κόσμος τῶν θεῶν καὶ ἡρώων ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Ὀμηρον τὴν ὀριστικὴν τῶν διαμόρφωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

ΘΑΛΑΣΣΕΥΠΛΟΪΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἰς τὰ ὄμηρικά ποιήματα βλέπομεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι μόνον γαιοκτῆμονες, ἀλλὰ συγχρόνως πολεμισταί, πειραταὶ καὶ ἔμποροι. Δεικνύουν ἀγάπην εἰς τὰ θα-

Ὁ Διόνυσος ταξιδεύει, ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Ἐξηγία τοῦ 540 π. Χ. περίπου—Μόναχον, Παλαιὰ Πινακοθήκη.

Ἡ ἀγάπη εἰς τὰ ταξίδια ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας νὰ φαντασθοῦν ὅτι καὶ οἱ θεοὶ τῶν ταξιδεῦν διαρκῶς. Ἡ χαριτωμένη αὐτὴ παράστασις μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν διὰ τὰ καράβια, μὲ τὰ ὅποια διέσχισαν οἱ Ἕλληνες τὴν Μεσόγειον, διὰ νὰ ζητήσουν χώρας πρὸς ἀποικισμόν.

λασσινὰ ταξίδια καὶ τὰς περιπετείας. Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν θάλασσαν αὐξάνει διαρκῶς καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου καὶ 6ου αἰῶνος γίνονται ἀξιολογώτατοι ναυτικοί.

Ἀντιπάλους εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν τοὺς Φοίνικας. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Φοινικες εἶναι κυρίως πονηροὶ ἔμποροι, ταξιδεύουν διὰ τὸ κέρδος μόνον καὶ ἀποκρύπτουν ἐπιμελῶς τοὺς δρόμους καὶ τὰ χώρας, τὰς ὁποίας ἀνακαλύπτουν, οἱ Ἕλληνες συνδυάζουν τὸ κέρδος μὲ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φιλομάθειαν καὶ διηγοῦνται περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶδαν. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ εἶναι κυρίως οἱ πρῶτοι ἔξερευνηταὶ τῆς ἀρχαιότητος. Δὲν ἔμεινε γωνία τῆς Μεσογείου ἢ πτυχή τῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἔξερευνήσαν καὶ δὲν διεφώτισαν. Τὸ σκότος τοῦ μυστηρίου διασκορπίζεται, τὰ θαλάσσια τέρατα, ἡ Σ κ ύ λ λ α, ἡ Χ ά ρ υ β δ ι ς, αἱ Ἄ ρ π υ ι α ι, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι παραμόνευαν τὰ εὐθραυστα σκάφη τῶν θαλασσοπόρων ἀπὸ τοὺς βράχους των, ἀπεδείχθησαν ὅτι ἦσαν γεννήματα τῆς φαντασίας.

Εἰς τὸν συναγωνισμόν μὲ τοὺς Φοίνικας ἐπικρατοῦν οἱ Ἕλληνες. Τότε γίνεται κάτι ἀξιοθαύμαστον. Οἱ Ἕλληνες κινοῦνται πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅλοι ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταξιδεύσουν, νὰ γνωρίσουν ξένας χώρας, νὰ πλουτήσουν ἀπὸ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις ἢ νὰ εὑρουν ἄλλον τόπον πλουσιώτερον καὶ εὐτυχέστερον διὰ νὰ ζήσουν.

Αἱ ἀποικίαι

Οἱ Ἕλληνες εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀποικιακὸς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ ἐγένεσαν τὰς παραλίας μὲ τὰς ἀποικίας των. Αἷτια τοῦ ἀποικισμοῦ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς γῆς καὶ συγχρόνως αἱ πολιτικαὶ ταραχαί. Ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης γράφει συντόμως: οἱ ἐκ τῶν στάσεων ἐκπίπτοντες ἔκτιζον τὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες μετέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ξένας χώρας, διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως, νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆν καὶ νὰ σχηματίσουν νέαν πατρίδα. Αἱ παλαιότεραι λοιπὸν ἀποικίαι ἦσαν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως. Ἀργότερα, ὅταν ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, οἱ Ἕλληνες διευθύνονται εἰς τοὺς τόπους τῆς μεγάλης παραγωγῆς, εἰς τὴν

Αίγυπτον καὶ τὴν Νότιον Ρωσσίαν, αἱ ὁποῖαι παράγουν σιτηρά, εἰς τὸν Καύκασον, ὁ ὁποῖος δίδει ξυλείαν, καὶ ἰδρῶν εἰς τὰ παράλια τῶν χωρῶν αὐτῶν ἔμπορικοὺς σταθμοὺς. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀποικίαι ἐκ μεταλλεύσεως

*Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτῶνει σίλφιον. ἀπὸ ἀγγείου τῆς Λακωνικῆς τοῦ 560 π. Χ. περίπου—Παρίσιοι, Νομισματικὸν Μουσεῖον.

Ἀρχαῖκη παράστασις, ἴσως γελοιογραφία. Ὁ βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Ἀρκεσίλας, ὁ ὁποῖος ἦτο περίφημος διὰ τὰ πλοῦτη καὶ τὴν φιλαργυρίαν του, μετὰ περιέργων ἐνδυμασίαν κάθεται εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἐπιβλέπει τὸ ζύγισμα καὶ τὴν φόρτωσιν τοῦ σιλφίου. Κάτω εἶναι ἡ ἀποθήκη τοῦ πλοίου μετὰ τὸν φύλακα εἰς τὴν θύραν.

Τὸ κράτος ὑποστηρίζει τοὺς ἀποίκους καὶ δίδει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν λεγόμενον οἰκιστήν, ὁ ὁποῖος ἀνήκει συνήθως εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας οἰκογενείας. Ἡ ἀναχῶ-

ρησις γίνεται ἔπειτα ἀπὸ ἱεροτελεστίαν καὶ μὲ μεγάλην πομπήν. Οἱ ἄποικοι παίρνουν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἑστίας τὸ ἱερόν πῦρ, τὸ ὁποῖον τοποθετοῦν εἰς τὸν ναόν, τὸν ὁποῖον κτίζουν εἰς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ ἀποικία τυπικῶς εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, κατ' οὐσίαν ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ δεσμοὶ μετὰ τὴν ἀποικίαν καὶ μητροπόλεως, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ κοινὴ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα, οἱ νόμοι κτλ. Οἱ ἄποικοι σέβονται τὴν μητρόπολιν, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἐορτάς της ἂν κινδυνεύουν, ζητοῦν τὴν συνδρομὴν της, ἢ τὴν βοήθειάν, ὅταν αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς κίνδυνον Ἐνίοτε ὅμως ἔρχονται εἰς ρῆξιν καὶ αἰματηροὺς πολέμους Ἀλλὰ πόλεμος ἀποικίας καὶ μητροπόλεως θεωρεῖται μεγάλη ἀσέβεια.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

Τὰ παραλία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης προσεῖλκυσαν ἔνωρὸς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ τὰ μεταλλεῖα των. Αἱ δύο πόλεις τῆς Εὐβοίας Χαλκίς καὶ Ἐρέτρια ἴδρυσαν πολλὰς ἀποικίας εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἡ σημαντικώτερα τῶν Χαλκιδικῶν ἀποικιῶν ἦτο ἡ Ὀ λ υ ν θ ο ς . Οἱ Κορίνθιοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ βου αἰῶνος ἴδρυσαν τὴν Π ο τ ε ῖ δ α ι α ν . Ἐπίσης πολλαὶ ἀποικίαι ἰδρύθησαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Θράκης.

Ἀπὸ παλαιωτάτους χρόνους οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰ στενὰ τῆς προποντίδος καὶ εἰς τὴν ὀμιχλώδη θάλασσαν, ἡ ὁποία κρύπτεται ἐκεῖθεν τῶν στενῶν. Ἀνάμνησιν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν διετήρησαν οἱ μῦθοι τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας καὶ τῶν Συμπληγάδων.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὅταν κατενόησαν τὴν σημασίαν τῶν πορθμῶν, Λέσβιοι ἴδρυσαν τὴν Σ η σ τ ὶ ο ν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου, Μιλήσιοι τὴν Ἀ β υ δ ο ν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς. Πέραν τοῦ στενοῦ οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὸ 675 π. Χ. τὴν Κ ὺ ζ ι κ ο ν καὶ ὁρμώμενοι ἀπ' ἐκεῖ ἰδρύουν σειρὰν ἀποικιῶν εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Οἱ Μεγαρεῖς ἰδρύουν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου τὴν Χ α λ κ η δ ὶ ο ν α καὶ ὀλίγον ἀργότερα τὸ Β υ ζ ἄ ν τ ι ο ν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς.

Ὁ ἀποικισμὸς τοῦ Εὐξείνου εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἔργον τῆς Μιλήτου. Περὶ τὸ 630 π. Χ. ἰδρύνουν τὴν Σινώπην εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει ἡ ἔμπορικὴ ὁδός, ἡ ὁποία φέρει διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἡ ἀποικία αὐτὴ ἀκμάζει τόσον πολὺ, ὥστε ἀποικίζει ὅλην τὴν παραλίαν μέχρι τῆς Κολχίδος. Ἡ Ἄμισσος καὶ ἡ Τραπεζοῦς εἶναι αἱ σημαντικώτεραι πόλεις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Σινώπην καὶ εἰς θέσιν ἐπίσης ἐπικαιρον οἱ Μιλήσιοι ἰδρύνουν τὸν Ἴστρον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, ὀλίγον νοτιώτερον ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, ὁ ὁποῖος ἐνομάζετο τότε Ἴστρος, καὶ ἐκμεταλλεύονται τοὺς δρόμους, οἱ ὁποῖοι διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ ὀδηγοῦν εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην.

Αἱ ἀκταὶ τῆς Νοτίου Ρωσσίας, τὰς ὁποίας κατοικοῦν οἱ ἀτίθασοι Σκύθαι, ἐλκύουν τοὺς Μιλησίους μὲ τὸν πλοῦτον

Νόμισμα Χαλκίδος

τῶν σιτηρῶν. Σημαντικώτερα ἀποικία εἰς τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἡ Ὀλβία. Εἰς τὸ βάθος τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικὴ θάλασσα) ἰδρύνονται τὸ Παντικαίον καὶ ἡ Φαναγορία καὶ ἡ Τάναϊς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, τοῦ σημερινοῦ Δών, τὸ βορειότερον σημεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἔξαπλώσεως.

Αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὐξείνου εἶναι κυρίως σταθμοὶ ἐκμεταλλεύσεως καὶ μένουں πάντοτε ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ὡς τελευταῖοι φρουροὶ κρυμμένοι εἰς τὴν ὀμίχλην τοῦ βορρᾶ.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἀφρικῆς

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀχαιῶν ἔγιναν αἰτία νὰ κλεισθῇ ἡ Αἴγυπτος εἰς τοὺς ξένους. Ἀλλὰ μετὰ πολλὰς ἀποπειράς οἱ Μιλήσιοι ἐπιτυχάνουν νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν χώραν τοῦ Φαραῶ. Ὁ Ψαμμήτιχος ἐπιτρέπει νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Νάυκρατιν, ἡ ὁποία ἀνοίγεται εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, γίνεται δηλαδὴ ἡ μόνη διεθνὴς ἑλληνικὴ ἀποικία, σπουδαιότατη ἀγορὰ καὶ κέντρον ἔμπορου καὶ βιομηχανίας τῶν Ἑλλήνων.

Δωριεὺς ἀπὸ τὴν νῆσον Θήραν ἰδρύνουν τὸ 631 π.Χ. εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν σημερινὴν Τρίπολιν τὴν Κυρήνην, ἡ ὁποία ἔγινε πρότυπον γεωργικῆς ἀποικίας. Τὸ παχὺ ἔδαφος της, τὸ ὁποῖον ἐπότιζαν περιοδικαὶ βροχαί, παρήγεν ἄφθονον κριθήν, σῖτον καὶ σίλφιον, ἓνα εἶδος λαματικοῦ φυτοῦ, τοῦ ὁποίου ἐγίνετο μεγάλη ἐξαγωγή, ἐνῶ οἱ λόφοι της ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ἀμπέλους καὶ καρποφόρα δένδρα, καὶ τὰ πλούσια λειβάδια της ἔτρεφαν μεγάλα ζῶα καὶ ἰδίως ἵππους. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Κυρήνης ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τοὺς ἵππους των, ἐνίκησαν εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἐξύμνησε τὸν βασιλέα Ἀρκεσίλαν διὰ τὴν νίκην του.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἤκμασαν ἑξαιρετικῶς αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, εἶναι ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Ἦδη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἀχαιοί, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν φθάσει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν περὶ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἰδρύθησαν τρεῖς σημαν-

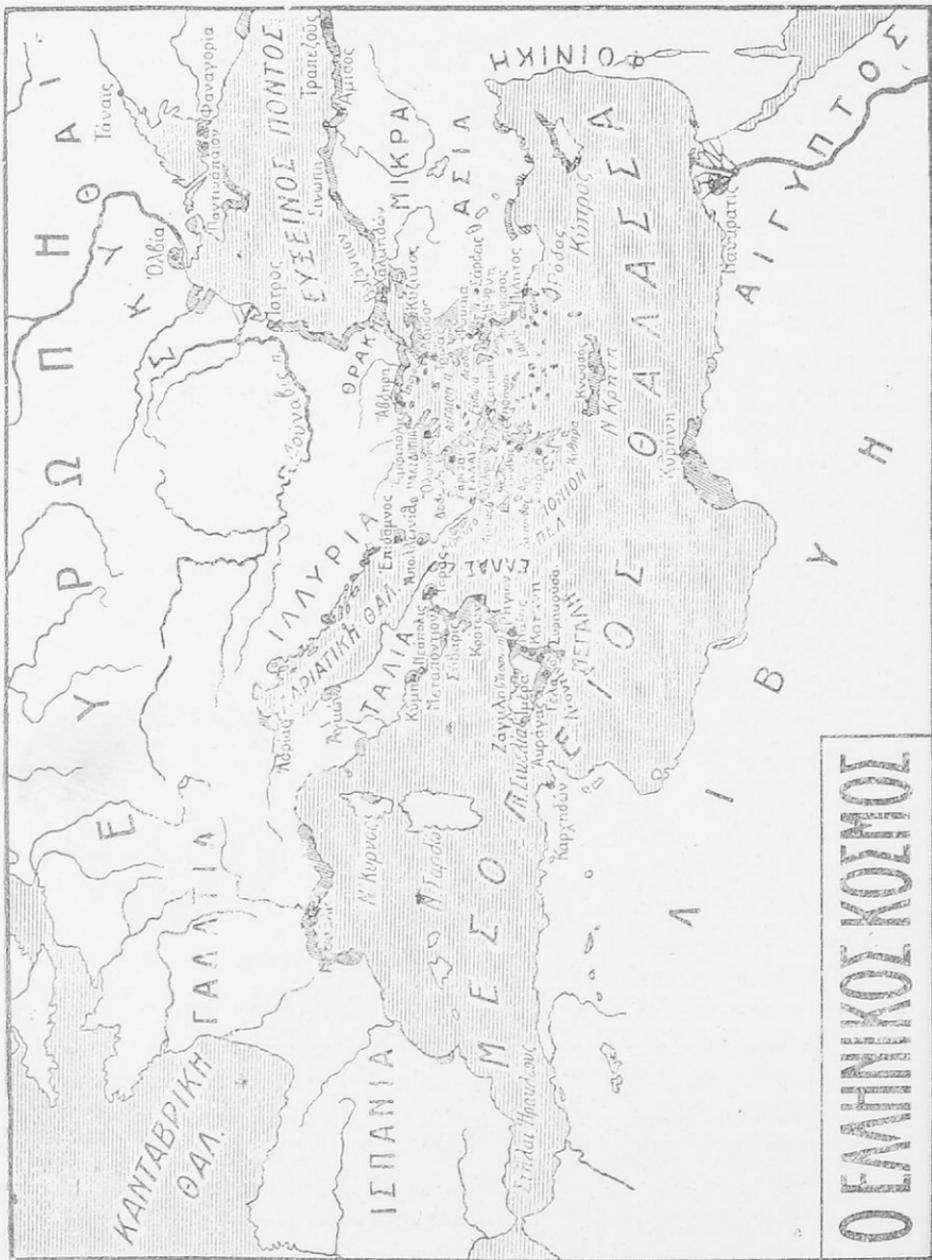
τικαὶ ἀποικίαι, τὸ Μεταπόντιον, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ Κρότων, αἱ ὁποῖαι ἐδέχθησαν ἀργότερα πολλοὺς Δωριεὺς καὶ ὠμίλησαν τὴν δωρικὴν διάλε-

Νόμισμα Συβαριτῶν

κτον. Μετανάσται ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἔκτισαν τὴν μόνην σπαρτιατικὴν ἀποικίαν, τὸν Τάραντα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐσκέπασαν τὴν παραλίαν τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ ἔδωσαν εἰς τὴν χώραν ὄψιν ἑλληνικὴν καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Μεγάλη Ἑλλάς.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Σικελίας ἰδρύθησαν ἀργότερα. Μετὰ σφοδροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς Καρχηδονίους οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νοτίαν Χ. Θεοδορίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἔκδ. Ι' 6

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

παραλίαν τῆς νήσου, ἐνῶ ἡ βορειοδυτικὴ ἔμεινεν εἰς τοὺς Καρχηδονίους. Πρῶτοι ἔφθασαν οἱ Χαλκιδεῖς, οἱ ὁποῖοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ἔκτισαν τὴν Νάξον, κατόπιν τὴν Κατάνην, τοὺς Λεοντίνοὺς καὶ εἰς τὰς δύο παραλίας τοῦ στενοῦ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας τὸ Ρήγιον καὶ τὴν Ζάγκλην, ἡ ὁποία μετωνομάσθη Μεσσήνη, διότι ἀργότερα ἐδέχθη Μεσσηνίους φυγάδας. Ἐπειτα ἀπὸ 40 χρόνια ἦλθαν οἱ Κορίνθιοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἰδρῦσαι σπουδαίωτάτην ἀποικίαν εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν. Τὸ 730 π.Χ. ἰδρῦουν τὰς Συρακούσας, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν ἡ σημαντικωτάτη πόλις τῆς Δυτικῆς Μεσογείου. Ρόδιοι καὶ Κρητεῖς ἰδρῦουν ἀργότερα τὴν Γέλαν, ἡ ὁποία κτίζει τὸν Ἀκράγαντα, τὴν δευτέραν μετὰ τὰς Συρακούσας πόλιν τῆς Σικελίας, καὶ τέλος οἱ Χαλκιδεῖς ἰδρῦουν τὴν Ἰμέραν. Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἦσαν προωρισμέναι ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας νὰ γίνουν κατ' ἐξοχὴν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Ἐκεῖθεν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶναι σποραδικαὶ καὶ χάνονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀπεράντου βαρβαρικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὐξείνου, καὶ εἶναι σταθμοὶ ἐμπορικοὶ, ἀποικίαι ἐκμεταλλεύσεως.

Περὶ τὸ 600 π.Χ. οἱ Φωκαεῖς τῆς Μ. Ἀσίας ἰδρῦσαν τὴν Μασσαλίαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ τέγμα τῆς Μεσογείου, εἰς τὰς Ἡρακλείους στήλας, ὅπως ἔλεγαν

τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ. Ἐκεῖθεν τοῦ πορθμοῦ ἐκτείνεται ὁ ὠκεανός, ἀχανής, χωρὶς νήσους, μυστηριώδης. Οἱ ναυτικοὶ τῆς Μασσαλίας δὲν ὑποχωροῦν πρὸ τῆς τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως νὰ ἐξερευνήσουν τὸν ὠκεανόν. Ὁ Εὐθύμενης ἀκολουθεῖ τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ φθάνει εἰς τὴν Σενεγάλην, ὁ Πυθέας, ὁ μεγαλύτερος ἕλλην ἐξερευνητής, ἐξιχνιάζει τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται εἰς τὴν ὀμίχλην καὶ τὰ ρίγη τῶν βορείων θαλασσῶν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ζ'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν εἰς ἓνα κράτος, ἀλλ' ἔμειναν ἕως τὸ τέλος χωρισμένοι εἰς μικρὰς πολιτείας καὶ ζήτημα τιμῆς ἐθεώρουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Οἱ κυριώτεροι λόγοι τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι :

1. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε μία ἀρκετὰ ἐκτεταμένη πεδινὴ γῶρα, ἡ ὁποία νὰ ἀποκτήσῃ τόσῃν δύναμιν, ὥστε νὰ ἐνώσῃ ὅλον τὸ ἔθνος εἰς ἓνα κράτος. Ἀντιθέτως τὰ ὄρη, ἡ θάλασσα καὶ αἱ φάραγγες τῶν ποταμῶν χωρίζουν τὴν Ἑλλάδα εἰς πολλὰ διαμερίσματα ἀποκλεισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτὴ διάσπασις εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πολιτικὴν διάσπασιν.

2. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὸ σύστημα τῆς προσωπικῆς διοικήσεως, συνήθιζαν δηλαδὴ νὰ διαχειρίζωνται οἱ ἴδιοι τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους (δηλ. βουλευτάς, πληρεξουσίους κτλ.) ὅπως σήμερον. Ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος, ὅταν ἔχη μεγαλυτέραν ἔκτασιν.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ Ἑλλὰς ἔμεινε διηρημένη εἰς πολυάριθμα κράτη, τὰ περισσότερα πολὺ μικρὰ καὶ ἀδύνατα καὶ ὀλίγα μόνον ὀπωσδήποτε ἐκτεταμένα καὶ ἰσχυρά.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν διαφορὰν εἰς τὴν διάλεκτον καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον διεκρίνοντο εἰς τρεῖς φυλάς, τοὺς Ἀἰολεῖς, τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς Δωριεῖς.

Οἱ Αἰολεῖς κατεῦχαν τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνήκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Τένεδος καὶ ἡ Λέσβος, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκετο ἡ σημαντικώτερα αἰολικὴ πόλις Μυτιλήνη.

Οἱ Ἴωνες εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ μέσον τῆς παραλίας, δηλαδὴ εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καρίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, εἰς χώραν εὐφορον καὶ μὲ λαμπρότατον οὐρανόν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἴωνία. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνήκον εἰς αὐτοὺς ἡ Χίος, ἡ Σάμος καὶ αἱ Κυκλάδες. Οἱ Ἴωνες ἦσαν ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἀκμαιότερα ἑλληνικὴ φυλὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Περὶ τὸ 700 π. Χ. ἡ Ἴωνία ἀριθμεῖ 12 πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας σημαντικώτεραι εἶναι ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Χίος. Αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις προοδεύουν γρήγορα καὶ ἐνώνονται εἰς ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης, τὸ λεγόμενον Πανιώνιον.

Νοτίως τῆς Ἴωνίας δωριεῖς ἄποικοι ἰδρύνουν τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατ' ἀρχὰς 6, ἀργότερα ὅμως περιορίζονται εἰς 5, διότι ἡ σημαντικώτερα ἀπ' αὐτὰς Ἄλικαρνασσοῦς δέχεται τὴν Ἴωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ὀμιλεῖ τὴν Ἴωνικὴν διάλεκτον. Οἱ Δωριεῖς κατέχουν ἐπίσης τὴν νῆσον Ρόδον, τὴν Κῶ καὶ ἄλλας μικροτέρας, ἐνῶ εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν εἶχαν καταλάβει τὴν Κρήτην καὶ τὰ Κύθηρα. Ἡ δωρικὴ ἐξάπολις ἐνώνεται ἐπίσης εἰς ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Τριόπιου Ἀπόλλωνος.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἰδίως οἱ Ἴωνες ἀναπτύσσονται ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Αὐτοὶ πρῶτοι δημιουργοῦν ναυτικόν, ἐμπόριον, ἔχουν μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις καὶ ἀναπτύσσουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ μεγαλύτερόν της μέρος εἶ-

ναι γεωργική και ἀριστοκρατική και δι' αὐτὸ μένει ὀπίσω πολιτικῶς και πνευματικῶς. Ἡ παραλία της εἰς τὰ περισσό- τερα μέρη δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας και δὲν εὖνοεῖ τὴν ἀνά- πτυξιν τῆς ναυτιλίας. Ἐξαιρέσειν κάμνουν δύο πόλεις μόνον, ἡ Κόρινθος και ἡ Σικυών. Τὰ σημαντικώτερα διαμε- ρίσματα τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ Ἀργολίς, ἡ Μεσ- σηνία και ἡ Λακωνική.

Ἐνομαστή διὰ τὴν εὐφορίαν της ἡ Ἀργολίς, τὸ πολ- λύπυρον και ἱππόβοτον Ἀργος, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, εἶδεν ἐνδόξους ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀχαιῶν. Μετὰ τὴν δωρικήν κατάκτησιν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, οἱ Ἀχαιοί, ὑπεδουλώθησαν ὀνομασθέντες γυμνήται. Ἀλλὰ ἡ διά- κρισις μεταξὺ κατακτητῶν και ὑποτελῶν δὲν διετηρήθη ἕως τὸ τέλος, διότι εἰς πολλὰ μέρη ἐπεκράτησε τὸ ἀχαικὸν στοι- χεῖον, ἐπειδὴ ἦτο πολυπληθέστερον. Οἱ Δωριεῖς παρέμειναν γαιοκτῆμονες και ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν. Ἀλλ' οἱ ἀπό- γονοι τῶν Ἀχαιῶν δὲν ἀνέχονται τὴν κυριαρχίαν των και ἐξεγείρονται, ὅσα- κισ δίδεται εὐκαιρία. Τὸν ὄν αἰῶνα π.Χ. στασιάζουν ἐπανεπιλημμένως και προσπα-θοῦν νὰ ἐγκαταστήσουν τὴν δημοκρα- τίαν. Τὸ Ἀργος διετήρησε πάντοτε λεί- ψανα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων και ἀνέ- δειξε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους καλλιτέχνας τῆς Ἑλ- λάδος.

Νόμισμα Ἀργους

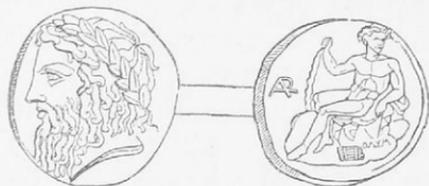
Ἡ Μεσσηνία δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναπτυχθῇ ὁμαλῶς, διότι οἱ Σπαρτιάται, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τὸν κίνδυνον νὰ ἐπικρατήσουν οἱ πολυπληθέστεροι Ἀχαιοὶ κάτοικοι τῆς χώρας, τοὺς ἐπολέ- μησαν μὲ πείσμα και κατώρθωσαν νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν.

Εἰς τὴν Λακωνικήν ἀνεπτύχθη τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Σπάρτη, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως.

Αἱ δυτικώτεροι χῶραι τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀχαΐα και Ἡλις, μένουν ἀγροτικαὶ και καθυστερημέναι και οἱ κάτοι- κοὶ της εἶναι κονιόποδες γεωργοὶ και κατοικοῦν εἰς

μικρὰ χωρία. Μόλις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, δηλαδή τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα, δημιουργεῖται ἀξία λόγου πόλις, ἡ Ἑλις. Ἄλλὰ πολλοὶ εὐγενεῖς τῶν Ἑλίων καυχῶνται ὅτι δὲν ἐπάτησαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν χώραν τῶν εἶδει τὸ μέγα προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ὀλυμπία.

Ἡ Ἄρκαδία, ὑψηλὸν καὶ ἀπόκεντρον ὄροπέδιον εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου, χωρὶς πρόσοψιν εἰς τὴν θάλασσαν, μέ-

Νόμισμα Ἀρκαδίας

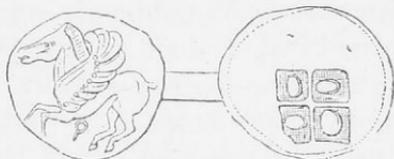
νει μία ἀπὸ τὰς πλέον καθυστερημένας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Μέχρι τέλους δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολιτικὴν ἐνότητα, αἱ πόλεις τῆς Τεγέα καὶ Μαντινεία, εἶναι ἀσήμαντοι, φιλονι-

κοῦν καὶ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ξένων. Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ χώραι (δηλαδή Ἀχαΐα, Ἑλις καὶ Ἀρκαδία) δὲν ἔλαβαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτε σημαντικὸν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ἡ Κόρινθος, ἡ περίφημος πόλις τοῦ ἰσθμοῦ, χρεωστεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς τοποθεσίαν, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Εἶναι κτισμένη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἰς τοὺς πρόποδας ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ ἀκρόπολις, ὁ περίφημος Ἀκροκόρινθος. Ἐχει δύο τεχνητοὺς λιμένας, τὸ Λεχαιοὺν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὰς Κεχρεᾶς εἰς τὸν Σαρωνικόν. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τόσον μικρά, ὥστε οἱ ναυτικοὶ συνεχίζουσι τὸ ταξίδι τῶν διὰ τῆς Κορίνθου. Διὰ νὰ ἀποφύγουν δηλαδή τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἰδίως τὸν ἐπικίνδυνον Μιλέαν, ἐκφορτῶνουν εἰς τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο λιμένας τὰ ἐμπορεύματά των καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ. Ὁ περίφημος τύραννος Περίανδρος ἐσκέφθη μάλιστα νὰ κατασκευάσῃ διώρυγα, διὰ νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο θαλάσσας. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο εὐκόλον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατεσκεύασεν ἕνα

ξύλινον δρόμον, τὴν διόλων, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυραν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν.

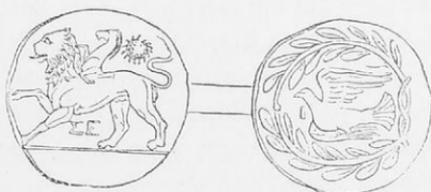
Τὴν πόλιν κυβερνᾷ μία δυνατὴ οἰκογένεια ἐφοπλιστῶν καὶ ἐμπόρων, οἱ **Βακχιάδαι**. Ἄλλ' ἔχουν ἀντίπαλον τὸν κατώτερον λαὸν καὶ ἰδίως τὸν ὄχλον τοῦ λιμένος. Συμβαίνουν πολιτικαὶ ταραχαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελεῖται ὁ **Κύψελος** καὶ γίνεται τύραννος (565 π.Χ.). Ὁ υἱὸς τοῦ **Περικλῆδος** ἐκυβέρνησε 44 ἔτη, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ ἡ Κόρινθος ἐπ' αὐτοῦ εἶδε λαμπρὰς ἡμέρας. Πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, δυνατὴ μὲ τὸν στόλον καὶ τὰς ἀποικίας τῆς, στολισμένη μὲ κτίρια μεγάλα καὶ μὲ ἔργα τέχνης, παρουσιάζεται κατὰ τὸν ἦον αἰῶνα ὡς μεγάλη κοσμοπόλις, ὡς τόπος πολυτελείας καὶ διασκεδάσεων.

Νόμισμα Κορίνθου

Τὰ κομψὰ ἀγγεῖα τῆς, τὰ ἀρώματα, τὰ περίφημα ἀπὸ οὐρείχαλκον κάτοπτρά τῆς καὶ ἄλλα εἶδη πολυτελείας εἶναι περιζήτητα καὶ φθάνουν ἕως τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Μεσογείου. Τὸν ἦον αἰῶνα δὲν ἔχει πλέον τυράννους καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ πλουσίους ἐμπόρους καὶ ναυτικούς.

Ἡ Σικυὼν, ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις τῆς

Νόμισμα Σικυῶνος

Πελοποννήσου, εἶναι μικρογραφία τῆς Κορίνθου. Ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς τυράννους τῆς, τοὺς **Ορθαγοδίδας**, καὶ ἀκμᾶζει ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸν ἦον π.Χ. αἰῶνα. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀποτελοῦν οἱ κατακτητὰὶ Δωριεῖς, τὴν δημοκρατικὴν τάξιν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν. Ἡ Σικυὼν κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους ἔχει ὀνομαστὴν σχολὴν γλυπτικῆς καὶ ἀναδεικνύει ἀξιολόγους ζωγράφους.

ΒΟΙΩΤΙΑ ΚΑΙ ΦΩΚΙΣ

Ἡ Βοιωτία εἶναι μία πεδιάς ἀρκετὰ ἐκτεταμένη καὶ εὐφορος, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπὸ βουνά. Ἔχει τρεῖς ἐξόδους εἰς τὴν θάλασσαν, μίαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δύο εἰς τοὺς δύο βραχίονας τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Ἀλλ' αἱ ἀκταὶ τῆς δὲν ἔχουν καλοὺς λιμένας. Διὰ τοῦτο οἱ Βοιωτοὶ δὲν διεκρίθησαν ὡς ναυτικοί. Ἡ χώρα εἶχε παλαιότατον πολιτισμόν. Κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ, ἀργότερα ἦλθαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς διεδέχθη τὸν αἰγαιακόν, ὅπως μαρτυροῦν διάφορα εὐρήματα, θολωτοὶ τάφοι κτλ. Οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι. ἀνemίχθησαν μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως προήλθε μικτὴ φυλὴ καὶ μικτὴ γλῶσσα. Οἱ Βοιωτοὶ δηλαδή, ὅπως καὶ οἱ Θεσσαλοὶ, ὠμίλουν τὴν αἰολικὴν. Ἀλλ' ἡ Βοιωτία, γεωργικὴ καὶ ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀνεπτύχθη πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν γείτονά της Ἀττικὴν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐχλεύαζον τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς παρέστησαν ὡς καλοθρεμμένους χωρικοὺς, οἱ ὁποῖοι μοναδικὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν καλοφαγίαν καὶ τὴν πλουσίαν ἐσοδείαν. Ἀλλ' ἡ Βοιωτία ἀνεδείξεν ἀξιολόγους ἀνδρας εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν.

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας φανερῶνει ἡ ἀνάπτυξις πόλεων, διότι ἐκτὸς τῶν Θηβῶν ἔχει καὶ ἄλλας ἀξιολόγους πόλεις, τὴν Χαϊρώνειαν, τὸν Ὀρχομενόν, τὴν Τανάγραν κτλ. Ἡ Βοιωτία ἐνώνεται εἰς ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦν δύο ἀρχηγοὶ ἐκλεγόμενοι δι' ἓν ἔτος οἱ λεγόμενοι Βοιωτάρχοι.

Ἡ Φωκίς, βορειοδυτικῶς τῆς Βοιωτίας, εἶναι ἡ χώρα μὲ τὰ ἀπόκρημα βουνὰ καὶ τὰς βαθείας καὶ στρογγυλὰς κοιλάδας. Εἰς τὰς κοιλάδας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι καλλιεργήσιμοι, ἔζησεν, ὁ φωκικὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἔμεινε γεωργικὸς καὶ κτηνοτροφικὸς, ἐκυβερνήθη ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας καὶ ἔλαβεν ἀσήμαντον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ πολὺ ἀργά. Ὅπως εἰς τὴν Ἡλιδα τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Φω-

κίδα σημασίαν ἔδωσε τὸ δεύτερον προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πεδιάδας, περικλειομένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, εἶναι μᾶλλον χώρα μεσογειακῆ, ψυχρὰ τὸν χειμῶνα, καυστικὴ τὸ θέρος, καὶ κάμνει ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ μόνη διέξοδος εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, ὅπου ἡ Θεσσαλία εἶχε τοὺς λιμένας της, τὴν Ἰωλκὸν κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, τὰς Παγὰς κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς. Παράγει ἀφθονα σιτηρὰ καὶ τρέφει δυναμαστοὺς ἵππους. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀξιόλογον ἵππικὸν ἔχουν μόνον οἱ Θεσσαλοὶ καὶ εἰς τοὺς πινελληνίους ἀγῶνας νικοῦν συνηθέστατα οἱ θεσσαλικοὶ ἵπποι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ὁ τόπος τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς μεγαλοκτηματίας εὐγενεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τόσοι δυνατοί, ὥστε ἰδρύνουν ἀληθινὸν κράτος καὶ δυναστείαν, ὅπως οἱ Ἀλενάδαι τῆς Λαρίσης καὶ οἱ Σκοπάδαι τῆς Κρανῶνος, ἐνῶ οἱ δουλοπάροικοι γεωργοὶ περνοῦν ἀθλίαν ζωὴν. Ἡ Θεσσαλία δὲν ἔχει μεγάλας πόλεις. Ἡ Φάρσαλος, ἡ Λάρισα; ἡ Κρανών, αἱ Φεραί, εἶναι ἀγροτικαὶ κωμοπόλεις. Ἐπίσης δὲν ἔχει πολιτικὴν ἐνότητα. Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἀργά, ἔμεινε πάντοτε χαλαρά. Οἱ εὐγενεῖς ἐκλέγουν ἓνα ἀνώτατον διοικητὴν τῆς ὁμοσπονδίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰσόβιος καὶ λέγεται ταγός. Ἄλλ' οἱ ταγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἡγεμόνες ἡμιβάρβαροι καὶ ἡ χώρα των ὡς ὑπόδειγμα κακοδιοικήσεως καὶ ἀναρχίας.

Γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ ἡ Θεσσαλία δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἀνέδειξεν ἀξιόλογον καλλιτέχνην ἢ συγγραφέα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἐκτείνεται ἡ Μακεδονία μὲ τὰ ὑψηλὰ βουνά της, τὰ ὁποῖα ἦσαν

καταπράσινα εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ μὲ τὰς εὐρουχώρους πεδιάδας τῆς, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ μεγάλους ποταμούς καὶ ἦσαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν εὐφορίαν των. Τὸ κλίμα καθὼς καὶ ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων διέφερον ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν διατηρεῖ τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔχει δύο κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἔχει βασιλέα ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ τὴν χώραν μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Αἱ πόλεις τῆς εἶναι ἀσήμαντοι, καθὼς καὶ ἡ πνευματικὴ τῆς ἀνάπτυξις. Οἱ Μακεδόνες δὲν διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ὅπως καὶ οἱ γείτονές των Θεσσαλοὶ, ἀλλὰ ἦσαν πολεμικοὶ καὶ ὀργανωτικοί. Μόλις τὸν 4ον π. Χ αἰῶνα ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ ἔπαιξαν σπουδαιότατον πρόσωπον.

Αἰτωλία-Ἀκαρνανία καὶ Ἠπειρὸς

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι, ἡ Αἰτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἠπειρὸς, ἔλαβαν ἀκόμη μικρότερον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὀρειναί, δύσβατοι, σκεπασμένοι ἀπὸ δάση, δὲν ἔχουν κατάλληλον λιμένα διὰ ναυτιλίαν, μένουσι κτηνοτροφικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ κυβερνῶνται ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἠπειρὸς ἀποκτᾷ σημασίαν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἐνῶ ἡ Αἰτωλία ἀποκτᾷ πόλεις καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναμίξεως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 7ον και 8ον ΑΙΩΝΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΘΡΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ 8ον αἰῶνα, ὅλη ἡ Ἑλλάς εἶναι γεωργικὴ καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐπικεφαλῆς τὸν βασιλέα. Ἐπὶ τὸν 7ον αἰῶνα εἰς πολλὰ μέρη ἀρχίζει τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ξένας χώρας καὶ ζωογονεῖται ἡ ναυτιλία καὶ ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν προηγοῦνται αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ Μίλητος γίνεται ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Αἴγινα. Τοιοῦτοτρόπως γίνεται κάτι πολὺ σημαντικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τώρα ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἕνα ἄλλο μέσον νὰ κερδίζουσιν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν των, ἐνῶ ἕως τότε οἱ ἀκτῆμονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς αὐτῆς ἦτο ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νέα κοινωνικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων, βιομηχάνων καὶ ναυτικῶν, ἡ λεγομένη *ἀστικὴ τάξις* ἢ ὁ *δημος*, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πολυπληθεστέρα καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κυβερνήσιν τοῦ κράτους.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τόσῃν μεγάλην ἔκτασιν πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Τὰ κυριώτερα ἀποτελέσματά της εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἡ ἐξάπλωσις εἰς τὰς ἀποικίας, δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κώμας. Ὅσαι ἀπ' αὐτὰς ἀνῆκον εἰς μίαν φυλήν, ἀνεγνώριζαν τοὺς ἰδίους ἄρχοντας, ἀπετέλουν δηλαδή ἐν κράτος. Ἄλλ' ὁ σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν ἦτο χαλαρός. Τὸν τύπον αὐτὸν τοῦ χαλαροῦ κράτους διετήρησαν τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, ἡ βόρειος καὶ δυτικὴ Ἑλλάς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ κώμαι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα των. Διὰ τοῦτο εἰς θέσεις κεντρικᾶς, ἰδίως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀκροπόλεων, ἐδημιουργήθη τόπος ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀγορὰ, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἡ πόλις. Ἄλλ' ἡ ἀγορὰ ἔμεινε πάντοτε τὸ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὁ τόπος τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων.

Εἰς τὴν πόλιν συγκεντρώνονται εἴτε θεληματικῶς εἴτε μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἄρχοντος οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὰ περὶχωρα καὶ τοιουτοτρόπως εἰς πολλὰ μέρη ὁλόκληρος περιφέρεια ἐνώνεται ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς πόλεως. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος σ υ ν ο ι κ ι σ μ ὁ ς. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὸ ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Θησεύς, ὅπως γράφει ὁ ἱστορικός Θουκυδίδης: *καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν οὔσαν ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον ξυνώκισε πάντα*.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μία περιοχὴ δηλαδή συγκεντρωμένη ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς πόλεως, ἡ πόλις κράτος, καὶ πόλις εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατήντησε νὰ σημαίνῃ κράτος. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἔχουν αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ναυτικαὶ περιφέρειαι, ἡ Μικρασιατικὴ Ἑλλάς, ἡ Σικελία, γενικῶς αἱ ἀποικίαι καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἰδίως ἡ Ἀττικὴ. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πολυανθρωπότερα, πλουσιότερα καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένα.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἔχουν βασιλεῖς. Ἀργότερα οἱ εὐγενεῖς καταργοῦν τὴν βασιλείαν καὶ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι. Τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἡ βασιλεία ἔχει καταργηθῆ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ διατηρεῖται μόνον εἰς τὰ σύνορα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κύπρον, ἐνῶ οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπὸ τότε κυβερνοῦν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται, ὅπως λέγουν, ἀριστοκρατικόν.

Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ χρήματος, μὲ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, ὅπως λέγομεν σήμερον, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μοιράζουσαν μὲ αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνοῦν πάντοτε οἱ ὀλίγοι, τὸ πολίτευμα λέγεται ὀλιγαρχικόν.

Οἱ ἔμποροι ὅμως, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι, οἱ κάτοικοι γενικῶς τῶν πόλεων, μὲ μίαν λέξιν ὁ δῆμος, θέλουσαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀρχίζει σφοδρὸς ἀγὼν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ταράσσονται ἀπὸ πολιτικὰς ἔριδας, ἀπὸ τὰς στάσεις, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατίαν. Ἡ πρόοδος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐπέρασεν ἐνδιαμέσους σταθμούς. Ὁ λαὸς κατ' ἀρχὰς εἶχε μικρὰς ἀπαιτήσεις. Ζητεῖ γραπτὸς νόμους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν αὐθαρεσίαν τῶν εὐγενῶν, διότι τὰ δικαστήρια ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδίκαζον δῆθεν κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, δηλαδὴ κατὰ τὸ συμφέρον των. Τὸν 7ον αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνεται προσπάθεια καταγραφῆς τῶν νόμων. Συνήθως ἐκλέγουσαν ἓνα ἐπιφανῆ πολίτην καὶ ἀναθέτουσαν εἰς αὐτὸν νὰ γράψῃ τοὺς νόμους.

Ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς νομοθέτας εἶναι ὁ Ζάλευκος, ὁ ὁποῖος ἔβαλε νόμους εἰς τοὺς Λοκροὺς

τῆς Κάτω Ἰταλίας, Ὀνομαστότερος ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῆς Κατάνης Χαρώνας, τοῦ ὁποίου ἡ νομοθεσία εἰσήχθη εἰς πολλάς πόλεις. Ἀξιόλογοι νομοθέται εἶναι ἐπίσης ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Φεΐδων τῆς Κορίνθου, ὁ Πιττακὸς τῆς Μυτιλήνης. Αἱ νομοθεσίαι αὐταὶ ὁρίζουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος, πῶς νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τοὺς πολίτας καὶ συγχρόνως περιέχουν διατάξεις διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων, διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὅλα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἀπέκτησαν γραπτὴν νομοθεσίαν καὶ μόνον ἡ Σπάρτη ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰς παλαιὰς συνθηθείας.

Αἱ νομοθεσίαι ὅμως δὲν ἔφεραν τὴν γαλήνην. Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη φιλόδοξοι ἄνθρωποι ἀνήκοντες συνήθως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δήμου, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τὴν κάμουν κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τύραννοι καὶ ἡ ἐξουσία των ὀνομάζεται τυραννίς.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν ἄνθρωποι εὐφρεῖς καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐκυβέρνησαν εὐνοϊκὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ ἰδίως ἐφρόντισαν διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλ' ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῶν τυράννων εἶναι ὅτι ἀπήλλαξαν τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας μεγάλας ἐκτάσεις καὶ τὰς ἔδωσαν εἰς τοὺς γεωροῦς. Διὰ τοῦτο εἶχαν ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐσυκφάντησαν καὶ τοὺς ἐδυσφήμησαν μὲ ὅλα τὰ μέσα. Ἐπίσης θανάσιμον ἐχθρὸν εἶχαν οἱ τύραννοι τὴν ἀριστοκρατικὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ τύραννοι ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ὀνομαστοί, ὅπως ὁ Περίανδρος τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὶ τύραννοι τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἡ τυραννίς ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας καὶ εἶναι συνήθως προάγγελος τῆς δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

“Οπου ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, κατέλυσεν τὴν κυριαρχίαν τῶν εὐγενῶν καὶ κατήργησε τὴν διάκρισιν τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν. Ἡ γῆ ἐμοιράσθη εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐσχηματίσθησαν μικρὰ κτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔζων οἱ ἀγρόται μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν ὡς ἐλεύθεροι γεωργοὶ μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερα καὶ ἠὔξησεν ἡ ἀπόδοσίς της. Παράλληλως ἐπροώδευσεν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Παρατηρήθη τότε ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἐγινε χρῆσις δούλων. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο κυρίως βιομηχανία δούλων.

Πολιτικῶς οἱ κάτοικοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνεδριάσεις, συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐξέλεγαν τοὺς ἄρχοντας. Κυρίαρχος εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις εἶναι ὁλόκληρος ὁ λαὸς καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὁ ἴδιος ἀπ’ εὐθείας καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας δημοκρατίας.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν ἐξύπνησε τὸ πνεῦμα. Ὁ Ἕλληνας τοῦ βίου π. Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς τὸ συμπόσιον, πίνει τὸν οἶνον καὶ ἀκούει τὰς μυθικὰς διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν βασιλέων καὶ τὴν θεϊκὴν καταγωγὴν των. Ἡ γαλήνη ἐκεῖνη ἐταράχθη, ὁ ἄνθρωπος ἐγινεν ἀπαιτητικώτερος καὶ ἀνήσυχος. Δὲν ἱκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν μυθολογικὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ κόσμου. Ἐξετάζει μὲ τὸ λογικόν του ὅσα βλέπει γύρω του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ μὲ φυσικὰ αἷτια. Ὁ 7ος καὶ 6ος π. Χ. αἰὼν εἶναι ἐποχὴ μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως. Τέχνη, γράμματα, ἐπιστῆμαι προοδεύουν πολὺ καὶ προετοιμάζεται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τὸν βίου π. Χ. αἰῶνα.

ΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν πρώτη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀκμᾶζει ἡ Ἰωνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ πρῶτος Χ. Θεοδορίδου—Α. Λαζάρου. Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδ. Ι' 7

ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐξύμνησαν τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ τὸν διαυγῆ οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος γράφει: οἱ Ἰωνεῖς αὐτοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ Πανιώνιον, ἔκτισαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν λαμπρότατον οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ ὠραιότερον κλίμα τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἀκμάζει εἰς τὰ ἰωνικὰ παράλια καὶ ἀναπτύσσονται ἐκεῖ ἀξιόλογοι πόλεις.

Κατὰ τὸν βον π Χ. αἰῶνα πρότυπον ἰωνικῆς πόλεως εἶναι ἡ Μίλητος. Οἱ τέσσαρες ὄρμοι τῆς παρέχουν ἀσφαλὲς ἄσυλον εἰς τὸ ναυτικόν. Ἡ καρδιὰ τῆς πόλεως εἶναι ὁ μέγας λιμὴν, τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον φυλάττουν δύο τεράστιοι λέοντες. Τρεῖς σειραὶ προκυμαιῶν καὶ στοῶν περιβάλλουν τὸν λιμένα καὶ ἀνωθεν δεσπόζει ὁ ναὸς τοῦ Δελφίνου Ἀπόλλωνος. Ἡ Μίλητος, ὅπως καὶ ἄλλαι ἰωνικαὶ πόλεις, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος, εἶναι μεγάλη κοσμοπόλις, εἰς τὴν ὁποίαν συναντῶνται ἀνθρώποι ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ πλούσιοι ἔμποροι ἐπιδεικνύουν τὴν πολυτέλειάν των.

Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς Ἰωνίας. Ἡ ἀριστοκρατία κατελύθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Οἱ γλύπται τῆς Σάμου καὶ τῆς Χίου κατασκευάζουν ὀνομαστὰ ἔργα. Περίφημος εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν γυναικῶν τῆς Ἰωνίας. Ὁ ἑλληνικὸς νοῦς ἐξύπνησε πρῶτην φορὰν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος περιοδεύει πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ μαθητὴς του Ἀναξίμανδρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυκλική καὶ ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἡ Ἰωνία ἔχει ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, οἱ ὅποιοι δημιουργοῦν τὸν πεζὸν ἰωνικὸν λόγον, τὴν κοινὴν ἰωνικὴν ὅπως ἔλεγαν, δηλαδὴ τὴν πρῶτην γραφομένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συγγραφέων τῆς Ἰωνίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ λόγιοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σικελίας γράφουν τὴν Ἰωνικὴν.

Ἄλλ' αἱ βάσεις τοῦ ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ

στερεαί, διότι οἱ Ἴωνες κατοικοῦν στενήν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ζοῦν πολυάριθμα ἔθνη, τὰ ὅποια εἶναι ἐπικίνδυνοι γείτονες. Ἀπὸ τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας καὶ τὸ 526 π.Χ. ὑποτάσσονται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Κῦρον. Πολλοὶ μεταναστεύουν τότε καὶ οἱ καλλιτέχνη καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ξένου, διασκορπίζονται εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Χῖοι καὶ Σάμιοι γλύπτει ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μεταδίδουν ἐκεῖ τὴν τέχνην των. Ὁ Σάμιος Πυθαγόρας, ὁ ἐπιβλητικώτερος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ἰωνικὸς πολιτισμὸς μαραίνεται, ἀλλὰ μὲ τὴν διασπορὰν αὐτὴν τὸ ἰωνικὸν πνεῦμα εἰσέρχεται παντοῦ καὶ ζωογονεῖ τὴν Ἑλλάδα.

ΑΚΜΗ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἦσαν προωρισμένοι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν νὰ προοδεύσουν πολὺ καὶ νὰ εὐτυχήσουν. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν εὖρει ἐδῶ μίαν χώραν ἐντελῶς ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν των, ἀλλ' ἀσυγκρίτως εὐφορωτέραν.

Αἱ ἀποικίαι κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωργικαὶ καὶ ἀντλοῦν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως ἀνέπτυξαν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας προηγοῦνται τῆς κυρίως Ἑλλάδος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις καταλύεται ἡ ἀριστοκρατία καὶ τὴν ἐξουσίαν καταλαμβάνουν ἰσχυροὶ τύραννοι, οἱ ὅποιοι ἐτοιμάζουν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἡ Σικελία ἔχει ὀνομαστοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων (489-472) καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων (485-477) συνενώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Σικελίας εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Ἡ ἔνωσις καὶ συνεργασία των σφίξει τοὺς Ἕλληνας τῆς νήσου εἰς μίαν κρίσιμον στιγμὴν, ὅταν δηλαδὴ

οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν περιφημον μάχην πλησίον τῆς Ἰμέρας (479) ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδρομείς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος Ἰέρων συνήνωσε τὰ δύο κράτη καὶ ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Δύσεως. Ἡ αὐλή του εἶναι ὀνομαστή διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ὁ ἀθηναῖος ποιητὴς Αἰσχύλος, ὁ θηβαῖος Πίνδαρος, ὁ δημιουργὸς τῆς σικελικῆς κωμωδίας Ἐπίχαρμος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ρητορικῆς Κόραξ, συναντῶνται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου καὶ εὗρισκουν θερεμὴν ὑποδοχὴν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ὠριμάζονται ἐνωρίτερα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ κυρίως ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περιφημοὶ σοφισταί, οἱ γνησιώτεροι ἀπόστολοι τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οἱ ἄποικοι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐδέχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰωόνων. Ἴωνες σοφοί, ὅπως ὁ περιφημὸς Πυθαγόρας καὶ ὁ Ξενοφάνης, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἀποικίας καὶ μετέδωσαν τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκαλλιιεργήθησαν τὰ μαθηματικά, ἡ ρητορικὴ, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κλπ.

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτυχίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς τέχνης. Τὰ ἐρεῖπια τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τοῦ Σελινοῦντος εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑψοῦνται διατηρούμενοι εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν ἀξιόλογοι ναοὶ δωρικῶν ρυθμῶν. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ κολοσσιαῖον. Γενικῶς οἱ σικελιώται Ἕλληνες ἔχουν ἓνα εἶδος ἀμερικανισμοῦ. Συνηθίζουν νὰ βλέπουν ὅλα μεγάλα, ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Ἡ τέχνη των δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος παρουσιάζει ὅλον του τὸ μεγαλεῖον. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία περιοριζέτο ἄλλοτε εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἔχει ἐξελθῆ τῶρα ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γι-

βραλιάρ. Ὅλα τὰ παραλία ἔχουν σκεπασθῆ ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐκτάσεις ὁμιλεῖται ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ἀκμαῖα κέντρα τοῦ ἐλληνισμοῦ.

Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι γεμάτος νεότητα καὶ σφοῖγος. Ἡ δραστηριότης καὶ ἐργατικότης του δὲν ἔχουν ὅρια. Οἱ Ἕλληνες εὐρίσκουν διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τοὺς μεγάλους θαλασσινοὺς δρόμους διασταυρῶνονται τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξένων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὐξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, ἔχουν στολισθῆ μὲ ναοὺς καὶ ἄλλα κτίρια ἐλληνικά, τὰ ὁποῖα χαιρετοῦν οἱ ναυτικοὶ ὡς γνῶριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς Μεσογείου ἀκούεται ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ περνοῦν τὰ ἐλληνικὰ νομίσματα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι λαοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀπομιμηθοῦν τὰ ἐλληνικὰ ἥθη καὶ ἐξυπνοῦν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἀνήρχετο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ὁ ἐλληνικὸς κόσμος ἔχει ἓνα σημεῖον πολὺ ἀδύνατον. Οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος κατέχουν στενήν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν κατέχεται ἀπὸ πολυαρίθμους βαρβαρικὰς φυλὰς καὶ πολλάκις ἀπὸ ἰσχυροὺς λαοὺς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ κίνδυνον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀδυναμίας τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου. Ἡ δευτέρα, ἡ μεγαλυτέρα ἴσως, εἶναι, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ διαίρεσις εἰς πολὺ μικρὰ κράτη. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀκμὴ τοῦ ὠραίου αὐτοῦ κόσμου δὲν ἦτο πολὺ μακρά.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ'

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Φαίνεται ότι οἱ Ἕλληνες εἰς παλαιότερους χρόνους εἶχαν ἄπλουστέραν καὶ λαϊκωτέραν θρησκείαν. Ἴσως ἐλάτρευον λί-

Ζεὺς καὶ Τυφῶν

ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τῆς Χαλκίδος—Μόναχον
Ὁ Ζεὺς κεραυνοβολεῖ τὸν τερατόμορφον γίγαντα.

θους καὶ ζῶα, ὅπως πολλοὶ πρωτόγονοι λαοί, καὶ ἔδιδαν μεγάλην πίστιν εἰς τὴν μαγείαν. Ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι εἰς πολλὰ μέρη ἐλάτρευον δύο μεγάλας θεότητας, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν.

Ἀργότερα ἤλλαξεν ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν ἐφαντάσθησαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς πάλην μεταξὺ τῶν θεῶν. Ὁ Ζεὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νέων θεῶν συντρίβει τοὺς παλαιοὺς τερατομόρφους θεοὺς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γίγαντας, καὶ κατακρημνίζει αὐτοὺς εἰς τὰ Τάρταρα. Ἀπὸ τότε βασιλεύουν οἱ νέοι, οἱ ἀνθρωπόμορφοι ἑλληνικοὶ θεοί.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κυρίως λατρεία τῆς φύσεως. Προσωποποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὸν ἥλιον, τὸν ὠκεανόν, τοὺς ποταμούς, τὰς πηγὰς, τὴν βροντὴν, τὴν τρικυμίαν, τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχὰς. Φαντάζονται ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἀόρατα καὶ μυστηριώδη ὄντα, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους. Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων λοιπὸν εἶναι φυσιοκρατία καὶ ἀνθρωπομορφισμός. Ἀργότερα οἱ θεοὶ γίνονται προσωποποιήσεις ἡθικῶν δυνάμεων. Ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος ἀρχικῶς, προσωποποιεῖ τὴν φρόνησιν, τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν καὶ μακροθυμίαν, ἡ Ἀθηνᾶ, προσωποποιήσις τῆς θυέλλης κατ' ἀρχάς, γίνεται θεὰ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου, γίνεται θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Τέλος οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν τοὺς νεκροὺς καὶ πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐτιμήθησαν ἰδιαιτέρως ὡς ἥρωες καὶ ἡμίθεοι.

Οἱ θεοὶ

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν πολλοὺς θεοὺς. Περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν θεῶν διηγήθησαν διάφοροι μύθοι, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ εὐκίνητον πνεῦμα καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔδωσαν ἀσύγκριτον καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὡραιότερας διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβαν ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν εἶναι ὡραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Ὁμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους καὶ ζοῦν ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι, ὡραιότεροι καὶ ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν, ζοῦν μακάριοι, τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ καὶ μαγεύονται προπάντων ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Εἶναι ὅλοι χαριτωμένοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ἢ κακόψυχον οὔτε ἐχώρισαν τὸν κόσμον εἰς δύο βασιλεία, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτός καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ σκότους, εἰς θεοὺς

ἀγαθοποιούς καὶ εἰς θεοὺς κακοποιούς. Οἱ θεοὶ δυσαρεστοῦνται, θυμώνουν καὶ ἠμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εὐκόλα ἀλλάζουν γνώμην καὶ ἐξευμενίζονται μὲ θυσίας καὶ προσευχάς.

Οἱ ὠρατοὶ ἀνθρωπόμορφοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος
Ἄπολλων Κιθαρῳδός
Ρώμη, Βατικανόν

Ἄρτεμις
Παρίσιον, Λουβρον

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἄλλοι ζοῦν εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοι εἰς τὴν γῆν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς.

Οἱ μεγαλύτεροι ἑλληνικοὶ θεοὶ εἶναι προσωποποιήσεις τῶν οὐρανίων φαινομένων καὶ δι' αὐτὸ κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ εἰς τὸν Ὀλυμπον, τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βουνά.

Ὁ Ζεὺς, ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐξουσιάζει τὸν οὐρανόν, μαζεύει τὰ σύννεφα, ἀστράφτει καὶ στέλλει τὴν βροχὴν. Ὁ ἀδελφός του Ποσειδῶν, ἐξουσιάζει τὴν θάλασσαν. Εἶναι μεγαλοπρεπὴς ὅπως ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ἔχει ἕκ-

φρασιν αὐστηροτέραν. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἄτακτα καὶ τὰ γένεια του πυκνά. Κρατεῖ τὴν τρίαιναν, μὲ τὴν ὁποίαν ταράσσει τὴν θάλασσαν, προκαλεῖ τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς σεισμούς. Ἡ **Ἥρα** εἶναι σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τοῦ γάμου. Ἡ **Ἑστία** εἶναι προστάτις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ λατρεύεται εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, ὅπου ἔχει ἰδιαίτερον βωμόν. Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπίσης ζῆ ὁ ὠραιότερος ἀπὸ τοὺς θεούς, ὁ **Ἀπόλλων**. Εἶναι κάτασπρος, ὑψηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ γύρω εἰς τὴν ὠραίαν κεφαλὴν του εἶναι χυμένον χαριτωμένον φῶς. Στεφανωμένος μὲ κλάδον δάφνης παίξει τὴν κιθάραν, ἐνῶ τραγουδοῦν αἱ ἑννέα οὐράναι κόραι, αἱ **Μοῦσαι**. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἄσμα τῶν Μουσῶν χύνει φαιδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν Ὀλυμπον, φθάνει ἕως τὴν γῆν καὶ ἡσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ **Ἄρτεμις**, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶναι σεμνὴ καὶ εὐγενῆς κόρη, γεμάτη ζωὴν καὶ εὐκινήσιαν καὶ ἀγαπᾷ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγιον. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει καὶ τὸν ταχυδρόμον του. Εἶναι ὁ **Ἑρμῆς**, εὐκίνητος, ζωηρός, φορεῖ πτερωτὰ πέδιλα μὲ τὰ ὁποῖα πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ βουνὰ καὶ θάλασσας. Εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, υἱὸς τοῦ Διὸς, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλην μητέρα Ἀνακατεύεται εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τοὺς νεκρούς. Ὁ Ἑρμῆς εἶναι ὁ ψυχοπομπὸς θεός. Ἡ **Ἀθηνᾶ** εἶναι θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Αὕτη προστατεύει

Ἡ Ἀθηνᾶ Παρθένε
μαρμαρίνον ἄγαλμα
Νεάπολις

τὰς Ἀθήνας καὶ κάμνει τοὺς Ἀθηναίους εὐφρευεῖς καὶ δραστη-
ρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν Ὀλυμπον ζῆ ἐπίσης καὶ ὁ θεὸς τοῦ πο-
λέμου **Ἄρης**. νέος μὲ γιγάντιον σῶμα, πάνοπλος, ἀγριωπός.
Οἱ θεοὶ τὸν μισοῦν, διότι τοῦ ἀρέσουν αἱ φιλονικίαι. Ἡ
Ἀφροδίτη εἶναι θεὰ τῆς γυναικείας καλλονῆς καὶ ἐλέγετο ὅτι
ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν ἄφρον τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἀπαράμιλλον
τὸ κάλλος τῆς. Ὁ **Ἥφαιστος** εἶναι ὁ τεχνίτης τοῦ Ὀλύμπου
καὶ αὐτὸς κατεσκεύασεν ὥραϊα ἀνάκτορα δι' ὅλους τοὺς θεοὺς.
Εἶναι χωλὸς καὶ ἐργάζεται σκονισμένος καὶ καπνισμένος εἰς
τὰ ὑποχθόνια ἐργαστήριά του, ὅπου κατασκευάζει τοὺς κεραυ-
νοὺς τοῦ Διός. Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπίσης ἐτοποθέτησαν οἱ
Ἕλληνας τὴν **Δήμητραν**, τὴν μεγάλην θεὰν τῆς γῆς.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοὶ, τοὺς ὁποίους λα-
τρεῦνουν οἱ Ἕλληνας ἰδιαίτερος.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ἐκτὸς τῶν Ὀλυμπίων ὑπάρχει πλῆθος θεῶν εἰς τὴν γῆν,
εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰ ὑποχθόνια. Ἡ μεγαλύτερα καὶ
ἀρχαιότερα ἀπὸ τὰς θεὰς τῆς γῆς εἶναι ἡ **Δημήτηρ**, προσω-
ποποιήσις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καὶ
τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν. Εἶναι ἀπαρηγόρητος, διότι ὁ θεὸς τοῦ
Ἄδου Πλούτων ἤρπασε τὴν θυγατέραν τῆς, τὴν **Κόρην**, τὴν
θεὰν τῆς ἀνθήσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἔχη σύζυγόν του.
Ἐμεσολάβησεν ὁ Ζεὺς καὶ ἔγινε συμφωνία νὰ ἐπανέρχεται
τὴν ἀνοιξιν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν χειμῶνα νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὰ
θλιβερά ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος, ὅπου βασιλεύει μὲ τὸ ὄνομα
Περσεφόνη. Ἄλλ' ὁ λαϊκώτερος θεὸς τῆς γῆς εἶναι ὁ **Διόνυ-
σος**, ὁ θεὸς τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ τρυγητοῦ, ὁ ὁποῖος περι-
φέρει τοὺς θορυβώδεις χοροὺς του συνοδευόμενος ἀπὸ Σ α τ ὕ-
ρ ο υ ς καὶ Σ ε ι λ η ν ο ὕ ς.

Ἐπίσης ἡ θάλασσα ἔχει τοὺς θεοὺς τῆς. Ἐκτὸς τοῦ Πο-
σειδῶνος εἶναι ἡ **Ἀμφιτριτη**, ἡ σύζυγός του, ἡ ὁποία προσω-
ποποιεῖ τὴν θάλασσαν τῆς παραλίας. Ὁ γέρον **Νηρεὺς** ἀντι-
προσωπεύει τὴν γαλήνην, ἡ **Θέτις** ἐπιτηρεῖ τὴν ἐκβολὴν τῶν
ποταμῶν

Εἰς τὸν Ἄδην βασιλεύει ὁ **Πλούτων** ἢ **Ἄδης** ἀδελφός.

τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸν Ἄδην φαντάζονται ὡς κοῖλον καὶ βαθὺ σπήλαιον ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς τὸ ὁποῖον καταβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο **Ταίναρον**. Τὴν εἴσοδον φυλάττει τερατόμορφος κύων, ὁ **Κέροβρος**. Οἱ νεκροὶ διέρχονται δύο σκοτεινοὺς καὶ ἡσύχους ποταμοὺς καὶ τὴν λίμνην Ἄχερουσίαν ἐπιβαίνοντες εἰς τὸ ἀκάτιον τοῦ **Χάρωτος**.

Εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ζοῦν πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι θεοὶ καὶ θεαί. Εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ **Νύμφαι**. Κάθε δένδρον, κάθε πηγὴ, κάθε ρεῦμα, ἔχει τὸν θεὸν του. Ὁ ἀρχαῖος φαντάζεται ὅλα ἔμφυχα γύρω του, ὅλα γεμᾶτα μάτια καὶ αὐτιά. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόϊσμα τῶν δένδρων, οἱ μακρινοὶ ψίθυροι, τοὺς ὁποίους ἀκούομεν κατὰ τὰς εἰρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως, εἶναι ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ ἄσμα καὶ τὸν χορὸν τῶν νυμφῶν. Εἰς τὰ ἡσυχὰ παραλία, εἰς τὰς ἐρημικὰς νήσους, εἰς τὰ σπήλαια τῆς παραλίας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κατοικοῦν αἱ **Νηρηίδες**. Αὗται ἡσυχάζουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὁποῖα σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τριαινάν του.

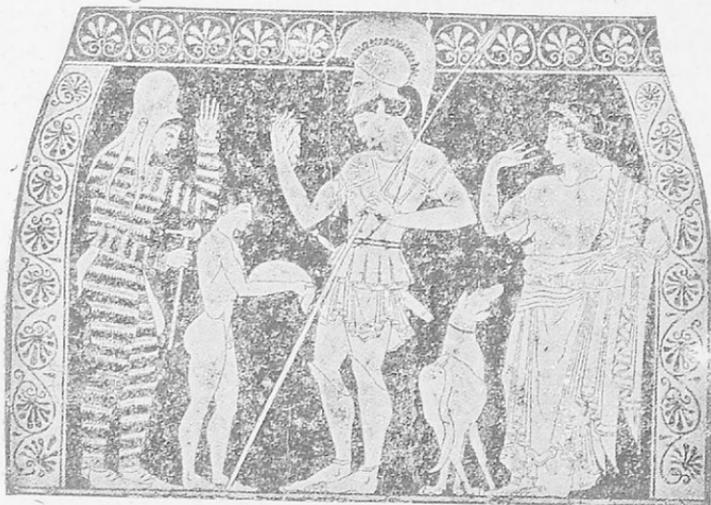
ΟΙ ΗΡΩΕΣ

Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην αἰσθάνεται μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Πιστεύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὸν Ἄδην, ὅτι ἀποκτοῦν θεϊκὴν δύναμιν καὶ ἡμῶν νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν. Νομίζει ἐπίσης ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοικίαν των καὶ δι' αὐτὸ προσφέρει κανονικῶς θυσίας καὶ χοάς. Τόπος λατρείας τῶν νεκρῶν εἶναι ἰδιαιτέρον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ἡ λεγομένη Ἑστία, καὶ ἱερεὺς ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἢ ὁ πρεσβύτερος υἱός.

Πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, πρόγονοι βασιλικῶν γενῶν, ἰδρυταὶ πόλεων, περίφημοι πολεμισταί, ἐλατρεύθησαν εἰς περισσότερα μέρη καὶ οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτοὺς ἥρωας καὶ ἡμιθέους, διότι ἐπίστευσαν ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἦτο θεός, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν πανελλήνιοι ἥρωες, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Οἰδίπους, ὁ Ἰάσων κ. ἄ. καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Τρωικοῦ πολέμου

ΗΘΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διεσκορπισμένοι εις ὄλην τὴν Μεσόγειον, διηρημένοι εις ἄπειρα κράτη οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εις μίαν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου οἱ Ἕλληνες, τὸ ἔ λ λ η ν ι κ ὸ ν ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὴν φυλὴν, τὴν ὁποίαν συνδέουν ἀδιάσπαστοι ἠθικοὶ δεσμοί. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ γλῶσσα καὶ τὰ κοινὰ

Σπλαγχνοσκοπία, ἀπὸ ἓνα ἀττικὸν ἀγγεῖον τοῦ 5ου αἰῶνος
Βίτριμπουργ, Μουσεῖον.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτίμων τοὺς θεοὺς των μὲ προσευχάς, θυσίας καὶ ἄλλας προσφοράς. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζῶων ἐμάντευαν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν μίαν σκηνὴν οἰκογενειακὴν Ὁ σύζυγος εἶναι ἔτοιμος νὰ φύγῃ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε θυσίαν. Ἀριστερὰ ὁ σκύθης, ὁ ὁποῖος ἐσφάξε τὸ ζῶον, καὶ ὁ μικρὸς κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας τὰ σπλάγχνα. Δεξιὰ ἡ σύζυγος καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ.

ἔθιμα, τὸ ὄμαιμον, ὁμόγλωσσον, τὰ κοινὰ ἰδρύματα θεῶν, αἱ κοιναὶ θυσίαι, τὰ ὁμότροπα ἤθη, ὅπως εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μίαν περίφημον ἀπάντησίν των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Παρ' ὅλας τὰς τοπικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες ἔχουν μίαν κοινήν πανελλήνιον θρησκείαν, οἱ κυριώτεροι θεοὶ εἶναι θεοὶ ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ λατρεύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἔχουν κοινούς ναοὺς, κοινὰ προσκυνήματα, ὅπου συνέρχονται κατὰ περιόδους, διὰ νὰ τελέσουν ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας.

Ἐπίσης παρὰ τὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες συν-ενοοῦνται μεταξύ των. Μάλιστα ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τείνουν νὰ ἐξαφανίσουν τὰς τοπικὰς διαφορὰς καὶ νὰ δημιουργήσουν μίαν κοινήν πανελλήνιον γλῶσσαν. Ἡ γραφομένη τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἡ ἰωνικὴ τὸν βον αἰῶνα, ἡ ἀττικὴ ἀπὸ τὸν ὄν αἰῶνα καὶ κατόπιν. Τὰ συγγράμματα, εἰς ὅποιανδήποτε διάλεκτον καὶ ἂν γράφονται, ἀναγι-νώσκονται εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἐπίσης κοινὰ ἥθη, διὰ τὰ ὅποια εἶναι ὑπερήφανοι. Πολὺ ἐνωρὶς ἔπαυσαν νὰ ὀπλοφοροῦν, ἡ ζωὴ των ἔγινεν ἡμερωτέρα καὶ ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ θέσις τῆς γυναι-κὸς καὶ τῶν τέκνων εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἄλ-λους λαοὺς.

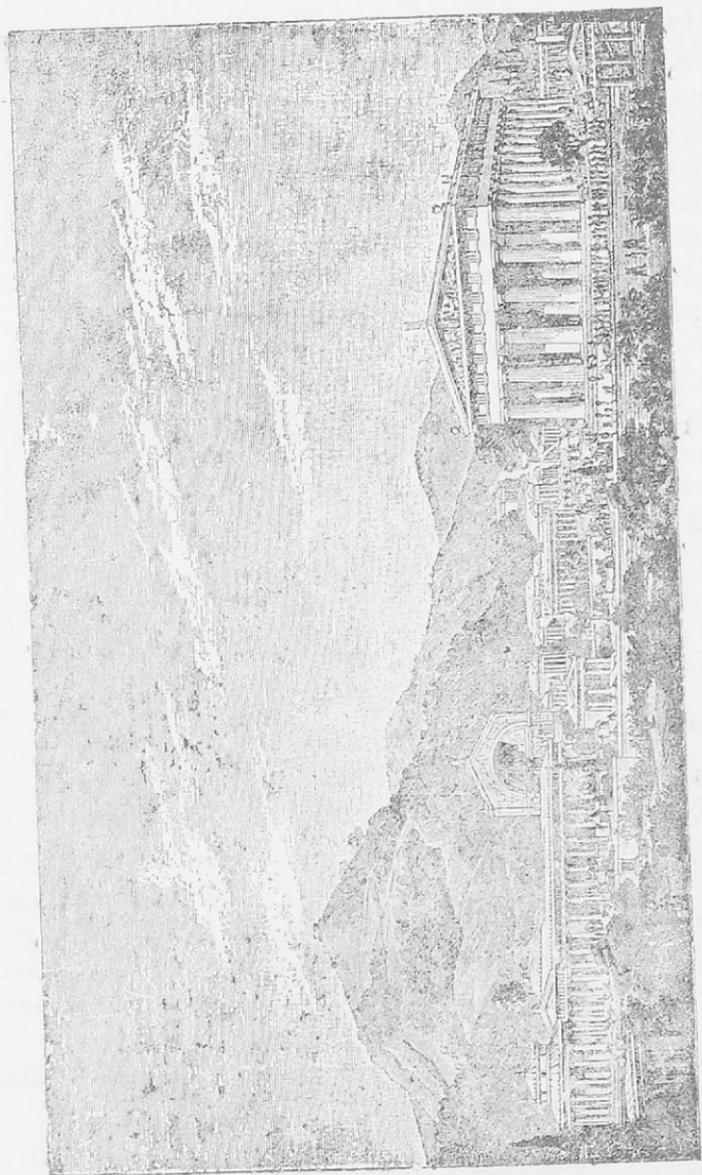
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ζωηρὰν αἴσθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἔδιδαν αἱ συναθροίσεις εἰς τόπους κοινῶν ἑορτῶν καὶ ἀγῶνων. Ἰδίως προσεκλύουν τοὺς Ἕλληνας οἱ μεγάλοι πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ **Νέμεα**, τὰ ὅποια τελοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τὰ **Ἰσθμια**, τὰ ὅποια τελοῦνται εἰς τὴν Κόρινθον πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ **Πύθια** εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τὰ **Ὀλύμπια** εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Δύο ἦσαν ἰδίως τὰ κυριώτερα προσκυνήματα τῶν Ἑλλή-νων, ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοί.

Ἡ ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἡ Ὀλυμπία κειμένη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἀλφειὸς καὶ Κλάδεος, ἐντὸς πεδινῆς καὶ ἡρέμου τοποθεσίας μεταξὺ κοιλάδος καὶ κα-

Ἡ Ὀλυμπία δῖος ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαϊότητα
Φιλίππειον, Ἡραῖον, Ἐξέδρα Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, Μητρόφυον, Θησαυροί, Ναὸς Διός,
Δαυικὴ Πύλη, Πελόπειον.

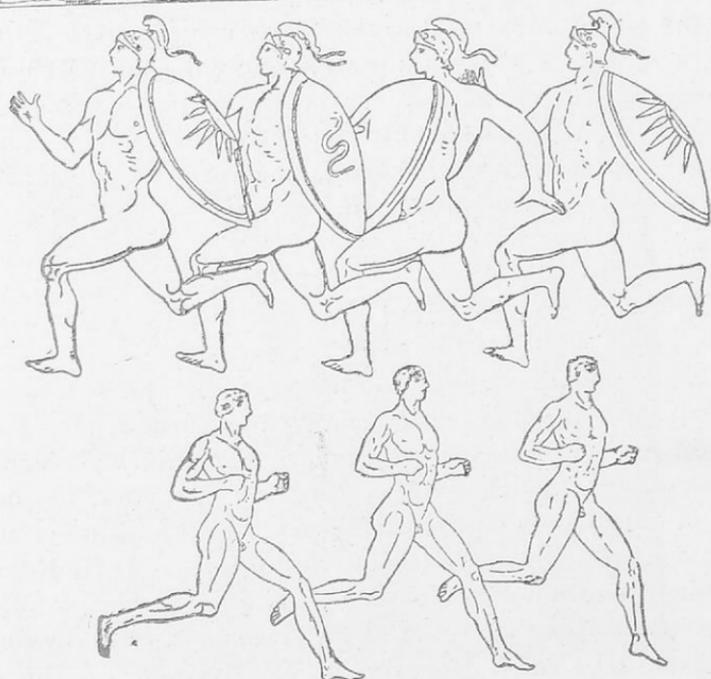
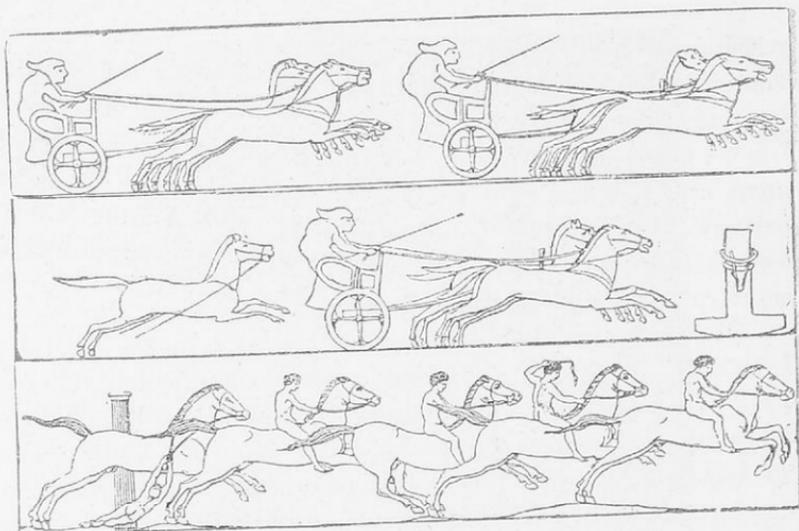
ταφύτων λόφων, ἔγινε πολὺ ἔνωρις τὸ κατ' ἐξοχὴν προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἱερός χώρος, εἰς τὸν ὁποῖον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τελοῦνται οἱ ἀγῶνες, ἡ λεγομένη Ἰσθμια, ἐγέμισεν ἀπὸ ναοῦς, βωμοῦς, ἡρῶα, στοάς, ἀγάλματα κτλ. Κάθε πόλις ἐφιλοτιμήθη νὰ ἰδρῦσῃ ἐκεῖ κάτι ἐξαιρετικόν. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο μεγαλοπρεπῆς ὁ μαρμαρίνος δωρικὸς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἔθεσαν τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν. Μόλις ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτή, ἐκηρύττετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ἱερά ἐκείνη ἡμέρα, ἔπαυε δηλαδὴ κάθε ἐχθροπραξία. Κύματα κόσμου συνέρρεαν τότε ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ περὶ τὸν Ἰσθμίων χώρος ἐπλημμύριζεν ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν συναδέλφωσιν. Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς ἦτο ἡ νίκη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Βασιλεῖς καὶ πλούσιοι εὐγενεῖς ἠγωνίζοντο διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ὁ ὁποῖος ἐδίδετο ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητὴν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ νέοι ἐπιδεικνύουν τὴν ρώμην τοῦ σώματος, οἱ ποιηταί, οἱ μουσικοί, οἱ σοφοί, τὰ πνευματικὰ προϊόντα.

ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς περιβάλλον ὀλυσσίδιου διαφορετικόν μᾶς μεταφέρει τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πολυῦμνητον προσκύνημα τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοὺς Ἑλληνας εἶχε κάμει ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ τοπιθεσία του. Ἡ κεντρικὴ θέσις του, τὸ ὕψος, τὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ σπήλαιά του μετὰ τοὺς σταλακτίτας παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸν Παρνασσὸν ὡς τόπον θαυμάσιον, ἱεροπεπῆ ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄξιον νὰ γίνῃ κατοικία θεοῦ. Ὅχι μόνον ὁ Φοῖβος ἔχει τὴν ἕδραν του ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ Διόνυσος μετὰ τὰς Μαινάδας, ὁ Πᾶν καὶ αἱ Νύμφαι εὐχαρίστως διαμένουν εἰς τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτὸν τόπον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ μαντεῖον ἔχει τεραστίαν

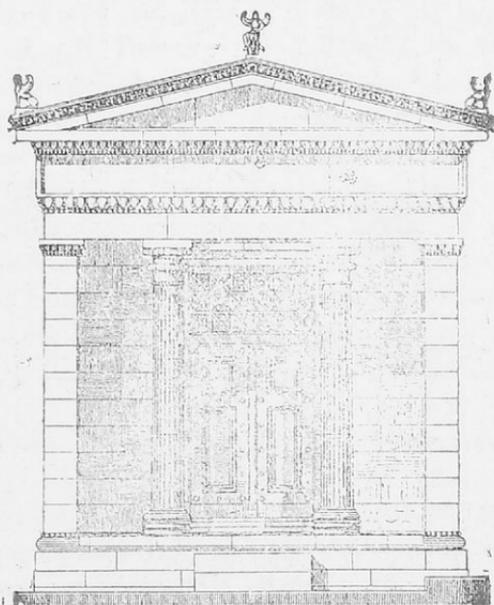
Οἱ ἀγῶνες, παραστάσεις ἀπὸ ἀγγεῖα

Αἱ δύο πρῶται, αἱ ὅλοισι ἀποτελοῦν συνέχειαν, παριστάνουν ἀρματοδρομίαν μετέθριππα, ἢ τρίτη ἵπποδρομίαν, ἢ τετάρτη εὐδρομον ὀπλιτῶν καὶ ἢ πέμπτη δρομεῖς.

φήμην. Ξένοι ἡγεμόνες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ Ἄμασις τῆς Αἰγύπτου, καταφεύγουν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ ἀνοικοδομοῦν μὲ ἕξοδά των τὸν πυρποληθέντα ναόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δὲν ἐπιχειροῦν τίποτε σοβαρόν, προτοῦ ἐρωτήσουν τὸν θεὸν τῶν Δελφῶν Ἄναρῖθμητοι θησαυροὶ σωρεύονται εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ δωρεᾶς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν χῶρος μεταβάλλεται εἰς παμμέγιστον μουσεῖον ἀπὸ οἰκοδομᾶς καὶ καλλιτεχνήματα.

ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΑΙ

Τὴν ἐποπτεῖαν μερικῶν κεντρικῶν ἱερῶν καθὼς καὶ τὴν διοργάνωσιν ὀρισμένων ἐορτῶν εἶχαν οἱ κάτοικοι μιᾶς περιφερείας, περίοικοι ἢ ἀμφικτίονες, ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Αὐτοὶ ἀπετέλουν ἓνα εἶδος θρησκευτικοῦ συνδέσμου ἢ ὁμοσπονδίας, ἢ ὁποία ὠνομάζετο ἀμφικτιονία καὶ εἶχε κέντρον τὸ ἱερόν. Ἡ σημαντικώτερα ἀμφικτιονία ἦτο τῶν Δελφῶν, ἢ ὁποία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετάθη πολὺ καὶ περιέλαβε δώδεκα λαοὺς, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος.

Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφοὺς
(ἀναπαράστασις)

Ἐπεκράτησε πολὺ ἐνωρὶς ἢ συνήθεια καθε πολὺς νὰ κτίξη ἓνα ἰδιαίτερον μικρὸν οἰκοδόμημα, διὰ νὰ φελάττη ἐντὸς αὐτοῦ τὰς δωρεᾶς τῶν πολιτῶν τῆς. Τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν θησαυροὶ

Ἐκαστος λαὸς ἔστειλε δύο ἀντιπροσώπους, ἱερομνή-
X. Θεοδορίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Ι' 8

μονας καὶ πυλαγόρας, εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρκετὰ μεγάλην δικαιοδοσίαν.]

Διωργάνωνε τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας, διεχειρίζετο τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ, ἐλάμβανεν αὐστηρὰς ἀποφάσεις ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διατάρασσαν τὰς ἐορτὰς ἢ ἔβλαπταν τὴν ἱερὰν περιουσίαν. Κατὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων ἐκήρυττε τὸν ἱερὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον λαοί. Ἡ δελφικὴ ἀμφικτιονία ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐπέμβῃ ὡς διαιτητῆς εἰς τὰς φιλονεικίας μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν κρατῶν, ἀλλ' ἡ δύναμις της δὲν ἦτο μεγάλη. Μολαταῦτα εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὴν πρώτην ιδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΣΠΑΡΤΗ

Η ΛΑΚΩΝΙΚΗ

Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Σπάρτη.

Ἡ Λακωνικὴ εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης κοιλίη τριγυρισμένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ταύγετον πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Πάριον πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κοιλώματος αὐτοῦ ὁ ποταμὸς Εὐρώτας κυλῖει τὸ ἀδύνατον ρεῦμα του. Ἡ Λακωνικὴ ἦτο ἀρκετὰ εὐφορὸς καὶ παρῆγε σίτηρά, εἰς τὰ πετρώδη μέρη ἐφύετο ἡ ἐλαία, εἰς τοὺς λόφους ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ βουνὰ ἦσαν κατάλληλα διὰ κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἔχει ἄλλον φυσικὸν πλοῦτον, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῆ ἡ βιομηχανία, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀνεπτύχθη ναυτιλία, ἐπειδὴ ἡ παραλία δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας.

ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

Εἰς τὴν πεδιάδα αὐτὴν ἔζησεν ἡ δυνατωτέρα δωρικὴ φυλὴ οἱ Σπαρτιάται.

Οἱ Σπαρτιάται εἶναι δωριεῖς. ἦλθαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων, ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνικὴν καὶ ὑπέταξαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Οἱ κάτοικοι τῆς πεδινῆς χώρας ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν ὡς δουλοπάροικοι, ἢ ὡς εἶλωτες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ὄρειων μερῶν, τῆς παραλίας καὶ τῶν ὀλίγων μικρῶν πόλεων διετήρησαν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ κτήματά των, ἀλλ' ἔγιναν ὑπὸ κηροῦ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Αὐτοὶ ὀνομάζονται περῖοικοι καὶ εἶναι οἱ μόνοι

ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς, οἱ ὅποιοι καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Μόνοι κυρίαρχοι εἰς τὴν χώραν εἶναι οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, οἱ Σπαρτιάται ἢ Λακεδαιμόνιοι. Ἐμπίρασαν τὴν γῆν εἰς ἴσα μερίδια, τοὺς λεγομένους κλήρους, τοὺς ὁποίους κληρονομοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ τέκνα καὶ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πωλήσουν. Ὅλοι μαζί οἱ Σπαρτιάται ἀποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν, τοὺς ὁμοίους, ἀπέναντι τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς χώρας. Συντηροῦνται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων, θεωροῦν ἐξευτελιστικὸν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ νὰ κάμνουν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ καταγίνονται εἰς τὰ πολεμικά.

● ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Οἱ κατακτηταὶ ἦσαν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότεροι ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς. Φαίνεται ὅτι οἱ γνήσιοι Σπαρτιάται δὲν εἶχαν ποτὲ περισσοτέρους ἀπὸ 8 χιλ. πολεμιστάς. Ἀπέναντι αὐτῶν ἦσαν 30—50 χιλ. περίοικοι καὶ τριπλάσιοι ἴσως εἰλωτες. Ἄν λοιπὸν οἱ κατακτηταὶ δὲν ἤθελον νὰ πνιγοῦν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὑποδούλων, ἔπρεπε νὰ διατηρήσουν τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἣ ὁποία τοὺς εἶχε δώσει τὴν νίκην. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη παρέμεινεν ὡς διαρκὲς στρατόπεδον καὶ οἱ Σπαρτιάται ὡς στρατεύματα ἐντὸς ἐχθρικῆς χώρας.

Εἰς τὴν Σπάρτην νόμοι, ἔθιμα, ἠθικὰ παραγγέλματα, ἀνατροφή παιδῶν, ἔχουν ἓνα σκοπὸν, νὰ διατηρήσουν τὴν μαχητικότητα τοῦ σπαρτιατικοῦ λαοῦ. Ὁ Σπαρτιάτης εἶναι στρατιώτης εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του, ὑποχρεωμένος νὰ γυμνάζεται διαρκῶς, παραμένει εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ εἶναι ἕτοιμος εἰς κάθε πρόσκλησιν. Δι' αὐτὸ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χωρὶς εἰδικὴν ἄδειαν. Ἀσκεῖται καὶ τρώγει μὲ τοὺς συνηλικιώτας του εἰς κοινὰ συσσίτια, τὰ ὁποῖα ἔχουν σκοπὸν νὰ ἀναπτύξουν περισσότερον τὸ συναδελφικὸν πνεῦμα παρὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν εἰς τὴν λιτότητα.

Τὸ πολίτευμα εἶναι ἀπλούστατον. Ἡ Σπάρτη ἔχει δύο βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ὅμως πολὺ ἔνωρις ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν των. Διατηροῦν μόνον τιμητικὰ δικαιώματα, δηλαδὴ ἔχουν

μεγαλύτερον κληρον, προσδρεύουν εις την Γερουσίαν, είναι οἱ προϊστάμενοι εις ὄρισμένας θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ ἰδίως οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ ἐξουσία ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ κράτος κυβερνᾷ συμβούλιον γερόντων, ἢ λεγομένη **Γερουσία**. Ἡ Γερουσία ἀποτελεῖται ἀπὸ 28 μέλη ἰσόβια, τὰ ὁποῖα ἐκλέγουν οἱ Σπαρτιατὰ ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους κτηματίας. Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἔχουν περιορισθῆ καὶ αὐτῆς τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἐξουσίαν ἔχουν πέντε **Ἐφοροὶ** ἐκλεγόμενοι δι' ἓν ἔτος. Ἐπέβλεπαν ὅλους καὶ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ τιμωροῦν πολίτας, ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς ἀκόμη. Δι' αὐτὸ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τῆς Σπάρτης. Αὐτοὶ κανονίζουσι τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δικάζουσι τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς καταδικάζουσι εἰς θάνατον.

Οἱ ἄρχοντες ἐρωτοῦν καὶ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ προσκαλοῦντες τοὺς στρατευσίμους εἰς συνάθροισιν, ἢ ὁποῖα ὀνομάζεται **Ἀπέλλα**. Ἡ Ἀπέλλα ἐκλέγει τοὺς γερουσιαστάς, τοὺς ἐφόρους, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἐγκρίνει χωρὶς νὰ συζητήσῃ τὰς προτάσεις τῶν ἀρχόντων.

Η ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν στρατιωτῶν εἶναι τὰ στρατιωτικά. Εἰς τὴν Σπάρτην γυμνάζονται ὅλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Οἱ ἄνδρες διὰ νὰ γίνουσι καλοὶ στρατιῶται. Αἱ γυναῖκες διὰ νὰ γεννήσουσι εὐρωστὰ παιδιὰ. Ὅταν γεννᾶται τὸ παιδί, τὸ παρουσιάζουσι εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ἐὰν ἔχει κανὲν φυσικὸν ἐλάττωμα, δὲν ἐγγράφεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν Σπαρτιατῶν χάνει δηλαδὴ τὰ πολιτικὰ του δικαιώματα. Ἐὰν εἶναι εὐρωστον, τὸ παραδίδουσι εἰς τὴν μητέρα, ἢ ὁποῖα τὸ μεγαλῶνει μέχρι 7 ἔτων. Ἀπὸ τότε τὸ παραλαμβάνει ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνατρέφει ὅπως θέλει.

Τὰ τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ κάμνουσι βαρύτερα γυμνάσια καὶ νὰ συνηθίσουσι εἰς τὴν σκληραγωγίαν. Κοιμοῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἐπάνω εἰς κλῖνας ἀπὸ καλάμια, τὰ ὁποῖα κόπτουσι ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα. Εἰς ὄρισμένας ἑορτὰς μαστιγώνουσι τὰ παιδιὰ ἔμπρὸς εἰς τὸν βωμὸν

ἐνίοτε τόσον δυνατά, ὥστε νὰ τρέχῃ αἷμα. Διὰ νὰ τὰ συνηθίσουν εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ πολέμου, δίδουν εἰς αὐτὰ τὴν ἄδειαν νὰ κλέπτουν, ἰδίως φαγώσιμα. Ἦτο ὁμως μεγάλη ἐντροπὴ νὰ ἀνακαλυφθοῦν.

Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους γίνεται στρατιώτης Πηγαίνει εἰς τὸ κυνήγιον καὶ γυμνάζεται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους. Νυμφεύεται 30 ἐτῶν, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ζῆ μὲ τοὺς συνηλικιώτας του ὡς στρατιώτης. Οἱ ἄνδρες τῶν Σπαρτιατῶν δὲν τρώγουσι εἰς τὴν οἰκίαν μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα των, ἀλλ' ὅλοι μαζὶ εἰς κοινὰς τραπέζας. Τὰ συσσίτια τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομαστὰ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν λιτότητά των. Περίφημος ἦτο ὁ μέλας ζωμός, σοῦπα ἀπὸ κρέας χοιρινὸν καὶ ξεῖδι.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀνατρέφουν τὰ κοράσια των οἱ Σπαρτιάται. Γυμνάζονται καὶ αὐτὰ ὅπως οἱ νέοι καὶ φοροῦν βραχὺν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος φθάνει ἕως τὰ γόνατα, διὰ νὰ ἔχουν ἐλευθερίαν κινήσεως, παρουσιάζονται εἰς τὸ δημόσιον, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἐφορτὰς καὶ παρευρίσκονται εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀνδρῶν. Αὐτὸ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι περιορίζαν τὰς γυναῖκας εἰς τὴν οἰκίαν καὶ δὲ ἐπέτρεπαν νὰ ἐμφανίζονται εἰς τὰς συναναστροφὰς ἀνδρῶν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀγωγῆς ἔδωκεν εἰς τὰ κορίτσια σωματικὴν δύναμιν καὶ σθένος ψυχικὸν καὶ πολλὰι γυναῖκες τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομασταὶ διὰ τὸν ἥρωισμόν των ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες.

Διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων δὲν ἐφρόντιζαν πολὺ οἱ Σπαρτιάται. Ὀλίγοι ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὅλη ἡ μόρφωσις των περιορίζετο εἰς πολεμικὰ ἄσματα, εἰς τὴν ἀποστήθισιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, εἰς χοροὺς πολεμικοὺς. Κυρίως ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι σεμνοὶ καὶ νὰ σέβονται τοὺς γέροντας, νὰ εἶναι ὀλιγόλογοι καὶ νὰ ἐκφράζονται μὲ συντόμους φράσεις. Αὐτὸ ἦτο τὸ λ α κ ω ν ί ζ ε ι ν, τὸ ὁποῖον ἔγινε περίφημον εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Γενικῶς οἱ Σπαρτιάται δὲν παρηκολούθησαν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία ἔγινε κυρίως εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις, δὲν ἐπέτρεπαν τοὺς ξένους νὰ ἔρχονται εἰς τὴν

χώραν των καὶ εἶχαν δυσπιστίαν εἰς κάθε νεωτερισμόν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως χαλαρωθῇ ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγή τῶν νέων. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη ἔκεινε καθυστερημένη καὶ τίποτε σπουδαῖον δὲν ἔκαμεν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

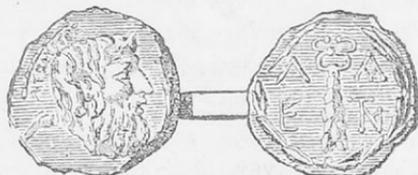
Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

Ἐπειδὴ ὅλα εἰς τὴν Σπάρτην, κυβέρνησις, νόμοι, ἔθιμα, ἀνατροφὴ τῶν νέων, ἡ ζωὴ τῶν ἀνδρῶν, ἀπέβλεπεν εἰς ἓνα σκοπόν, νὰ δημιουργήσουν δηλαδὴ καλοὺς στρατιώτας, ὑπέθεσαν ἀργότερα ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ἓνας σοφὸς νομοθέτης, ὁ *Λυκοῦργος*.

Νόμισμα Σπάρτης

Παριστάνει τὴν Χαλκίειον Ἀθηνάν

Νόμισμα Σπάρτης

Φέρει ἀριστερὰ κεφαλὴν τοῦ Λυκοῦργου, δεξιὰ κυρήθειον

Ἄλλ' οἱ ἴδιοι Σπαρτιᾶται δὲν ἤξευραν ἀκριβῶς τί ἦτο ὁ Λυκοῦργος καὶ πότε ἔζησε. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Λυκοῦργος κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐταξίδευσεν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἔμαθε πολλά, ἐζήτησε τὴν συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ὁ Ἀπόλλων τοῦ ὑπέδειξε τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀφ' ἐτέρου γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην ὑπῆρχε ναός, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Λυκοῦργος ἐλατρεύετο ὡς θεὸς ἢ ὡς ἥρωας. Ὅλα αὐτὰ μᾶς κάμνουν νὰ υποθέσωμεν ὅτι ὁ Λυκοῦργος εἶναι μυθικὸν πρόσωπον καὶ ἡ λεγομένη νομοθεσία του εἶναι ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν εἰς διάστημα πολλῶν ἐτῶν.

Ο ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Με τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιμονὴν οἱ Σπαρτιᾶται κατὼρ θωσαν νὰ ἔχουν τὸν καλύτερον πεζικὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κυριώτερον σῶμα τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ ἀποτελοῦν οἱ ὀπλίται. Ὁ ὀπλίτης ἔχει ὡς ἀμυντικὰ ὄπλα περικεφαλαίαν, ἢ ὁποῖα προφυλάττει τὴν κεφαλὴν, τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμόν, ὄρειχάλκινον θώρακα, κνημίδα καὶ ἀσπίδα κυκλικὴν ἀπὸ δέσμα, τὸ ὁποῖον ἔξωθεν καλύπτεται μὲ μέταλλον. Τὰ ἐπιθετικὰ ὄπλα του εἶναι μακρὸν δόρυ καὶ ξίφος βραχύ. Οἱ ὀπλίται παρατάσσονται ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὥστε ἡ δεξιὰ πλευρὰ ἐκάστου σκεπάζεται ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου. Τοιοῦτο τρόπος σχηματίζεται τεῖχος ἀπὸ ἀσπίδας. Τοιαῦται σειραὶ 8—10 παρατάσσονται ἢ μία ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ τοιοῦτοτρόπος σχηματίζεται ἡ σπαρτιατικὴ **φάλαγξ**. Οἱ ὀπλίται βαδίζουν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ καὶ μεθύουν ἀπὸ τὸ ἐμβατήριο ᾄσμα, τὸν παῖνα. Ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ εἶναι βαρεῖα πολεμικὴ μηχανή, τὴν ὁποίαν εἶναι δύσκολον νὰ διασπάσῃ ὁ ἐχθρός. Ἐπὶ δύο αἰῶνας ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἀήττητος καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἀσφαλεῖς εἰς τὴν χώραν των μετὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὰς γειτονικὰς χώρας. Ἐκαμαν δύο μακροὺς πολέμους, τοὺς λεγομένους Μεσσηνιακοὺς (8ος καὶ 7ος αἰών,) καὶ ὑπέταξαν τὴν Μεσσηνίαν, ἐμοιράσθησαν τὴν γῆν καὶ τοὺς κατοίκους ἔκαμαν εἴλωτας.

Συγχρόνως ἡ Σπάρτη προσέβαλε τοὺς ἄλλους δύο γείτονάς της, τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ἀλλ' ἐδῶ συνήντησε δυνατὴν ἀντίστασιν. Παρήτησε τότε τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐπιρροὴν της μὲ συμμαχίας. Ὑπεστήριξε τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἀνέτρεψε τοὺς τυράννους καὶ ἐπίεσε τοὺς δημοκρατικούς. Πολλὰ πόλεις καὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἢ Τεγέα, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Ἡλεῖοι,

ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυών καὶ ἔκτος τοῦ ἰσθμοῦ τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Αἴγινα, ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι αὐτόνομοι, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τοὺς πολέμους. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη Π ε λ ο π ο ν ν η σ ι α κ ῆ σ υ μ μ α χ ί α, εἶδος ὁμοσπονδίας, τὴν ὁποίαν διηύθυνε συμβούλιον ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων (6ος αἰών).

Σπαρτιάται δολῖται

Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἡ Σπάρτη, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπεκταθῆ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργικὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ κράτη καὶ ἦτο διαρκῆς ἀπειλὴ κατὰ τῶν δημοκρατικῶν πόλεων καὶ τῆς προΐδου. Ἀλλ' εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν ἔσωσε τὸ ἔθνος, διότι, ὅταν ὁ ἰσχυρότατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπεχείρησε νὰ συντρίψῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία ἦτο ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὁποία ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΑΓΓΙΚΗ

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν κράτος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὰ χερσόνησος, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ σκεπάζουν τὰ βουνά. Ἡ χώρα παρουσιάζει τὰ γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς δυνατώτερον βαθμὸν, τὴν μεγάλην ποικίλιαν καὶ τὸν συνδυασμὸν τοῦ βουνοῦ, τῆς πεδιάδος καὶ τῆς παραλίας. Τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλά, ἀλλὰ πολὺ γραφικὰ καὶ ἡμερὰ καὶ ἔχουν ἔνδοξα ὀνόματα. Ἡ Πάριος καὶ ὁ Κιθιρὼν εἶναι τὰ σύνορα πρὸς τὴν Βοιωτίαν, πρὸς ἀνατολὰς ὑψώνεται ὁ Ὑμητός, ὀνομαστὸς διὰ τὸ μέλι του, καὶ τὸ Πεντελικόν, τὸ ὁποῖον ἔκρυπτεν εἰς τὰ σπλάγχνα του τὸ εὐγενικὸν ὕλικόν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀγαλμάτων.

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς εἶναι μικραὶ κοιλότητες ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά. Ἡ Ἀττικὴ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ὀλίγον εὐφορος, ὡς λεπτόγεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν εἶχε γίνει ἀρκετὰ παραγωγικὴ. Εἰς τοὺς λόφους ἠκμαζεν ἡ ἀμπελος καὶ ἡ ἐλαία, τὸ ἀγαπημένον δένδρον τῶν Ἀθηναίων.

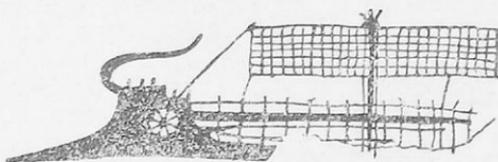
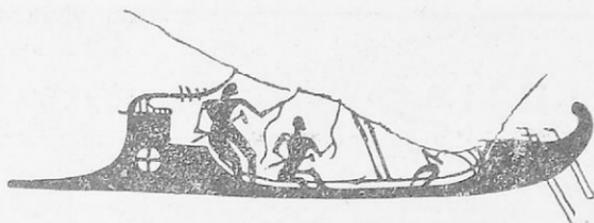
Τέλος ἡ πολυσχιδῆς παραλία τῆς Ἀττικῆς ἔχει πολλοὺς ὄρους ἀσφαλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβληθῶν εἰς λιμένας. Ἀγρόται κατ' ἀρχὰς οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέβησαν ἀργότερα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐξαιρετοὶ ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο πρωτευούσας, μίαν μεσογειακὴν, τὰς Ἀθήνας, καὶ μίαν παραλιακὴν, τὸν Πειραιᾶ. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν μικρὰν χώραν, ἦτο ἡ τοποθεσία της. Ἡ Ἀττικὴ ἀπλώνεται εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ φαίνεται προωρισμένη νὰ ἐξουσιάζῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον, ὁ ὁποῖος φέρει πρὸς τὴν Θράκην, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κρήτην.

κατοίκων. Τοὺς ἔκαμε ζωηροὺς, ἐνεργητικοὺς ἐλέπτυνε τὴν καλαισθησίαν των εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον.

Ἡ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑἸΘΗΝΩΝ

Ἡ δωρική μετανάστευσις δὲν ἔφερον ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἣ ὁποία διετήρησε τοὺς ἰδίους πάντοτε κατοίκους. Ἐπὶ αἰῶνας ἡ γῶρα ἦτο γεωργικὴ καὶ ἐκυβερνήθη ὅπως αἰλοπαὶ γῶραι τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνηα μαζί μὲ τοὺς γαιοκτῆμονας, τοὺς εὐπατρίδας. Ὁ βασι-

Ἡ παλαιότερα ἀθηναϊκὰ πλοῖα

παραστάσεις ἐπὶ ἑνὸς ἀγγείου τοῦ Διπύλου

Τὰ ἀνωτέρω πλοῖα μᾶς δίνουν μίαν ἰδέαν τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν. Εἶναι πλοῖα ἐλαφρὰ μὲ ἔμβολον εἰς τὴν πρῶραν καὶ τὴν πρῦμνην πολὺ ὑψηλὴν.

λεὺς εἶχε καὶ τὸ συμβούλιόν του, τὸν Ἄρχειον Πάγον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν εὐπατριδῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὅ,τι καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην. Κατόπιν οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀντὶ βασιλέως διώριζαν ἑννέα ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἐμοιράσθησαν τὴν ἔξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἄρχοντας δι' ἕν ἔτος. Ὁ λαὸς ἦτο ἔδῳ ὑποδουλωμένος εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰργάζετο ὡς δουλοπάροικος εἰς τὰ κτήματά του.

Ἄλλ' εἰς τὴν Ἀττικὴν προοδεύει ἀρκετὰ ἐνωρίς ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀναπτύσσεται νέα κοινωνικὴ τάξις, τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, καὶ παραλλήλως δημιουργεῖται τάξις ἐλευθέρων μικροκαλλιεργητῶν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη. Ὅλοι αὐτοί, ἔμποροι, ναυτικοί, τεχνῖται, ἐλεύθεροι γεωργοί, μὲ ἓνα ὄνομα ὁ δ ἤ μ ο ς, εἶναι ἀντίπαλοι τῶν εὐπατριδῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς καταπιέξουν καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὸν χειρότερον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀττικὴ ταράσσεται ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἐριδας. Ὁ λαὸς ζητεῖ, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη, γραπτοὺς νόμους. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναθέτουν εἰς τὸν Δ ρ ἄ κ ο ν τ α, ὁ ὅποιος ἀναγράφει τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ τὰς παρουσιάζει ὡς γραπτοὺς νόμους. Οἱ νόμοι αὐτοὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν αὐστηρότητά των (δρακόντειοι νόμοι).

ΣΩΛΩΝ

Αἱ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν, ἀλλ' ἡ ἀπολυταρχία τῶν εὐγενῶν δὲν ἦτο δυνατὸν τὰ διαιωνισθῆ μετὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ἀντιμαχόμενα μερίδες κα- 594
τόρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἐξέλεξαν τὸν Σόλωνα ἄρχοντα μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν νὰ κανονίσῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας (594).

Ὁ Σόλων ἦτο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' εἶχε χάσει, ὅπως λέγουν, τὰ κτήματά του. Δι' αὐτὸ ἐγένετο ἔμπορος, ἐταξίδευεν εἰς πολλὰ μέρη, ἔμαθε πολλὰ καὶ εἶχε τὴν φήμην μεγάλου σοφοῦ. Ἦτο ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἕνεκα τῆς καταγωγῆς του, εἰς τοὺς ἐμπόρους, διότι εἶχεν ἐργασθῆ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐξωτερικῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχεν ἐξεγείρει μὲ τὰ ποιήματά του τοὺς συμπολίτας του διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Σόλων διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην, ἔλαβε μερικὰ μέτρα. Διέταξε πρῶτον γενικὴν παραγραφὴν τῶν χρεῶν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ πωλοῦνται ἄνθρωποι ὡς δοῦλοι διὰ τὰ χρέη των. Ὅσοι εἶχαν πωληθῆ διὰ χρέη ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ τὰ κτήματα ἀπηλλάγησαν ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσιν. Αὐτὸ ὠνόμασαν σ ε ι σ ἄ χ θ ε ι α ν, διότι ὁ λαὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ βάρη του. Διὰ νὰ

ἐμποδίσῃ τὴν δημιουργίαν μεγάλων κτημάτων, ἤλλαξε τὸν κληρονομικὸν νόμον καὶ ἐπέτρεψε τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας εἰς ὅλα τὰ τέκνα. Ἐπίσης ἔδωσε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς εὐγενεῖς νὰ πωλοῦν τὸ κτῆμα των. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἀττικὴ ἔγινεν ἡ χώρα τῶν μικροκτηματιῶν καὶ τῶν μικροκαλλιεργητῶν.

Κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν καὶ διήρσεε τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας τάξεις ἔχων ὡς βάσιν πάντοτε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Αἱ τάξεις αὐταὶ ἦσαν 1) πεντακοσιομέδιμνοι, δηλαδὴ μεγαλοκτηματῖαι μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 500 μεδίμνους, δηλ. 10 χιλ. ὀκάδας, σίτου, οἴνου ἢ ἐλαίου 2) τριακοσιομέδιμνοι ἢ ἰππεῖς μὲ εἰσόδημα 300 μεδίμνους, δηλ. 6000 ὀκάδες 3) διακοσιομέδιμνοι ἢ ζευγῖται μὲ εἰσόδημα 200 μεδίμνους, ἥτοι 4 χιλ. ὀκάδες 4) θῆτες οἱ ἔχοντες εἰσόδημα κάτω τῶν 200 μεδίμνων.

Ὁ Σόλων ἔδωσε περισσότερα δικαιώματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ διοργάνωσε συστηματικώτερον τὴν Βουλὴν τῶν τετρακοσίων. Ἡ Ἐκκλησία ἦτο συνάθροισις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἀπεφάσιζε διὰ σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἦτο ἓνα συμβούλιον ἀπὸ 400 μέλη ἐκλεγόμενα κατ' ἔτος, τὸ ὁποῖον ἔργον εἶχε νὰ προετοιμάζῃ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἡ ἐκκλησία.

Οἱ πολῖται δὲν εἶχαν ἐντελῶς ἴσα δικαιώματα. Ὅλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ψηφίσουν τοὺς ἄρχοντας. Ἐκλέγονται ὅμως ἄρχοντες μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις, αἱ ἀνώτεροι μάλιστα ἀρχαὶ εἶναι προνόμιον τῶν δύο πρώτων τάξεων. Συγχρόνως ὅμως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἔχουν πολὺ μεγαλυτέρας ὑποχρεώσεις, φορολογοῦνται βαρύτερον, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὀπλίται καὶ ἰππεῖς, ἐνῶ οἱ θῆτες εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ὑπηρετοῦν ὡς ψιλοί.

Τέλος ὁ Σόλων ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπέτρεψε τὴν ἐξαγωγήν τοῦ ἐλαίου καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ματρικὸν σύστημα ἄλλων ἐμπορικῶν πόλεων.

Ἡ σολῶνεις νομοθεσία εἶχεν ἀκόμη ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα, διότι ὡς βάσιν τῆς διαιρέσεως τῶν τάξεων ἔλαβε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Ἀλλὰ μὲ τὴν ταχεῖαν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς χώρας ἡ βάσις αὐτὴ ἐκλονίσθη, διότι ἤρχισαν νὰ ὑπολογίζουσιν τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς χρῆμα καὶ ὄχι εἰς εἶδος. Τοιοῦτοτρόπως ὅποιος κατώρθωνε νὰ ἀυξήσῃ τὴν περιουσίαν του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλοτέραν τάξιν. Ἐπίσης ἐσήμαινε πρόοδον, διότι ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν βουλὴν τῶν τετρακοσίων, αἱ ὁποῖα ἔλαβαν μεγάλην σπουδαιότητα ἀργότερα.

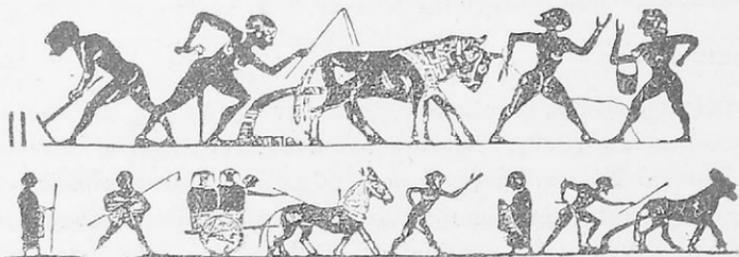
ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἠδυναίετο οὔτε τοῖς εὐγενεῖς οὔτε τὸν λαόν. Αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν, ὁ Σόλων ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ περιῆλθε πολλὰς χώρας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν λέγεται ὅτι ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Κροίσου

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνας ἐπιτήδειος καὶ ἱκανὸς ἄνθρωπος, ὁ **Πεισίστρατος**, ἐκέκρυψε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἔγινε δηλαδὴ τύραννος (560). Ἀλλὰ ἡ διοίκησις τοῦ Πεισίστρατου δὲν ἐσταμάτησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηναίων, διότι ὁ Πεισίστρατος διετήρησε τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος καὶ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 33 ἔτη μὲ φρόνησιν καὶ μετριοπάθειαν καὶ ἀπέκτησε μετὰ 560 γάλην δημοτικότητα. Αἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς χρόνους του εἶδαν λαμπρὰς ἡμέρας. Ὁ Πεισίστρατος ἐφρόντισε νὰ ἀυξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ νὰ κάμῃ εὐχάριστον τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν. Εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας καὶ ὑπεστήριξεν οἰκονομικῶς τοὺς μικροκτηματίας καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθειε νὰ προμηθεύσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν. Πραγματικῶς αἱ Ἀθηναῖοι ἐργάζονται μὲ μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὰς ἡμέρας του, κατασκευάζονται ὑδραγωγεῖα, κοῆναι, ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ κάτω πόλις στολίζονται μὲ ναοὺς καὶ ἔργα γλυπτικῆς, τὰ ὁποῖα μιμοῦνται τὴν ἰωνικὴν τέχνην. Ὁ Πεισίστρατος ἦτο φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος. Εἰς τὴν αὐλὴν του συναντῶνται οἱ ἐξοχώτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτὸς

ἀνέθεσεν εἰς σοφοὺς ἀνθρώπους νὰ μαζεύσουν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, νὰ τὰ τακτοποιήσουν καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκυβέρνησεν ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἰππίας. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Πεισιστράτου δὲν εἶχαν τὴν ἱκανότητά του καὶ δυσηρέστησαν πολλοὺς. Ὁ υἱὸς του Ἰππαρχος προσέβαλε ἕνα εὐγενῆ νέον, τὸν Ἀρμόδιον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδολοφόνησε μὲ τὸν φίλον του Ἀριστογείτονα κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰππίας ἔγινε πολὺ κακὸς καὶ τυραννικὸς καὶ εἶχεν ἐναντίον του τοὺς δημοκρατι-

*Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν
παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων*

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα ὁ γεωργὸς διευθύνει τὸ ἄροτρον, ἀριστερὰ ἕνας ἐργάτης σπάζει βώλους, δεξιά δύο σπορεῖς. Εἰς τὴν δευτέραν ἀριστερὰ, ὁ ἐπολιτὴς τῆς ἐργασίας, πιθανόν ὁ ἰδιοκτῆτης, ἄμαξα μὲ δύο ἄμφορες, δεξιά σπορεῖς καὶ ἄροτρον.

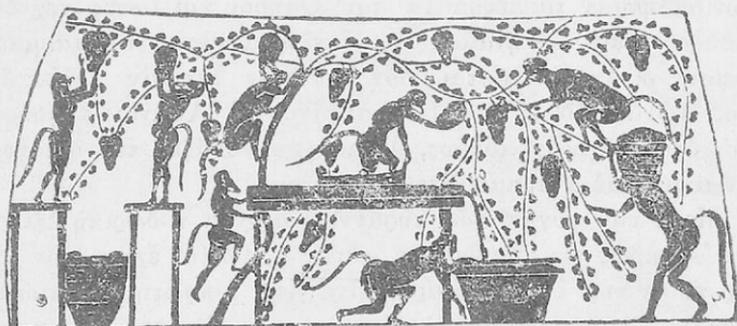
κοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν πάντοτε ἐχθροὶ τῶν τυράννων. Οἱ ἀρι-
510 στοκρατικοὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ
στρατὸς σπαρτιατικὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀνέ-
τρεψε τοὺς Πεισιστρατίδας (510). Ὁ Ἰππίας κατέφυγεν εἰς
τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Δαρείου.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΕΙΣΘΕΟΥΣ

Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ τύραννοι, ἤρχισαν νεαὶ ταραχαί. Τέλος ὁμως οἱ δημοκρατικοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἤλλαξαν ριζικῶς τὸ πολίτευμα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν **Κλεισθένης**, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐθεμελίωσαν ὀριστικῶς τὴν δημοκρατίαν.

Ὁ Κλεισθένης κατήργησε τὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων εἰς

τάξεις με βάσιν τὴν περιουσίαν. Τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς συνοικίας τῆς πόλεως ἐχώρισεν εἰς 100 κοινότητες, τοὺς λεγομένους δήμους. Τοὺς δήμους πάλιν τοὺς ἐχώρισεν εἰς 10 διοικητικὰς περιφερείας, τὰς λεγομένας δέκα φυλάς. Ἐκάστη φυλὴ λοιπὸν περιλαμβάνει δέκα δήμους. Ἐφρόντισεν ὁμοῦς ἡ φυλὴ νὰ μὴ περιλαμβάνῃ δήμους μιᾶς μόνον περιφερείας, ἀλλὰ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν ποικιλίαν, δηλαδὴ δήμους μεσογειακοὺς, δήμους τῆς πόλεως καὶ τῆς παραλίας. Ἡ Ἴπποθοντὶς φυλὴ π.χ. περιελάμβανε τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνος, τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς καὶ τοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Πάρ-

Τρύγος παράστασις ἐπὶ ἀγγείου

Εἰκὼν εὐθυμογραφική. Οἱ Σειληνοὶ τρυγοῦν τὴν κληματαριάν, κόπτουν τὰ σταφύλια καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς καλάθια. Εἰς τὸ μέσον ἕνας Σειληνὸς πατεῖ τὰ σταφύλια καὶ τὸ κρασὶ τρέχει εἰς ἕνα βαθὺ δοχεῖον.

νηθος. Μετὴν διαίρεσιν αὐτὴν ἡ παλαιὰ διάκρισις εἰς κοινωνικὰς τάξεις ἐξαφανίζεται καὶ ἐνώνονται καὶ συγχωνεύονται εὐλατίδαι καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἔμποροι καὶ γεωργοί, ὄρεινοὶ καὶ θαλασσινοί.

Μεταβολὴ τόσον ριζικὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ χωρὶς ἀντίστασιν. Οἱ ἀδιάλλακτοὶ ἀριστοκρατικοὶ ἐξήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Σπάρτης καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεομένης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μετὰ στρατὸν καὶ ἐξεδίωξε τὸν Κλεισθένην καὶ τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἐξηγέρθη διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰς ἐλευθερίας του, ὑπεχρέωσε τὸν Κλεομένην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν καὶ ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν Βοιωτοὺς καὶ Χαλκιδεῖς.

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν αἴγλην εἰς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν καὶ ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦν τώρα περισσότερον τὴν πατρίδα των, διότι εἶναι πολῖται ἐλευθέρως πολιτείας καὶ ἔχουν ἴσα δικαιώματα. Ἄλλ' ἢ ἔθνηκὴ ὑπερηφάνεια δὲν τοὺς ἔκαμεν ἀποκλειστικούς, ὅπως τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀντιθέτως προτοῦ γίνουσι διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβαν μαθήματα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναπτυχθῆ ἑνωρίτερα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Ἀπὸ τὴν Ἴωνίαν ἦλθαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἴωνες τεχνίται ἐδίδαξαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπεξεργάζονται τὰ μάρμαρα. Ἐπίσης οἱ ἀγγειοπλάσται τῶν Ἀθηνῶν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Ἰδίως ἐπὶ Πεισιστράτου αἱ Ἀθηναῖοι παρουσιάζουν ὕψιν ἰωνικῆς πόλεως, ἣ ὁποία συνδυάζει τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν μὲ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων ἀρχίζει ἡ δωρική ἐπίδρασις. Ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἴωνία ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐνῶ ἡ Σπάρτη εἶχε γίνει ἡ πρώτη στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τότε ἔρχονται εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν δωρικὸν κόσμον. Ὁ βραχὺς δωρικὸς χιτὼν ἀντικαθιστᾷ τὸν ποδήρη ἰωνικόν, οἱ ἄνδρες ἀφίνουν τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρουσι κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἀσιατικὴν συνήθειαν, καὶ ὁ βίος γίνεται σοβαρώτερος. Γλύπτει τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Σικυῶνος ἐργάζονται εἰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἰωνικοῦ καὶ τοῦ δωρικοῦ θὰ διαλάμψῃ τὸ ἀπτικὸν πνεῦμα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

3300	π.Χ. περίπου	"Ενωσις τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος—Ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα τοῦ Ἀρχαίου κράτους. Κατασκευὴ τῶν μεγάλων πυραμίδων—ἀκμὴ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης—
2800—2700	»	Τέλος τοῦ κράτους τῆς Μέμφιδος
2500	»	"Ἰδρυσις τοῦ Μέσου κράτους—Αἱ Θῆβαι πρωτεύουσα
2200	»	"Ἐπιδρομὴ τῶν Ὑκσῶς—Τέλος τοῦ Μέσου κράτους
1700	»	"Εκδίωξις τῶν Ὑκσῶς, ἀνασύστασις τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους—Μεγάλαι κατακτῆσεις μέχρι Εὐφράτου
1580	»	Τουτμές Γ'
1501—1447	»	"Υψίστη ἀκμὴ τῆς δυνάμεως τῆς Αἰγύπτου
1440	»	Ραμσῆς Γ'—Πτῶσις τῶν βασιλέων τῶν Θηβῶν
1200—1150	»	Περίοδος ἀναρχίας
1100—671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουσι τὴν Μέμφιν
671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουσι τὰς Θήβας
664	»	Ψαμμήτιχος Α' ἀνιδρύει τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος—Πρωτεύουσα ἡ Σάις
655	»	"Αμασις—Ἀκμὴ τῆς Αἰγύπτου—Οἱ Ἕλληνες ἰδρύουσιν τὴν Ναύκρατιν εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου
569—526	»	Ψαμμήτιχος Γ'—Ἀλωσις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν.

2. ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ—ΑΣΣΥΡΙΑ

2200—2100	»	"Ἰδρυσις Ἀρχαίου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
2123—2081	»	Ὁ Χαμουραμπὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους του
2000	»	"Ἐπιδρομὴ Χιτιτιῶν
2150	»	Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας νικᾷ τὸν βασιλέα τῆς Βαβυλωνίας.

722—705	•	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὰ βασίλεια τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς Βαβυλῶνος
705—681	•	Ὑποταγὴ Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Χαλδαίας
671	•	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὴν Μέμφιν
612	•	Καταστροφὴ τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι κυριεύουν τὴν Νινευί.
625—604	•	Ἰδρυσις τοῦ Νέου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
604—561	•	Ὁ Ναβουχοδονόσωρ κυριεύει τὴν Ἱερουσαλήμ (586) καὶ τὴν Τύρον (573)—Μεγάλα ἔργα εἰς τὴν Βαβυλῶνα—κρεμαστοὶ κῆποι
530	•	Κατάλυσις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους—Ὁ Κῦρος κυριεύει τὴν Βαβυλῶνα.

3. ΕΛΛΗΝΕΣ

2400—1400 π.Χ.	περίπου	Κρητικὸς πολιτισμὸς
2000—1700	•	Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν
1500	•	Ἀκμὴ τῶν Μυκηναίων
1100	•	Ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων
900	•	Ὁργάνωσις σπαρτιατικῆς πολιτείας
ΣΤ' ΑΙΩΝ		
594	•	Νομοθεσία Σόλωνος
560—527	•	Τυραννία Πεισιστράτου
510	•	Κατάλυσις τῆς τυραννίας
507		Κλεισθένης, μεταρρυθμίσεις του.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

	Σελίς
1. Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς	5
2. Μαμουθ	6
3. Τάρανδος	7
4. Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν ταρανδούς	7
5. Ἐργαλεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς	8
6. Τοξόται	9
7. Ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου	10
8. Λιμναῖαι κατοικίαι	11
9. Ἀρχαία Αἴγυπτος	15
10. Ζῶα καὶ πτηνὰ ἀρχαίας Αἰγύπτου.	16
11. Ἱερογλυφικά	16
12. Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ Σφιγξ.	17
13. Σκηναὶ γεωργίας	19
14. Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Λουκσόφ	20
15. Ὑπόστυλος αἵθουσα τοῦ Καρνάκ	21
16. Ἀμενεμές Γ'	22
17. Χαλδαία καὶ Ἀσσυρία	24
18. Τύπος Ἀσσυρίων.	25
19. Σφηνοειδὴς γραφὴ	26
20. Ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον	28
21. Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον	29
22. Πτερωτὸς ταῦρος.	30
23. Λέαινα	31
24. Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους.	32
25. Παλαιστίνη καὶ Φοινίκη	33
26. Φιλισταῖος πολεμιστῆς	34
27. Τύπος Φοίνικος	36
28. Φοινικὰ πλοῖα	37
29. Φοινικὴ ἐξάπλωσις.	39
30. Ἀνάγλυφον χιτιπικόν	40
31. Ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος	41
32. Περσικὸν Κράτος ἐπὶ Δαρείου	42

	Σελίς
33. Περσικόν ἀνάκτορον	44
34. Κίων Περσικός	45
35. Οἱ Κρηῖτες εἰς τὴν Αἴγυπτον	53
36. Ὁ προῖγκιπ μὲ τὰ κρινα	55
37. Κυρία τῆς ἀλλῆς	56
38. Ἀγγεῖα κρητικά	59
39. Τύποι Ἀχαιῶν	60
40. Ἡ πύλη τῶν λεόντων	63
41. Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου	64
42. Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια	64
43. Ἡ κυρία μὲ τὴν πυξίδα	65
44. Κυνήγι ἀγριοχοίρων	67
45. Γεωμετρικόν ἀγγεῖον	69
46. Ἀγγεῖον Διπύλου	69
47. Ὅμηρος	71
48. Ἀχιλλεὺς	72
49. Ὁ πολεμιστὴς ἀποχαιρετᾷ τὴν γυναῖκα του	73
50. Ὁ Διόνυσος ταξιδεύει	74
51. Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτώνει σίλφιον	76
52. Νόμισμα Χαλκίδος	78
53. Νόμισμα Συβαριτῶν	79
54. Ἑλληνικὸς κόσμος	80
55. Ἡ Μεγάλη Ἑλλὰς	81
56. Νόμισμα Ἀργους	84
57. Νόμισμα Ἀρκαδίας	85
58. Νόμισμα Σικυῶνος	86
59. Νόμισμα Κορίνθου	86
60. Ζεὺς καὶ Τυφῶν	99
61. Ἀπόλλων κιθαρωδὸς	101
62. Ἄρτεμις	101
63. Ἡ Ἀθηναῖ Φαρνέζε	102
64. Σπλαγχνοσκοπία	105
65. Ἡ Ὀλυμπία	107
66. Οἱ Ἀγῶνες	109
67. Θεσαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφοὺς	110
68. Νόμισμα Σπάρτης	115

	Σελίς
69. Νόμισμα Σπάρτης	115
70. Σπαρτιάται ὀπλίται	117
71. Ἀρχαία Ἀττικὴ	119
72. Παλαιότερα Ἀθηναϊκὰ πλοῖα	120
73. Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν	124
74. Τρύγος	135
75. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος	64-65

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Οί προϊστορικοί χρόνοι . . .	3—13
» Β'. Οί ανατολικοί λαοί . . .	14—46
» Γ'. Ἑλλάς, χώρα καί κάτοικοι . . .	47—52
» Δ'. Ἡ Ἑλλάς κατά τοὺς προϊστο- ρικοὺς χρόνους . . .	53—68
» Ε'. Οί Ὀμηρικοί χρόνοι . . .	69—75
» ΣΤ'. Ὁ κόσμος τῶν ἀποικιῶν . . .	76—84
» Ζ'. Τὰ κράτη τῆς Ἑλλάδος . . .	85—92
» Η'. Ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα . . .	93—101
» Θ'. Θρησκεία καὶ ἐθνικὴ ἐνότης	102—114
» Ι'. Σπάρτη . . .	115—121
» ΙΑ'. Ἀθῆναι . . .	122—130
Χρονολογικὸς πίναξ . . .	131—132
Εἰκόνες καὶ χάρται . . .	133—135
Περιεχόμενα . . .	136

στι γάλλοι νῆς, βόλι Τερκιάι, τόπι ἀγγλῶν.
για πλάγο βάρι τὸ καλιφάνι,
ὅς δὲ γο φέροντε τὰ λίγα στίδια πῶτι.

στι γάλλοι νῆς, βόλι Τερκίως, τόπι ἀγγλῶν.
ὅς ἴβρο τῆ καλῆ και τῆ γλυγία τῆς γρα
πλάγο βάρι τὸ καλιφάνι.
για τὰ τιτὸ βάρι περιόπανι.
μικτῶν ἀφράττα τὰ λίγα στίδια πῶτι
ὅς ἀτ σιρὶνὰ γυροσπ κττὶ ἀ' ὀξεντ γαγίς

ὅς γάλλοι νῆς, βόλι Τερκιάι, τόπι ἀγγλῶν,
για πλάγο βάρι τὸ καλιφάνι.
ὅς φέροντε τὰ λίγα στίδια πῶτι.

• le mestre del fello. il pronsutell' illommas.
cave, gran man valte la carrenista. hu
... ..
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής